

קובץ גליונות

פרשת כי תצא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי ישראל אליהו וינטרויב
זצוק"ל

הגאון האדיר
רבי אברהם גנהובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן
זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטיינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

דברי שיח

כאיל תערוג

פרי חיים

נשיח בחוקיך

גאון יעקב

משנת החפץ חיים

פניני דעת

דובב שפתים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

קרית ספר בית הכנסת: קהילת משך חכמה 053-3127555 ברכפלד * ישיבת מיר דרדק 08-9741667 בבתי הכנסת *אוהל תורה *חניכי הישיבות רשב"י	הר נוף בבתי הכנסת: *אמרי שפר *קהילת בני תורה *חניכי הישיבות- רח' ברנד כנסת 054-8429113 (גרס) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) סורוצקין בבתי הכנסת: *אהבת תורה *באר שמואל סנהדריה המורחבת *ביהכנ"ס עזרת תורה עזרת תורה 054-8474651 (אלקינן) *בית הכנסת בית ישראל קרית יובל 052-7639488 רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטון) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	*חזון איש *פוניבז' (אוהל קדושים) *ברסלב אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה בית מאיר בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה פונוביז' קהילות יעקב קרית מלך שערי תורה תפארת ציון מרכז *חנות גל פז- ר' עקיבא 88 *חנות שאבעס חזון איש 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) בבתי הכנסת: *מנין אברכים (אבוחצירא 9) קרית הרצוג 03-5708404 (שטרן) 052-7640848 (פרידמן) שכון ה' 053-3151405 (נמירובסקי) *ביהכנ"ס המרכזי	מופקים 052-7635246 (סמידן) בבתי הכנסת: *קייטית שיטית אלעד 054-8415551 (הופנר) ישיבת בני ראובן משדוד רובע ג' - קרית חרדים 058-3231891 (שוורץ) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל) משקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קרית 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה ג' *ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 כולל עטרת שלמה
נס ציונה מוסדות אור תורת שלום בכולל בראשות הרב יפת שליט"א נתיבות 054-8454356 (טרבלסי) נתניה רמת אפרים 052-7664668 ביהכנ"ס מנין אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (וייס)	רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטון) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	זכרון יעקב 04-6392214 (קניגסבון) חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזינר) ישיבת נחלת הלויים הדר *ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) פילזסטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעיו) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	בית שמש קרית 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה ג' *ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 כולל עטרת שלמה ביתר גבעה א *ביהכנ"ס זכור לאברהם בית חלקיה 050-4156578 (מון) בני ברק *שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטון) ויזניץ 050-4192923 (טסלר) בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים *היכל צבי רח' סירקין *אשכנז רח' יעל *בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא
רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטון) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטון) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	זכרון יעקב 04-6392214 (קניגסבון) חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזינר) ישיבת נחלת הלויים הדר *ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) פילזסטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעיו) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	בית שמש קרית 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה ג' *ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 כולל עטרת שלמה ביתר גבעה א *ביהכנ"ס זכור לאברהם בית חלקיה 050-4156578 (מון) בני ברק *שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטון) ויזניץ 050-4192923 (טסלר) בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים *היכל צבי רח' סירקין *אשכנז רח' יעל *בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא
רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטון) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטון) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	זכרון יעקב 04-6392214 (קניגסבון) חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזינר) ישיבת נחלת הלויים הדר *ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) פילזסטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעיו) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	בית שמש קרית 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה ג' *ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 כולל עטרת שלמה ביתר גבעה א *ביהכנ"ס זכור לאברהם בית חלקיה 050-4156578 (מון) בני ברק *שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטון) ויזניץ 050-4192923 (טסלר) בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים *היכל צבי רח' סירקין *אשכנז רח' יעל *בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא
רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטון) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטון) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	זכרון יעקב 04-6392214 (קניגסבון) חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזינר) ישיבת נחלת הלויים הדר *ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) פילזסטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעיו) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	בית שמש קרית 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה ג' *ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 כולל עטרת שלמה ביתר גבעה א *ביהכנ"ס זכור לאברהם בית חלקיה 050-4156578 (מון) בני ברק *שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטון) ויזניץ 050-4192923 (טסלר) בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים *היכל צבי רח' סירקין *אשכנז רח' יעל *בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא
רמת השרון 052-7141747 תפרח 08-9924520 לרבים המבקשים קובץ גליונות גדול (A4) ניתן להזמין מראש במוקדי ההפצה.	רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטון) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) גילה *ביהכנ"ס חזון נחום 052-7653820 מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) גוש 80 *ביהכנ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גבעת שאול ישיבת הגרי"מ דרוק	זכרון יעקב 04-6392214 (קניגסבון) חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזינר) ישיבת נחלת הלויים הדר *ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) פילזסטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל) ירושלים *ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעיו) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בבתי הכנסת: *אמשינוב *מנין אברכים בר אילן/נוה צבי 054-8474651	בית שמש קרית 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה ג' *ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 כולל עטרת שלמה ביתר גבעה א *ביהכנ"ס זכור לאברהם בית חלקיה 050-4156578 (מון) בני ברק *שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטון) ויזניץ 050-4192923 (טסלר) בבתי הכנסת: *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן *לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *יד אהרון *שבת אחים *היכל צבי רח' סירקין *אשכנז רח' יעל *בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [*ללא הזמנה מראש]

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

גליון זה יוצא לע"נ האשה החשובה
מרת שרה יהודית בת ר' בצלאל ע"ה
אשת יבלחט"א ר' צבי ישראל קאופמן
נלב"ע י"א אלול תשע"ו
תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרחן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

"שלח תשלח את האם וגו' למען ייטב לך והארכת ימים" (כב, ז)

בשילהי חולין (קמ"ב א') תנן לא יטול אדם אם על בנים וכו' ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסור [שאין בה חסרון כיס אלא דבר מועט, רש"י] אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים קל וחומר על מצות חמורות שבתורה. נשאלתי אמאי בעי לק"ו והלא מקרא מפורש הוא לעיל בפרשת ואתחנן (ו', ב' ג') למען תירא את ה' אלקיך לשמור את כל חקותיו ומצותיו וגו' ולמען יאריכון ימך וגו' אשר ייטב לך וכו' ופסוק זה קאי על כל המצוות. וי"ל דהאי קרא מיירי בשמירת כל התורה והמצוות כדכתיב לשמור את כל חקותיו ומצותיו ומפני שבכלל קיום כל התורה איכא נמי מ"ע דשילוח הקן [וכמ"כ מ"ע דכיבוד אב"א שגם בו נאמר למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך], אך אכתי לא ידעינן על כל מצוה בפרטות שבזכות זה זוכה לטוב ולאריכות ימים וע"ז בעי ק"ו. (טעמא דקרא)

"לא תקח האם על הבנים"

פירש"י: בעודה על בניה. הנה במנ"ח מצוה תקמ"ה אות א' עלה ונסתפק בלקח האם ללא הבנים, אם עבר בלאו דלא תקח האם על הבנים, ולוקה אפילו בלקיחת האם לחודא, או דדוקא שלוקח האם עם הבנים. ופשיט ליה מלשון רש"י עה"ת בפרשתנו שכתב "בעודה על בניה", וכתב וז"ל: נראה דלא פירש על הבנים, רק מעל הבנים. א"כ מדבריו נראה דאף על האם לחוד עובר בלאו זה ג"כ. ושאלתי למרן שליט"א מהא דכתב רש"י בחולין (ע"ח ע"ב) ד"ה באם על הבנים, "שילוח הקן שהוזהר שלא ליקח שניהם". ומבואר שדעת רש"י שלא דלא תקח הוא בלקיחת האם עם הבנים. והשיב מרן שליט"א, "גם ברש"י בחומש נראה דהכוונה שלא יקח שניהם". ושוב שאלתי למרן שליט"א מהא דחולין (קט"ו ע"א) דפריך הש"ס שילוח הקן ליתסר ופירש"י בחד לישנא שתפסו לעיקר. דכל שילוח הקן ליתסר האם לעולם, ואפילו שלחה, דהא דכל שתיעבתי לך הרי הוא לך לעולם בבל תאכל והרי אסרתיה לך באותה שעה. ואי אמרת דאינו עובר בלא תקח אא"כ לוקח האם עם הבנים א"כ לא נאסרה מעולם לקיחת האם לחודא בל"ת. והשיב מרן שליט"א, "לקח האם על הבנים אבל זכה אח"כ בבנים, ומקרי כל שתעבתי לך דכשרוצה לזכות בבנים אסור ליקח האם ואין האיסור אלא על האם".

(ייש"כ לידידיו החשוב הר"ר ידידיה יוסף שוורץ - רכסים על מסירת הדברים)

עלי שי"ח

"לשון הרע על גוי"

בשכנותו של רבינו, דר יהודי מבוגר שנחלש. בתקופה האחרונה הוא נזקק למי שייסייע לו, בני משפחתו סידרו עבורו פועל גוי שיעזור לו כל הזמן בכל צרכיו, ואכן הגוי מסייע לו מאוד במשך כל היום. באחד הימים דיברו בסביבתו של רבינו על היהודי ההוא ועל העוזר הגוי שיש לו, האיר להם רבינו כי יש משמעות בראשונים שאסור לשון הרע לדבר בגנות אדם, נאמר גם על מי שאינו יהודי, ולא רק על יהודים.

ופתח רבינו לשון הרא"ש (אורחות חיים סימן פ"ג) "אל תוציא דיבה ולשון הרע על שום בריה ולא לזות שפתים ורכילות" משמע מדקדוק לשונו שכתב "על שום בריה" שגם על גוי אין לדבר. ובפירוש של רבינו 'השם אורחותיו' על הרא"ש, מציין רבינו למדרש הנחומא פרשת פקודי סימן ז', על הפסוק בתהילים (פרק נ') תשב באחריך תדבר בבן אמן - "אמר דוד: אם דברת בעשו שהוא אחיך סופך לדבר בבן אומתך זה משה רבן של כל הנביאים שדברו בו שנאמר וידבר העם באלהים ובמשה".

והעיר רבינו שזה ודאי שאין איסור דאורייתא לדבר לשון הרע על גוי, והפסוק 'לא תלך רכיל בעמך' נאמר רק על יהודי, וכנראה כוונת המדרש שיש איסור דרבנן וצ"ע.

דבר העורך

כמה פעמים סיים מרן
הגר"ח קניבסקי שליט"א את הש"ס

סיפר לי ידידי החשוב הרב ר' אהרון פסין שליט"א: לפני זמן מה נכנסתי קמיה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א עם בני היקר אליהו נ"י, וביקש בני לשאול את הרב: כמה פעמים סיים מרן את הש"ס?

והשיב מרן שליט"א: "אני לא עושה חשבונות". אבל הרב סיים כבר יותר ממאה ואחד פעמים...? חייך הרב שליט"א וענה: "אני לא זוכר...". ונראה שבתשובתו יש לימוד גדול לנו, לא להיות עסוקים במספרים והישגים אלא רק לשבת וללמוד ולהשתעשע בדברי תורה כחפץ ה' מעמו!

וזכורני שנכחתי כאשר ילד כבן 8 הגיע אל מרן הגר"ח שליט"א (חורף התשע"ו), כדי לברכו, ואמר: "הרב, אני רוצה להיות צדיק", חייך אליו מרן שליט"א ואמר לו בהאי לישנא: "אם תרצה - תהיה".!

ובפעם אחרת (סיון התשע"ו), נכנסתי קמיה מרן הגר"ח שליט"א, עם ילד בן 9 שעשה סיום על חמשה חומשי תורה וביקש לדעת אם יש סגולה לזכור את מה שלמד.

והשיב הרב שליט"א: "לחזור".

עוד אזכיר אשר ראיתי (תמוז התשע"ו), המראה הנפלא והנהדר החקוק בתודעתי ובכל נימי נפשי, כאשר נכנסתי קמיה מרן שליט"א, לשוחח עמו בענין מסויים ובקשוני בני הבית לישב לידו. מרן עיין בספר וכתב את חידושו באותה שעה, והיה כ"כ שקוע בתלמודו, שלא הבחין כלל שהתיישבתי לידו ממש. כל אותה העת בחדרו של מרן, כסאות הוזזו, אנשים שהיו בחדרו דיברו אחד עם השני והסתובבו בחדר. ומרן שליט"א?... לומד ולומד וכלל אינו מודע לנעשה סביבו, על אף שראשו נע ימין ושמאל מהספר למחברת בה כתב את חידושו. ודומה שכך הוא הדבר לא מתוך שבחר להתעלם מהסובב, אלא מתוך שהחליט בלבבו הטהור להתמסר בנאמנות לדבר אחד בלבד שחשוב באמת. מצוי הוא בעולם אחר משלו, עולמו שלו, עולם שכולו תורה. גופו כאן איתנו, אך מחשבתו והוויתו אי שם גבוה מעל גבוה, בעולמה של תורה.

המחזה הנשגב של שקיעות מוחלטת בתורה היה מרומם ונעלה! רק אחרי דקות ארוכות כשסיים לכתוב ענין מסויים, סובב ראשו אלי בפליאה כשלפתע הרגיש באדם היושב על ידו ממש.

וכמדומה שזאת כל התורה כולה על רגל אחת: לשאוף לגדלות בתורה, ללמוד ולחזור, ללמוד ולחזור, בעמלות ושקיעות מוחלטת, מבלי לעשות חשבונות. ולהתפלל לסייעתא דשמיא.

בברכת שבת שלום

יצחק זלמן (ב"ס)

הערות הקוראים

יום ח' חודש הרחמים אלול

בברכת שנה טובה,

תודה רבה על שהקדשתם חלק מהגליון על ענין חשוב של חכמות היד והפרצוף, ובפרסום דעת מרן שליט"א ע"ז. ראוי להודיע ולהוסיף דעת עוד פוסקים, כמו דעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א שכתב בשו"ת תשובות והנהגות (יורה דעה, סימן תנ"ד): "אין איסור לשאול ולחקור אצל המסתכל בכף היד, שיש יסוד בזה"ק פרשת יתרו "ואתה תחזה" שבגוף האדם בכפות אצבעותיו רמזים למעמדו ולמזלו, מ"מ עליו לידע שאצל עם ישראל הכל תלוי בתפילה ומעשים טובים..." זאת אומרת שנראה שמקור חכמת היד הוא גם אותו מקור של חכמת הפרצוף.

עוד דבר, לגבי "גרפולגיא". יש להעיר מדברי הרמב"ן (בראשית ה' ב') שהבאתם שכתב בתוך דבריו: "וכתב רבינו שרירא הגאון שמסרו חכמים אחד לחברו הכרת פנים וסדרי שרטוטין מקצתן אמורין בסדר פסוק זה "תולדות אדם" ומקצתן בסדר פסוק של אחריו "זכר ונקבה בראם" ... משמע לכאורה ש"שרטוטין" פירוש קיום שבפרצוף וביד. לאפוקי כל דיבור על רשם הכתיבה (הנקרא "גרפולגיא") וצ"ע.

**אני מודה לכם עוד פעם על הגליון הנפלא.
המצפה לרחמי שמים ובכט"ס,
ראובן פריירמן**

לכבוד מערכת דברי שי"ח, שלום רב

ראשית זו הזדמנות להודות על הגליון הנפלא הי"ל מידי שבוע מתורתו והנהגותיו של מרן רבינו הגר"ח שליט"א. רציתי להעיר הערה קטנה על המעשה שהובא בשבוע פר' שופטים באברך שבא לרבינו שליט"א וסיפר שהיה אצל מומחה לקריאת כף היד והלה הזהירו מלעשות צעד מסוים בנושא ממוני, והשיב רבינו על אתר: דע לך שאין בזה ממש, לא צריך לחוש לדבריו כלל וכו', והוסיף רבינו שליט"א שיש חכמה אחרת - חכמת הפרצוף וכו'. והנה משמעות הדברים היא שחכמת כף היד אינה קיימת כלל, והכל המצאה, אמנם באמת אינו כן, ועיין בארחות צדיקים סוף שער יראת שמים שכתב וז"ל, וכן בשרטוט יד האדם ובתאר פניו יודעים עתידות, עכ"ל. ובהכרח שכוונת רבינו היתה שאין צריך לחוש מפני שבודאי בימינו אין מי שיודע חכמה זו, אבל באמת קיימת חכמה זו. וכן כתב בארחות צדיקים שם וז"ל והחכמה הזאת היתה ביד החכמים הקדומים אבל מן האחרונים נשתכחה, עכ"ל.

בברכה מרובה א. מבני ברק

מענייני הפרשה

"והיה מחניך קדוש" (כג, טו)

"אמר רבה בר בר חנה בכל מקום מותר להרהר בדברי תורה חוץ מבית המרחץ ובית הכסא, שאני התם דכתיב והיה מחניך קדוש" (שבת קנ.).

בספר "צדיק כתמר יפוח" כותב הרב גדליה הוניגסברג שליט"א: אמרתי קמיה רבינו הגר"ח שליט"א בש"ק חיי שרה, שרבינו הגר"ח שליט"א למד דברי הגמ' בשבת דף קכ"ז. אמר רב יהודה בר שילא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא ואלו הן הכנסת אורחין וביקור חולים ועיני תפלה והשכמת בית המדרש והמגדל בניו לתלמוד תורה והדן את חבריו לכף זכות, ושאל מהו הדבר הכי קשה, ואמר הדן את חבריו לכף זכות, שבדרך כלל טבע האדם לחשוב לא טוב על השני.

כנגד זה אמר רבינו הגר"ח שליט"א שאמר כעין זה בגמ' מגילה כ"ח. שאלו תלמידיו את רבי זירא במה הארכת ימים אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני ולא הרהרתי במבואות המטונפות ולא הלכתי ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא ששתי בתקלת חברי ולא קראתי לחברי בחינתו. מהו הדבר הכי קשה? אמר רבינו הגר"ח שליט"א ולא הרהרתי במבואות המטונפות, [ואף דאיכא נמי שלא הלך ד"א בלא תורה ובלא תפילין, בכל זאת זה יותר קשה], ולשאלתי מה עושים לזה, אמר רבינו שמסיח דעתו ע"י שעושה תרגילי חשבון כגון כפול ארבע אלפים, וגם אחרי התרגילים זה עדיין קשה.

אמרתי לרבינו ששמעתי מהגרא"ל ששמע שרבינו חושב על שמות תנאים ואמוראים, השיב לי רבינו שזה חושב בזמן אחר, כשנמצא במצב של אחרי ברכת המפיל, ולפני ברכות התורה אז הוא חושב על שמות תנאים.

כשספרתי כל זה לרבינו הגר"ח שליט"א, הגיב מיד ואמר שרבינו הגר"ח שליט"א זה הכי קשה. ואמר שהוא חושב שם שה' אחד, שנראה לו שמותר לחשוב שם יחוד ה', וכמה פעמים דן רבינו בדבר אם מותר להרהר בבית הכסא בענייני אמונה אהבת ה' יחוד ה' ושם מצוות תמידיות, ושוב מצאו בחכמת שלמה בשו"ע סי' פ"ה ס"ב שמותר להרהר שם ביחוד ה', עוד שמעתי מרבינו שפשוט לו שמותר להתחנן שם לה' על מה שצריך שם. עוד שמעתי מרבינו שמתפלל בלב [לא בפה] כשנמצא בבית הכסא שהקב"ה לא יעניש אותו.

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

ששים גיבורים
לעילוי נשמת הגה"צ ר'
ישראל מאיר בן רבי
אברהם זצ"ל
נלב"ע ו' תשרי תשע"ב
ובנו הרה"ג ר' אליהו
אליעזר בהגרי"מ זצ"ל
נלב"ע ב' בתמוז תשע"ו

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

פניני הפרשה

ה' חפץ להצדיק את בראיו במצוות, מהו הגדר

כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאמנה יהיה למען יברכך ה' אלקיך בכל מעשה ידיך (כי תצא כד, יט).

פרש"י, ואע"פ שבאת לידו שלא במתכוין (דזה שכחה אפילו אם לא נודע לבעל-הבית מעולם) קל וחומר לעושה במתכוין. אמור מעתה, נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה, הרי הוא מתברך עליה (ונראה שאין זה צדקה שאפשר לחשב בחשבון של מעשר-כספים, אלא שזהו זכות עבורו).

ולכאורה היה אפשר לדון, שאין מכאן הוכחה לנפל סלע ומצאו עני ונתפרנס בה, כי בשכחת עומר, אע"פ שלא ידע שנפל, מכל מקום מסתמא אם היה יודע ששכח, היה מקיים המצוה שלא ישוב לקחתו. ולפיכך, ה' שחפץ לזכות את ישראל, מחשיב גם זה למצוה ומברכו. ואע"פ שגם זה חידוש, כיון שלמעשה הוא לא ידע ששכח, ולא התכוין למצוה. אבל בנפל סלע מידו ומצאו עני, הרי ודאי אם היו מודיעים לו שנפל ממנו סלע, והיכן מקומו, היה שב לקחתו ולא היה משאירו לעני, שהרי אין מצוה להשאיר אבידתו לעני. ואע"פ כ, עכשיו שלא ידע אודותיה כלום, ועני זכה בה, אז למה הענין מתייחס אליו להחשיבו כעושה מצוה?

דאע"פ שה' חפץ להצדיק את בראיו, אבל צריך להיות איזה גדר בזה.

נפל לו סלע ומצאה עני, הוא בכלל "אינו מתכוין", ו"מתעסק"

דהנה בשאר מצוות לא מציינו דין כזה, שהרי גם למ"ד מצוות אין צריכות כוונה, אבל "המתעסק" לא יצא. כגון התוקע לשיר (עין ר"ה כה). וזה לא מצוה כלל, ומסתמא לא מקבלים על זה שכן. והרי בנפל לו סלע ומצאו עני ונתפרנס ממנו, אין לך "מתעסק" גדול מזה, ולמה ייחשב הדבר לזכות?

גם אם ה"מעשה" לא מתייחס אל האדם, אבל "הענין" מתייחס אליו הרי רואים, שיש דברים שאע"פ שאי אפשר לזקוף את עצם המעשה לאדם, מכל מקום אם נתגלגל על ידו ויצא דבר טוב, או ח"ו להיפך, "הענין" מתייחס אליו.

הזוכה במצוה כזו, כנראה זכותו-הכוללת גדולה

ומשום הכי, אע"פ שבעל הסלע לא ידע שנפל ממנו, מ"מ כיון שהקב"ה סיבב שיצא על ידו מצוה גדולה זו, יש הוכחה שזכותו גדולה בכללות. שהרי הרבה אנשים מאבדים מעות וחפצים, ולא זוכים שימצאם עני. ואדם זה התעלה עד שזכה שאבידתו שימשה לתכלית טובה שיתפרנס בה עני, וזה מחמת כללות יראת-שמים, ולפיכך הקב"ה קובע לו שכן.

ספק בנפל לו סלע ונתפרנס בה עני

ומה שכתוב: למען יברכך בכל מעשה ידיך, אף שאין זה סיבת העשייה, מכל מקום יתברך.

ויל"ע, באם כן מחשב שישמש אבידתו לשם עני, האם זה מגרע במצוה, כנותן צדקה ואומר: על מנת שיחיה בני. או, כיון שזה הגיע על ידי אופן של צדקה שכתוב בה ברכה בתורה, על כן זהו בכלל אותה המצוה. וזה עדיף מהנותן צדקה על מנת שיחיה בני, שגם הוא צדיק גמור.

דין טעינה

לא תראה את חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו. (כי תצא כב, ד)

פרש"י עם בעלי אבל אם הלך וישב לו וא"ל הואיל ועליך מצוה אם רצית לטעון פטור. [וכן תנן בב"מ ל"ב א' אם רצונך וכו'] צ"ב למה כתב שאומר אם רצית דהא אם משום רצונו הרי גם עכשיו הוא יכול לרצות ולטעון. והי' צ"ל הואיל ועליך מצוה לטעון טעון פטור, ובאמת בספרי לא כתוב אם רצית.

בב"מ לב, ב איתא אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו. ויל"ע בכהאי גוונא שלא עשה כדין אלא הלך לפרוק את של אוהבו ובאותו זמן הגיע עני לבקש צדקה, האם נחשב עוסק במצוה ופטור מהמצוה או דכוין שלא עושה מה שהי' צריך לעשות ע"פ דין א"א לפוטרו משום עוסק במצוה. וזה יותר גרוע מהעוסק במצוה קיומית דפטור מעשיית מצוה אחרת [- עי' אילת השחר ויקרא כג, מב] כיון שאינו עושה מה צריך לעשות ע"פ הדין, ואע"פ שגם אם הי' טוען לשונא הוא הי' פטור מלתת פרוטה לעני, מ"מ למעשה הוא לא עוסק עכשיו בטעינה.

בגדרי התראה

ואם בשדה ימצא האיש את הנער המארשה וגו'. (כי תצא כב, כה) הרמב"ן להלן פסוק כ"ז כתב שאין נ"מ בין העיר לשדה והכל תלוי לפי המציאות אם היו לה מושיעים או לא ובהוה דיבר הכתוב דבשדה לא מצויים אנשים.

ועי' רמב"ם הל' נערה בתולה פ"א ת"ב והנה אם הם נהרגים ע"כ היו עדים שהתרו בהם ומוזה שלא צעקה שיושיעוה הרי מוכח שלא נאנסה ובמושב זקנים מבעה"ת כתבו ואי אמרת מ"ט לא פירשה ממנו כשהתרו בהם כיון שהיתה אנוסה וי"ל דאמרינן דיצרה אלבושה אח"כ והוי תחילתה באונס וסופה ברצון ועי' בהעמק דבר לעיל פסוק כ"ג. והנה בכל התראה המותרת צ"ל שמקבל על עצמו את ההתראה ואע"פ כן הוא עושה את העבירה עי' סנהדרין מ' ב' וברמב"ם הל' סנהדרין פ"ב ה"ב ו"א כ"ה העונה שמקבל על עצמו את ההתראה זה מעשה שטות ולכל הפחות הי' צריך לשתוק וע"כ יש אנשים שלא שמים לב דגורמים לחייב את עצמם בדיבור.

והנה הרמב"ם שם כתב דההתראה צריכה להיות בתוך כדי דיבור למעשה.

והנה בקידושין מד, א אמרינן א"ל רבי אבין בר סמכא הוא א"ל אין כמין ימא לטיגני הוא ופרש"י לא היתה לו שהות שכחה בנתיים שכשיצא מביהמ"ד אמרה לי מיד כשולה דג מן המים והמחבת נתונה על האור לתתו בתוכו בשמן לטגנה.

והנה משך זמן זה הוא יותר מתוך כדי דיבור ובהתראה צריך להתרות בתכ"ד דאל"כ יכול לומר ששכח ההתראה ולמה כאן אפשר לסמוך עליו כיון שהי' כמין ימא לטיגני.

וי"ל דהאדם שמתרים בו אינו מעונין לזכור ההתראה וממילא שייך לומר ששכח לאחר כדי דיבור, אבל כאן שרוצה לזכור יש לסמוך עליו שלא שכח אפילו בתוך זמן קצת יותר ארוך מתוך כדי דיבור.

ועוד צ"ב דכל מותרת יכול לומר סבור הייתי שאתה משטה ועי' תוס' בב"ק ב' א' ד"ה ולר"א שאם מתרים בו בדבר אינו דומה סבר מלעיג בו ופטור. ובשלמא בדבר הידוע לכל שאסור י"ל שלא יוכל לומר כן אבל בדבר שלא ידוע למה אין יכול לומר שלא סמך עליו.

ועי' מלבי"ם להלן כ"ה א' שמעיר כעין זה על חיוב מלקות שזה רחוק מהשכל בשביל הנאה קלה יקבל עליו עונש המלקות, אלא שכן היה הדבר שהחוטא השיב להם ידעתי שאתם עושים דברים חמורים מזה ואם יברר הדבר נמצא הם פסולי עדות ואז אף אם יודה לב"ד על מעשה הרשע לא יענש מפני שהעדים הם פסולי עדות וכו' עי"ש, אמנם זה אוקימתא רחוקה, ועוד דלפ"ז נמצא דלא חשב שיקבל מלקות.

מעקה בבית שלא גרים

הסתפק רבנו אם מתחייב במצות מעקה לפני שדר בפועל בבית ואפשר לברך על זה, או שכל זמן שאינו דר בבית אין מצוות עשיית מעקה ממילא אי אפשר לברך על זה, ואמר דדבר זה צריך ראיה.

(שלמים מציון פר' עקב תשע"ה ועי"ש באריכות)

ענין בפרשה- מלחמת היצר הרע

קדושה שחיי חיי טוהר של תורה ויר"ש וכשמטרתכם היחידה היא שבתי בבית ד'.

נדמה להם כחוט השערה

איתא בסוכה דף נ"ב ע"א לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצה"ר ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה והרשעים נדמה להם כחוט השערה, הללו בוכין והללו בוכין, צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה.

היינו דלרשעים לא הי' נסיונות, שלא הגיעו למצב שיצטרכו ללחום עם כל הכחות, דהם נפלו במצבים קודמים, וזה באמת רק חוט השערה והיו יכולים להשמר מזה, משא"כ הצדיקים דלהם הקב"ה מנסה והגיעו למצבים של הר, ובזה הם מתפלאים איך יכלו עם כל כוחותיהם להנצל מהרע.

יצרו גדול ממנו.

גמ' כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו. הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ד) כתב אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם. העירו מדאמרינן כאן כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, וא"כ היצר של הצדיקים יותר גדול. ונראה שאין זה סתירה, דהכונה שאצל צדיקים זה כמו נסיון אחרים על דברים קטנים, אבל מ"מ הצדיקים לא צריכים לכוף את יצרם כבעלי תשובה.

יצרו מתגבר עליו

סוכה דף נ"ב ע"ב יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנא' צופה רשע לצדיק ומבקש המיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנא' ה' לא יעזבנו בידו.

והנה כשנלחמים עם שונא וביאו כלי זין הכי גדולים, הרי הוא יביא יותר גדולים, ואם נביא יותר גדולים גם הוא יביא יותר גדולים, וזה מעשה ללא סוף.

וכן היצר הרי מתגבר בכל שעה, א"כ אם מתגבר הרי הוא יתגבר יותר וכך הלאה, והרי זה מעשה ללא סוף, וא"א בשום אופן להתגבר עליו, שהרי החיזוקים הכי גדולים שתעשה, הוא עושה יותר, ומה העצה. ומשו"ה אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו.

והגר"א (בקול אליהו) מפרש דאימתי הקב"ה עוזרו, בזמן שהאדם עשה מצדו כל מה שיכול, המדה הכי גדולה שיכול לעשות להתנתקות מהרע, וכשעשה הכל ואין בכוחו לעשות יותר, אז הקב"ה לא יעזבנו בידו, אבל כשלא עשה כל מה שיכול, אז הקב"ה לא מסייע, אלא רק כשאדם עשה מצדו כל ההשתדלות שיכול, ולא יכול יותר, אז ה' לא יעזבנו בידו.

מעלה על המלאכים

ובשיחה בסיום הש"ס (ז"ך אלו תשנ"ז) אמר רבנו בסו"ד: חשיבותם של כלל ישראל על המלאכים, כתב הרוקח בפירוש סידור התפילה (עמ' שכ"ט) בזמן שכלל ישראל רוצים לומר קדושה עומד מלאך אחד ומשתיק את כל המלאכים ואינו נותן להם להגיד שירה לפני שכלל ישראל יגידו שירה המלאכים הם הרי יודעים מאד בהכרת הבורא הרבה יותר מהאנשים ויש להם חשק והתלהבות לפאר את הקב"ה כי זה הרי החיות שלהם, ובכל החשק והתלהבות הם רוצים להגיד שירה ופתאום בא מלאך ומכריז הם כלל ישראל רוצים כעת לומר שירה מה זה כלל ישראל ציבור אנשים האומרים קדושה אז עומד אותו מלאך ומשתיק את כל המלאכים המצפים ומשתוקקים וזה חיותם כי עכשיו כלל ישראל אומרים קדושה ועליהם להמתין והסיבה לכך היא כיון שיש להם יצר הם קודמים למלאכים בזמננו כל אחד יודע עד כמה שיש יצר לכל אחד בין אם הוא מהאנשים היכולים להתמסר כל היום לתורה ובין אם הוא מהאנשים שלצורך פרנסתם הם נאלצים לא להיות בתורה חלק גדול מהיום אבל בכל זאת הם עושים מאמץ מתגברים על יצרם ובאים בכל כוחם ללמוד תורה א"כ כמה זה חשוב בעיני הקב"ה ובוודאי בזכות זה הקב"ה יעזור שכל אחד ואחד מאתנו וכל כלל ישראל יזכו לכתובה וחתימה טובה ויזכו לבא לציון גואל בב"א.

מלחמת היצר:

בקו' "עין לא ראתה" מובא שהגר"י ד. שליט"א שאל למרן שליט"א על דבר שמבקשים ממנו הרבה למסור שעורים והדבר גוזל מזמנו וכו', ושאל מה השיעור שיש להקדיש לזה.

וא"ל מרן שליט"א: תלמד מהיצר הרע... [היינו כמו שהיצה"ר מקדיש שעות רבות להכשיל כן אנו צריכים להקדיש שעות להרבות תורה] וכמובן שהכל לפי הענין.

מלחמת היצר

בקונטרס נציג שיצא לאור בניסן תשכ"ז אחר ביקורם של רבנו שליט"א ומרן רה"י הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל בבית ספר יסודי התורה כדי לשכנע את לב הנערים למסור נפשם לתורה בטוהרתה ושילכו ליישובות קדושות.

ואלו דברי רבנו שליט"א:

חז"ל אומרים כי יצר הרע מונח לו בין שני פתחי הלב ובשעה שרואה אפשרות להכנס ולפעול נכנס משל למה הדבר דומה לאדם הנכנס לשוק גדול שיש בו סחורות הרבה מן הטובות ויש בה מן הרעות וכאן תלוי אם אותו אדם יודע בטיב הסחורה ויש לו ידיעה והחלטה קודמת מה הוא רוצה אזי נגש מיד למקום שיש בו דבר טוב ונוטלו בלי מפרעים, ומאידיך אדם הנכנס לשוק ואינו יודע בטיב סחורה ועומד תוהה ומפקפק מה לעשות מיד נטפלים אליו בעלי הסחורה הגרועה ובמיני פתוים ושכנועים מוכיח לו שסחורתו הטובה המשובחת והנכונה.

פשוט שרק לבסוף רואה מה עלתה בידו והכל משום שלא ידע ולא החליט קודם את מה שרוצה וזאת על אף שהיתה בידו כל הזמן הבחירה ויכול היה ליקח מה שרצה.

כך היא דרכו של יצה"ר מונח בין פתחי לבו של האדם ומחפש הזדמנויות לחדור לתוכו ולפעול וכאן היא הבחינה אדם נמצא במצב של בחירה כל רגע ואם הוא יציב בדעתו ומחפש ויודע שזוהי דרך האמת ולכאן רוצה להגיע וזה מוחלט אצלו אז נסגר הפתח בפני היצה"ר ואינו עושה מאומה, אך אם ח"ו מתחיל לפקפק ולחשוב מה עדיף או מנסה לעשות פשרות וכדומה שוב נפתח הפתח לאותו יצה"ר, ומיד מתחיל בפעולת השכנוע והפתוי על סחורתו ורק לבסוף רואים את טיב הרשת שנלכד בה.

בני נוער בשעה שמסימים ב"ס ועומדים לצאת לעולם חדש ורחב ונמצאים לפני פרשת דרכים.

ועולם זה בפרט היום הוא מלא תעתועים ופתוי שהם נוגדים לדרך ד' האמיתית, ומאידיך לפני המקום המיועד לעלות ולהתעלות בדרך ד' שהיא הישיבה הקדושה

שוב ניצב לפני יצה"ר ומחכה לתגובתו בבחינה זו ושוב תלוי הדבר, אם הוא יודע ומכיר בדרך האמיתית ומחליט איך לבנות את התכלית אז שוב הוא מוגן מפתחו של יצה"ר, אך אם ח"ו יתחיל לחשוב ולפקפק מה עדיף ישיבה או מק"א ואינו בר החלטה יציבה שוב נפתח הפתח ומוצא לו יצה"ר מקום לשכנע ולהראות לו את העולם כולו כדבר משובח ומפואר שאין עליו עוררים ומכאן קשה מאד לצאת אח"כ כשילעה חרס בדרך.

תקופתנו היא שעת בחינה גדולה נתונים אנו בכל שעה ושעה לחשש טביעה ח"ו בזרם הזמן, בימינו יכולים אנו לקרוא ע"ע את מאמר חז"ל בכל יום ויום יצרו של אדם מתגבר עליו ואלמלא הקב"ה מסיע בידו היה ממתית ח"ו מות מצד היצר הרע הוא מות רוחני עמוק העטוף מלמעלה בגלימת משי מות זה ראשיתו מצער ואחריתו מי ישורנו כי חלילה אם הצליח יצה"ר למצוא אצל האדם משכן ואוזן וקשבת במקצת שוב כמעט שאין תקוה לאחרית מעלליו ומשום כך זקוקים אנו כיום כל רגע ורגע לחסד השי"ת כאמצעי הגנה נגד היצר הנלחם והמסית מדרך האמת היא דרך התורה והיראה דרך התורה היא הפתרון היחידי להנצל ממרותו של היצר דרך התורה היא כמו שאמרו חז"ל ובתורה אתה עמל וזוהי התרופה הבדוקה למלחמה נגד יצה"ר לבל נלך שולל אחרי פתויו בפרשת אחרי מות אומר רש"י משל לחולה שבאו אליו שני רופאים הראשון אמר לו אתה חולה מאד ועליך לקחת תבונה פלונית ורק עי"ז התרפא השני אמר לו קח תרופה פלונית ותתרפא שלא תמות כדרך שמת פלוני מאותה מחלה השני זרזו יותר מן הראשון וכן חז"ל אומרים בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין דהיינו בראתי את המחלה היא מחלת היצר ובראתי לו תרופה והיא התורה.

ואם בתקופות קודמות היינו יכולים לומר זאת בפשיטות כמחלה ותרופה, הרי בדורנו יכולים אנו להוסיף את הזירוז של השני יותר מן הראשון שלא תמות כדרך שמת פלוני שלא תסחף ח"ו עם הזמן כדרך שנסחף פלוני או פלוני חברך שהלך בעצת היצר ואת התבלין לא נטל דהיינו התורה.

וכעת הוא כבר ח"ו מות. בני נוער יקרים עליכם לדעת כי אם ברצונכם להשאר חיים מחלת היצר רח"ל התיצבו לעומתו באיתנות **טלו את התכלין ששמו תורה בידכם** ובה ורק בזה תצליחו נגדו כעת אתם עוד בני בחירה ותדעו כי התרופה היא רק תורה וזאת עליכם להשיג רק ביישיבה וכמאמרם אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד.

בית המדרש הוא המקום היחיד בו נמנע מלבקר היצה"ר.

דוד המלך אומר בתהילים אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש משאלה אחת היתה לי לקב"ה דוד שפתוחים לפניו כל דלתי עולם וכל טוב ותענוגות לא נמנע ממנו.

ועכ"ז כששאל מד' דבר בקש רק אחת שבתי בבית ד' כל ימי חיי להיות מקושר לקב"ה להיות עיקר ישיבתו בחייו בבית ד' ורק זאת היא המטרה והתכלית וזה תוכלו להשיג רק כשפניכם מועדות לישיבה

המלחמה האחרונה ביצר הרע- בפגעי הטכנולוגיה

כבר כתבנו בגליון פר' שלח מדברי רבנו שליט"א אודות זה באריכות, וע"פ הוראות גאון אחד שליט"א הורונו שוב לכתוב על ענין זה לקראת ימים הנוראים כי רבים חללים הפילה.

דבר שרחוק מן התשובה ויותר גרוע מהכל

דברי מרן רבנו שליט"א: (המשא המרכזי בוועידת הרבנים לביצור חומות הדת, אב תשע"ד)

בכל זמן, ומזמן לזמן מתעוררות בעיות שהם דברים שיש בהם סתירה עם התורה, ועם דעת תורה, פעם בדבר כזה ופעם בדבר אחר, רצינו לעמוד על מה שכתב רבינו יונה בספר "שערי תשובה", אמנם אין לזה כל כך שייכות לענין הזה ממש אבל אפשר ללמוד מזה.

רבינו יונה (ש"ג, אות קמא) מקשה על מה שכתוב על המלכין פני חבריו ברבים שאין לו חלק לעולם הבא, מה שאין כן ברוצח לא נכתב עליו שאין לו חלק לעולם הבא, ולכאורה, זו עבירה חמורה ביותר, ובכל זאת לא כתוב שאין לו חלק לעולם הבא, זה ודאי שהרוצח נענש ויורש גיהנום, אבל לא נזכר שאין לו חלק לעולם הבא, ואילו על המלכין פני חבריו ברבים נכתב עליו שאין לו חלק לעולם הבא.

ומתרץ: הרוצח למרות שעשה מעשה חמור מאד, אבל סוף כל סוף יש איזו סברה שיחשוב בליבו בחומר המעשה שעשה, הלא הרג כאן אדם, וכל אחד מבין שזה דבר חמור מאד, ועל כן יכול להיות שיעשה תשובה על זה.

מה שאין כן המלכין פני חבריו ברבים אינו מבין שעשה דבר רע כל כך, ולכן הוא רחוק מן התשובה, כיון שהוא רחוק מן התשובה הרי זה גורם שאין לו חלק בעולם הבא, ומסתמא כל אחד למד וידוע הדברים הכתובים בספר שערי תשובה לרבינו יונה.

אם כן, אנו רואים כאן כלל, שאם יש דבר שיש סיכויים שבן אדם יבוא לידי תשובה, אפילו אם זה מאוד חמור, אבל כיון שיש אפשרות שיעשה תשובה מתחשבים עם זה, מה שאין כן דבר שהוא רחוק מן התשובה, אין מתחשבים בזה, ובדבר שהאנשים חושבים מה אני עושה? מה אני הורג בן אדם? לא! דבר כזה שהוא רחוק מן התשובה, זה נורא ואיום.

וכאן אנו מדברים על דבר כזה שבזמן האחרון ראינו עד כמה קשה להפטר מן הדבר הזה, אם נכנסים בזה לא יוצאים מזה, ממילא הרי זה בגדר דבר שרחוק מן התשובה, ודבר שהוא רחוק מן התשובה הרי זה מאוד חמור, ונקווה שבאמת אותם שנכשלו יהיו קרובים לתשובה, ויתעוררו לעשות תשובה יחד עם כל כלל ישראל, ולא יכשלו בדבר הזה שרואים בזה השלכות גרועות מאוד שאין לשער - כך שמעת, אני ב"ה אין לי שייכות לזה בכלל - אבל בכל זאת בני אדם רואים שזה דבר שרחוק מן התשובה, שהרי בעצם הדבר אם יש בזה רק דברים טובים לא יהיה לו רע, אבל זה הרי דבר שלא שייך, שאין בזה רק דברים טובים, ממילא הרי זה דבר שרחוק מן התשובה ודבר שרחוק מן התשובה הוא יותר גרוע מהכל, עד כדי כך שחז"ל עשו הבדל בין הרוצח למלכין פני חבריו ברבים, שלמרות שהרוצח הוא כל כך גרוע, שהרג בן אדם, ולכאורה הוא יותר גרוע אף יותר מזה שהלכין פני חבריו, שחבירו חי והוא הרג את האדם לגמרי, בכל זאת היות והרוצח הוא יותר קרוב לתשובה מהמלכין פני חבריו ברבים שהוא רחוק מן התשובה, לכן הוא חמור עד כדי כך.

ועל כן זה מה שאנו רוצים לומר כאן שיש לדעת שהדבר החמור הזה, שיכול להביא לידי דברים הגרועים ביותר הרי הוא רחוק מן התשובה, כי מי עושה תשובה, הרי אלו האנשים ששקועים בזה וכי הם יעשו תשובה, הם לא עושים תשובה, שטוענים מה עשיתי?

והקב"ה יעזור שנפטר מהצרה הזאת, וכל הכלל ישראל יתרוממו לעשות רצונו שיצא מהם קידוש השם, ושיהיה שם שמים מתאהב על ידיהם, שהאדם צריך לעשות פעולות שעל ידו יתרבה כבוד שמים, שזה תכלית ביאתו לעולם, שהרי לא שלחו אותו כדי לעסוק באינטרנט, וכי הנשמה שחצובה מתחת כסא הכבוד ירדה לעולם בשביל שיעשה באינטרנט? וכי זה התכלית של הבן אדם? נשמה כל כך גדולה שנמצאת תחת כסא הכבוד שלחו אותה לעשות כאלה דברים? וזה צריך להיות תכלית האדם להתרחק מכל זה, ונזכה כל הכלל ישראל לכל טוב ולא יצטרך ח"ו לדברים כאלה, ויתגדל ויתקדש שמו של הקב"ה בעולם.

מכתב לכינוס במודיעין עילית

בס"ד. לכי קהל בני התורה תושבי מודיעין עילית, בין אלו אשר זכו שתהיה תורתם אמונתם ובין אלו אשר לא זכו לכך ה' עליהם יחי'.

באתי בזה לחזק בני התורה המתכנסים לטכס עצות ותחבולות נגד ניסיונות היצר, אשר כבר ידוע שבכל דור יש את הניסיונות שלו, ולדאבונו אנו כולנו בפרט מהניסיון הקשה של דורנו שהוא הניסיון של האינטרנט.

בין השימוש על ידי האינטרנט בעצמו או על ידי השימוש בטלפונים אשר אינם בפיקוח רבנים יראי ה' המוסמכים לכך אשר רחמנא ליצלן כבר רבים חללים הפילה, ועל כן עלינו לעורר הציבור להתגבר בניסיון שלא

יימצא בתוכינו אנשים שישתמשו בדבר הזה, וצריך בזה זהירות גדולה מאוד ונקווה שבזכות זה שכולם יתחזקו להוסיף תורה ומצוות ויראת שמים, ונזכה שישבו חרון אף מעלינו וגאל במהרה בגאולה האמיתית.

א"ס ר"ח אדר ב' תשע"ו א. ל שטינמן

ברגע אחד

בכינוס בפ"ת הביא הגר"מ רבינוביץ שליט"א בשם רבנו החיזוק בענין זה הוא מאוד נחוץ, כיון שאפילו אנשים שמרגישים שהם נקיים בזה, עלולים ברגע אחד ליפול חלילה, ועל כן כשעושים כינוס לחשוב עצות ומחשבות איך לתקן דברים אלו, זה חשוב מאוד.

התרבו מסיתים

בס"ד. כ"ד באלול תשס"ה

בזמן האחרון התרבו מסיתים לדברים הגרועים ביותר ע"י המכשירים הסולאריים וגורמים לידי עונות חמורים.

וכל א' מחוייב להתרחק מהם ומכיוצא בהם. א.ל. שטינמן

רבים חללים הפילה

להשתמש באינטרנט וכן טלפונים שאינם בפקוח רבנים יראי ה', המציאות הוכיחה כי רבים חללים הפילה, ושומר נפשו ירחק מזה.

אהרן י. לייב שטיינמן. א' דר"ח מרחשון תשע"ב לפ"ק

להתכנס כדי לגונן ולהתגונן

בס"ד. לכבו רבני הקהלות שיחי' המתכנסים בבית ידיד ה' וידיד כל בית ישראל מרן שר התורה הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א

הן ידוע לכל כי ע"י השימוש באינטרנט נוצרו בעיות כבדות הן בבין אדם למקום והן בבין אדם לחברו, וכבר רבים חללים הפילה, והכל עובר תחת זה וצריך לעשות דבר להצלה שלא יפגעו, והיות שהדבר נוגע כמעט לכל בית ומשפחה ולנפש כל אחד צריך להתכנס כדי לגונן ולהתגונן, ויש לקוות שע"י שמתכנסים לגדור גדר יהי' סיעתא דשמיא להציל הרבה, ויהי' רצון שיצליחו לעורר את הצבור לא להכשל מזה, והקב"ה ינחנו בדרך אמת ללכת לדרך אמת, ויעמוד לנו לזכות ליום הדין.

ותולה ארץ על בלימה יטיב את הכתיבה והחתימה לטוב בסש"צ.ג.

א.ל. שטיינמן. כ"ב אלול תשע"ב

צרות מתחדשות

במכתב מיוחד שפרסם מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן שליט"א, כתב:

הנה הדורות יורדים מאוד גם בכל יום ויום הצרות התרבו, ובגמ' בסוטה מ"ט אמרין אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו, ובזמננו רואים ממש צרות מתחדשות. יתכן שכתוצאה מהדברים הלא טובים כגון טלוויזיה, פלאפון ואינטרנט - כל אלה רבים חללים הפילו.

לא נשאר לנו רק התורה והוגיה, גם תומכי לומדיה, ועלינו לנצור מכל משמר את עמליה ותומכיה... על כל פנים כל אחד יתחזק בשמירת הדיבור ואין צריך לומר בשמירת שבת כראוי, ובזכות שבת ושמירת הדיבור נזכה להסיר חרון אף מעמנו, ונזכה לכל טוב סלה.

(פורסם בערש"ק פרשת וירא, תשע"ב)

הוצאת ילדים ממוסדות חינוך בגין הימצאות אינטרנט בבית הוריהם

במכתב מיוחד שכתבו מרן ורבנן זצוק"ל ויבלחט"א, ובראשם רבינו מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל ויבלחט"א מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן שליט"א, בחודש טבת תש"ע, הורו בהוראה חד משמעית: "מוסדות החינוך ישלחו להורי התלמידים מכתב התחייבות שיחתמו ההורים שהינם נוהגים בענין המחשב והאינטרנט ע"פ כל ההוראות האמורות לעיל. ואם יתברר שלא כן, על ההנהלה לשקול את המשך החזקת התלמיד/ה במוסדות החינוך. ובדאי שעל המוסדות לעמוד בתוקף שלא להכניס למוסדות החינוך ממשפחה שאינה נוהגת ע"פ הוראות אלו - שלא יקלקלו אחרים".

כמו כן אמר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, כי "אפשר להוציא ילדים שהוריהם מחזיקים במכשירים שאינם כשרים בכדי שההורים ישובו מדרכם". (ס' סברי מרנן)

ובשיחה בעש"ת תשע"ד אמר רבנו... אם אדם טבע בבז' גדול, אינטרנט רח"ל וכדו' כל הדברים האלה אינם שייכים לנצח, אלא זה אבוד לנצח, או ואבוי לבן אדם שהוא במצב של אבוד...

צריך לעשות מלחמה

ובכינוס ראשי ישיבות כ"ד תמוז תש"ע אמר רבנו: הזכירו כאן דברים על אינטרנט וכו'... הרדיו וכל הדברים האלה חודרים בכל מקום, והאינטרנט וכל הדברים הכי גרועים גורמים לדברים נוראים, ומה עושים על זה איני יודע, צריך לעשות מלחמה וצריך לדעת איך נלחמים. (ימלא פי תהלתך עניני ציבור עם קכ"ח)

יום היארצייט של מרן רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל גאב"ד וראש ישיבת פוניבז' נלב"ע כ' אלול תשכ"ט

כבר הבאנו בגליונות פר' כי תצא תשע"ד – תשע"ה גודל קשרי ידידות והערצה והאהבה הגדולה בין מרן הרב מפוניבז' צוק"ל לבין יבדלחט"א מרן רבנו שליט"א ונביא כאן דברים נוספים חלקם רשימות מאחד מתלמידיו המובהקים של רבנו שליט"א.

מעלת בני הישיבות

במהלך עבודת הבנייה של ישיבת פוניבז' קרה יום אחד שהפועלים לא יכלו לעבוד בבניין הישיבה מחמת הגשם העז שניתך ארצה, ואי לכך ביקשו הפועלים מהרב זצ"ל שישלם להם את כספם עבור יום העבודה שהוא שכר אותם לעבודתם ויחזרו לביתם, אולם הרב עיכב אותם באומרו להם הרי אתם משועבדים אלי והנכם שכירי יום, לכן אני מבקש מכם שבמקום העבודה בבניין הישיבה תואילו בטובכם להיכנס לביהמ"ד בו שוקדים הבחורים על תלמודם, ותתחילו גם אתם ללמוד גמ' וכו' עד לסוף היום ועל זה אשלם לכם במקום העבודות בבניין. [ואז הפועלים היו יהודים שומרי תורה ומצוות].

כמובן שהפועלים מילאו בשמחה אחר בקשתו של הרב זצ"ל ונכנסו להיכל הישיבה ללמוד, בחושבם שלשבת וללמוד בביהמ"ד זה הרבה יותר קל מהעבודות הקשות של עבודת הבניין, אך לאחר זמן קצר הם הגיעו לרב בטענה שהם כבר לא מסוגלים להתרכז ולהתעמק בלימוד הגמ' מחמת הקושי הרב בריכוז המוח וכו' או אז אמר להם הרב בחיור: שהנה בהזדמנות זו רציתי רק להראות לכם בזה שלא תחשבו שמה שהבחורים לומדים ויושבים עם גמ' על הסטנדר זהו דבר קליל ומעניין ואילו אתם בעבודת הבניין עובדים עבודת פרך, אלא ההיפך הוא הנכון שעבודת הבניין והמשאות זהו דבר הרבה יותר קל מלימוד הגמ' המצריך עיון מעמיק וריכוז המוח ורק תדעו להעריך ולכבד מהיום את עמלם הגדול של בני הישיבות אשר מתייגעים על תלמודם בעמל רב.

זו הייתה חכמתו של הרב זצ"ל לנצל כל הזדמנות בכדי להראות לציבור את יקרת ערכם של לומדי התורה בדורנו.

מסירות הרב זצ"ל לעולם התורה

בכדי להראות לציבור את יקרת ערכם של לומדי התורה בדורנו על מסירות נפשו של הרב זצ"ל למען עולם התורה שח פעם מרן הגרא"ל שליט"א שהרב זצ"ל סיפר לו שלפני מלחמת העולם השנייה הוא נסע לדנמרק לערוך מגביות לטובת ישיבתו המפורסמת בפוניבז' שכליטא הרב זצ"ל נשא שם מספר דרשות באירועים וכינוסים שארגנו ידידי הרב זצ"ל עבורו בכל הכינוסים האלו הגיעו המונים בכדי להאזין לדרשותיו של הרב שנודע כבר אז כנואם בחסד עליון וכפה מפיק מרגליות ועד כדי כך נישא שמו של הרב זצ"ל לתהילה שהיה יהודי בשם צדקנים' שהיה חתן של אחד מהמשכילים הנודעים באותה תקופה וכל כך הוקסם מדרשותיו ואישיותו של הרב זצ"ל עד שהחליט לעזור באופן אישי לרב בהתרמות לטובת ישיבתו.

דבר זה לכשעצמו מעיד על חכמתו ואישיותו הגדולה של הרב זצ"ל שידע איך לכבוש בקסמו גם את אלה הרחוקים מדרך היהדות ולנצלם לטובת עולם התורה. וסיפר הרב זצ"ל שאותו יהודי נלווה עימו לבנקאי מפורסם במדינה שנודע כעשיר ותורם גדול, ואכן הלכו יחדיו לאותו בנקאי שהתרשם מאוד מאישיותו של הרב והחליט לתרום סכום מכובד לרב זצ"ל במהלך השיחה סיפר אותו בנקאי לרב זצ"ל שמחר הוא מחתן את בתו הרב שאלו עם מי היא מתחתנת והבנקאי ענה לו שלצערך היא מתחתנת עם גוי' למשמע הדבר הזדעק הרב ופרץ בשאלה הייתכן שבתך מתחתנת עם גוי? אך אותו בנקאי החל להסביר לרב שהמצב השורר כעת הוא כלל לא פשוט המצב הוא מצב של מלחמה והוא איננו רואה עתיד והמשך לכלל ישראל ועלינו להכיר במציאות ולכן הוא עשה את הצעד הקשה הזה.

כמובן שהדבר גרם לצער גדול לרב שלא יכול היה להירגע מתשובתו של אותו בנקאי, אך מזה הסיפור נוכל ללמוד על מסירות נפשו של הרב למען הישיבה שגם באותם ימים כשעם ישראל היה באווירת נכאים ובשפל המדרגה והיו אנשים שהתבטאו כי אין הם רואים המשך לעם ישראל, חלילה כיתת רגליו מעיר לעיר וממדינה למדינה במסירות נפש ולא נח ולא שקט למען בניין עולם התורה.

טביעות עין

פעם שאלתי את מרן הגרא"ל שליט"א מה הייתה הצלחתו הכל כך מופלאה והנדירה של הרב זצ"ל שזכה לבחור לישיבה ראשי ישיבות רמים ומשגיחים גדולי תורה מהשורה הראשונה של כותל המזרח והעידית של עולם התורה כדוגמת מרן הגאונים רבי שמואל רוזובסקי, רבי אליעזר מנחם מן שך, רבי דוד פוברסקי רבי שלמה ברמן, וכן את הגר"א דסלר והמשגיח הגר"י לווינשטיין זצ"ל וכו' ובאף אחד מהם לא טעה כשכל אחד מהם נודע בכל עולם התורה לתהילה בשיעורים ובשיחות שכמעט לא רואים כיום צוות כה בכיר וייחודי?

ראש הישיבה שליט"א ענה לי לאחר מחשבה: דער רב האט געהאט א גוט"ן חאפ אויף א מענטש הרב זצ"ל היתה לו טביעת טובה וחדה על בן אדם ומכאן זה זכה לצוות רמים כאלו. (רשימות ח"א שליט"א)

צד נוסף

סיפר הרה"ג רע"ט שליט"א, שאמר לו הרב מפוניבז' זצ"ל שאני צריך להתייעץ באיזה ענין, אני אוהב להתייעץ עם הגרא"ל שטיינמן שליט"א שאצלו גם אחר כל הצדדים שחשבתי על הענין, תמיד ימצא דבר נוסף וצד חשוב שלא חשבתי עליו בעצמי. [ואז שהתלוא להרב זצ"ל בדרך לאירוסים בת רבנו תחי' רשם בשעתו דברים דלהלן: לאחר תפילת ערבית יצא [הרב זצ"ל] להשתתף בשמחת אירוסין, אחד מידידיו לקח לו חתן אברך יקר, בשעה שלבש בגד של חג כדי לצאת לתנאים, אמר הרב לאנשי ביתו 'זה הנסתר שלנו', ומיד החל לספר רוב שבחיו של יהודי זה בעל השמחה, העולם אינו מכיר אותו, אבל הוא יהודי לגמרי לא רגיל, איש המעלה גדול בתורה ובצדקות, נסתר, אחד מהנסתרים, טוב שאדם יכול להיות נסתר מעיני הבריות, את הדברים אמר בנימא של רגש, אותו רגש רטט שכל שומעיו של הרב מפוניבז' כה מתפעלים ממנו].

שום תנאי

כשלקח הרב זצ"ל את הרמ"ם לישיבה קטנה עשה עמו כמה תנאים, ושאל אותו ר"מ את הרב זצ"ל האם גם עם הגרא"ל עשית תנאים אלו, אמר לו הרב זצ"ל ח"ו לא עשיתי עמו שום תנאי כדי שלא יגרום אפי' צד רחוק שהוא לא יסכים להגיע לישיבה. (מפי הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א)

יצא מונבז'

בתקופת חוליו האחרון של הרב זצ"ל כשכבר היה שרוי במצב קשה הגיע מרן הגרא"ל שליט"א לבקרו בביתו ביחד עם מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל ולצידם ישבו עוד מספר רבנים.

הרב ישב בחולשתו על הכורסא בחדרו והחל לבכות לפניו על מצבו הקשה והוסיף בענוותנותו להתאנח בדברים מדהימים כשהוא אומר להם ככאב: החפץ חיים זיע"א הרי כל כך השקיע בי ולצערך לא יצא ממני כלום! הנוכחים בחדר שישבו לצדו של הרב נדהמו מדבריו הנוקבים של הרב על עצמו כשכמה דקות שרר השקט בחדר ואף אחד מהנוכחים לא העיז להוציא הגה מפיו, אולם מרן הגרא"ל שליט"א פתח את פיו והחל לדבר על ליבו של הרב באמרו לרב זצ"ל האם ישיבת פוניבז' שייסדתם במסירות נפש זה נקרא כלום? או אז אורו עיניו של הרב וענה למרן הגרא"ל שליט"א אכן הישיבה הק' היא זכות עבורי לעולם העליון.

ובעת שחלה הרב זצ"ל את חליו האחרון נכנסו בני הישיבה ליפרד ממנו. וכשהגיע רבנו סגרו את הדלת והסתגר עמו ביחידות.

מרבין מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת הבהור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחטיא הרה"ג ר' אברהם צבי טוב שליט"א

א - ל - ו - ל

מאחרי תשעה באב אנו שומעים את רבינו אומר - "סאיז שוין פאלט לאש השנה... מען דארף זאך שוין צו גרייטן..." פי' עוד מעט ראש השנה צריך כבר להסכונן!

וככל שנוקפים הימים רואים על פני רבינו יותר את אימת הדין. כפי שראינו היום בשיעורו הקבוע לתלמידים היקרים מארהות תורה, כשביקשו דבר היזוק, אמר אתם צודקים, אבל אני צריך... ומיד אהזתו רצינות נוראה בשתיקה כמה רגעים, ואז ההל לומר הבעלי תפילות מוציאים את כל הלב בתפילה, ראש השנה, יום כיפור, וההל לפזם בערגה אחד מהניגונים המעוררים שבתפילת ימים נוראים.

וכשביקש בשבוע שעבר הגאון רבי רפאל גפן שליט"א בשיעור לתלמידים היקרים מ"תורה בתפארתה" כמה מילי דהיזוק לאלול, אמר רבינו

אתם יודעים עוד מעט ראש השנה, שלשה ספרים נפתליין בראש השנה, אולד של צדיקים, אולד של רשעים, ואולד בינונים, אוי נויי נויי...

א שרעקליכע זאך, דארף וויסן יעדער איינער, זאך שרעקליך וואס נועט זיין מיטן יום הדין.

תרגום: דבר מבהיל! כל אולד צריך לדעת שצריך לפחד מה יח' עם יום הדין... והוסיף כל אולד צריך לפחד ולעשות תשובה.

דער אייביג שטער זאלל רחמנות האבבין אויף כלל ישראל, די רשעים די גויים זאללן גיין איין גיהנום, און כלל ישראל אידישע קינדער זאללן זיין איין גן עדן.

תרגום: שהקב"ה ירחם על כלל ישראל, והגויים הרשעים ילכו לגיהנום, וכלל ישראל, יהיו בגן עדן. כמו שכתוב ועמך כולם צדיקים, נצר מטעי מעשה ידי להתפאר.

וכשנשאל רבינו ע"י כמה וכמה ת"ה ואברכים יקרים כמה ראוי להתחזק בימי אלול, אמר "לעשות תשובה", והדגיש ביותר בעניני ממון, ולבני הישיבה הק' אמר לא לדבר לשון הרע!

וזכורני לפני כמה שנים כשירד רבינו משיחתו הקבועה בישיבת מיר המעטירה בירושלים, לקראת ימים נוראים, שאל הגאון הגדול רבי יצחק אזרחי שליט"א מה לדבר בכנס היזוק בימים אלו, ואמר לו רבינו - לדבר בענין בין אדם לחבירו, והוסיף כי יש בזה מן החילול ה' אם בני תורה ותלמידי חכמים אינם מתנהגים בסדר בדברים של בין אדם לחבירו, על אף שנזהרים מאד בקיום מצות של בין אדם למקום.

ואומר רבינו - כמדומה בשם מרן ההפץ חיים זצוק"ל כל ימי האלול הם הכנה לראש השנה ועשרת ימי תשובה, ועשרת ימי תשובה הם ימי הכנה ליום הכיפורים, ותכלית יום הכיפורים היא שעת "נעילה", ומה אומרים בתפילת נעילה "למען נחדל מעושק ידינו..."

~ ~ ~

בשבועות האחרונים זכו ב"ה חרבה ילדי חמד מחיידרים וישיבות קטנות לבוא להיבחן אצל רבינו על מה שלמדו לאחרונה, ולקבל ברכה וחיזוק לקראת עלייתם לישיבות קטנות וגדולות, וקצר המצע מלהביא את כולם, ונשתדל בעז"ה לכה"פ מעט מן האור ליהנות מהן בני אדם.
תלמידי כתיב ח' מת"ת "בדרך אבותינו" קרית ספר, לאחר שנבחנו בסוגיות שליחות בפרק האיש מקדש, אמר להם רבינו כך:

ב"ה שאתם גומרים עכשיו את הלימוד ונכנסים לישיבה קטנה, כל אור ואור יכול להיות תלמיד ואתם גדול, אם הוא רק ירצה, ילמד בשקידה, ויקיים מה שהרבנים אומרים, אז כל אור יכול להיות תלמיד ואתם גדול. וכך היה באמת בכל הדורות, למדו תורה הם והבנים והנכדים, כולם יצאו תלמידי ואתם. אתם הקב"ה עזר לכם שיש לכם הורים שרוצים שתהיו תלמידי ואתם, ולדאבוננו יש וחס וללילה בתים שההורים לא רוצים, והילדים צריכים ללמוד על זה, ואתם ב"ה זוכים שההורים שלכם רוצים מאד שתהיו צדיקים ותגדלו תלמידי ואתם, הקב"ה יעזור שתזכו לזה, כל אור ואור יזכה להיות צדיק, תלמיד ואתם, ירא שמים, ותזכו בזה ובבא.

אח"כ הוסיף רבינו: הקב"ה יעזור שתזכו לכל הדברים הטובים, ואורי שזכותם כבר ולמדתם כ"כ שנים, הקב"ה יעזור לכם שתלמדו עוד הרבה הרבה שנים.

~ ~ ~

כמו כן באו להיבחן תלמידי כתיב ח' מת"ת "דרך אמת" קרית ספר בהנהלת ידידנו היקר הרב ר' דוד סוקולובר שליט"א שזכה מרגע הולד רעיון הת"ת לקבל מרבינו הכונה על כל פרט ופרט, ואף בא רבינו כמה פעמים לתלמוד תורה.

לאחר המבחן אמר להם רבינו כך:

אתם צריכים לדעת, כל אור צריך לשאוף לדעת את הש"ס ואת הרמב"ם, זה דבר טוב. ותתברכו כולכם ולהורים יהי נזלת ממכם.
וכששאלו עצה לזכות לזשקת התורה, אמר רבינו: להרוג את היצר הרע, לקחת וזרוב ולהרוג את היצר הרע. וכששאלו האך עושים את זה? אמר רבינו: אם לומדים בהתמדה הורגים אותו. ודרך אגב הזכיר בסוף עשרה יוליסין האך שפלימו היה צריך לעשות הצגה שלימה כדי להניצל מהיצר הרע.
וסיים: כולם יתברכו, ויהיו תלמידי ואתם, ידעו ש"ס ורמב"ם.

א"ה בנוסח שבירכם רבינו נזכרתי מה שמספר רבינו - והובא בפרי חיים שי"ח - שפעם בא א' מתלמידי האבני נזר לבריסק לשבוע ימים, ור' חיים כשראה אותו הבחין מיד בחוד ראיתו את מטרת ביאתו, ואמר למקורביו - הוא בא לבחון אותי, וזה הי' נכון. אח"כ כשחזר השליח לאבני נזר אמר לו שר' חיים יודע ש"ס ורמב"ם, והתפעל האבני נזר, הוא יודע ש"ס ורמב"ם!
כמו כן אומר רבינו בשם מרן בעל האבני עזרי צוק"ל שהאחרונים שעוד ידעו ש"ס היו ר' חיים והחזו"א... ורבינו סיפר את זה לאחר פטירת מרן צוק"ל ואמר גם הרב ש"ך ידע ש"ס...

~ ~ ~

מצוה הבאה בעבירה

הובא לפני רבינו מה שהביא מרן שר התורה הגר"ק שליט"א בסוף ספרו "ארחות יושר" נידון במי שקורא שנים מקרא וא' תרגום באמצע חזרת הש"ץ, אם יוצא ידי חובתו, דאפשר שנחשב למצוה הבאה בעבירה. וצייד רבינו דאין כאן "איסור", רק שמחוייב לשמוע תפילת הש"ץ. ולא נעשה עי"ז למצוה הבאה בעבירה.

מרבינו מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת הבחור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחטיא הרה"ג ר' אברהם צבי טוב שליט"א

המשן למבחנים

כבר הרבה שנים שנוהג רבינו מידי שנה בערב תשעה באב לבחון את תלמידי הישיבה קטנה "היכל טוביה" ב"ב בראשות ידידנו הגאון רבי ראובן אינדורסקי שליט"א, שזוכה להתייעץ עם רבינו על כל צעד ושעל. וזכו ב"ה גם השנה להיבחן אצל רבינו על מסכת מכות. ונביא מעט מתוך השאלות ששאלם רבינו.

~ מה הדין בעדים שיבואו ויעידו על העדים הראשונים, אתם "לא ראיתם" את העדות, אם זה מספיק כדי שיחשב הזמה.

~ עוד שאל על המרגלים שהביאו את הענבים מארץ ישראל, אם חתכו את הזמורה ביד או בכלי. וטען א' התלמידים דהיות ולשון הכתוב "ויכרתו", משמע שהיה ע"י כלי, ונהנה רבינו.

ובסיום המבחן בירכם וחיזקם רבינו

אי"ה אתם הולכים לישיבה גדולה, תדעו שצריך ללמוד בהתמדה, כולכם תזכו לכל הדברים הטובים, ותעשו נולת רואל להורים שיהי' להם נולת ממכם, ותזכו לכל טוב.

~ ~ ~
"יגדיל תורה"

נשאיפתו העצומה של רבינו להגדיל ולהרבות תורה בישראל, זנינו בחסדי השי"ת בשבועות האחרונים לפתיחת שתי ישיבות קטנות חדשות בבית רבינו ראשונה היא ישיבת "אמרי משה" כפי שהובא בגליון שע"ט על פתיחת הישיבה קטנה החדשה בירושלים המהווה חוליה נוספת במעצמה האדירה של מוסדות "אראות תורה" החוסה תחת כנפי רבינו. וזכינו כעת לקראת ראש חודש אלול בפתיחת הישיבה בפועל אצל רבינו, כאשר התחיל רבינו את המשנה הראשונה בבבא קמא, ולאחר מכן נשא דברי חיזוק בפני התלמידים היקרים שיחיו, וכך אמר:

אתם כולכם לא וזטאתם, טוב לכם. כל הבאזורים שילמדו כאן ובכל המקומות, שילמדו תורה, הקב"ה יעזור להם שכולם יגדלו להיות תלמידי וזכמים גדולים, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

ולסיום פתא רבינו ברגש בשירת והריקותי לכם ברכה עד בלי די....

~ ~ ~
כמו כן זכינו ב"ה למעמד פתיחת ישיבה קטנה "אראות יעקב" בקרית ספר ע"ש הגאון הצדיק רבי יעקב גלינסקי זצ"ל, ויכהן בראשה תלמיד מובהק של רבינו למעלה משלשים שנה, הוא ידידנו החשוב הגאון ר' שלמה יעקבזון שליט"א.

ובירך רבינו את התלמידים:

כל הבאזורים שהולכים ללמוד יזכו לכל טוב, ולהיות מאושר בזה ובבא.

וכשנשאל רבינו מה עיקר הדגש בישיבה? הגיב מיד - לַעֲקֹנֶעַן תוֹכָה! נָאֵר נואם נאך שפילן אין קארקטין? תרגום: ללמוד תורה! וכי מה עושים בישיבה משחקים בקלפים?

ולענין לימוד הלכה, אמר רבינו שצריך ללמוד כל יום כמה פעמים בשו"ע. ולקבוע לזה זמן עשרים דקות.

ולענין אם לקבוע זמן מטעם הישיבה ללימוד חומש רש"י, אמר בודאי זה דבר מוב, אבל א"כ לא ישאר זמן ללמוד גמרא.

וכשנשאל כמה זמן ללמוד מוסר בישיבה קטנה, אמר רבינו הרי הם לא חטאו? וכשטען המשגיח הנה"צ רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א שצריך ללמוד מוסר כדי שלא יחטאו, אמר רבינו בשביל זה מספיק ללמוד מוסר רבע שעה.

וסיים יהי רצון שנזכה לגאולה שלימה.

~ ~ ~ ט הרתן של ישראל

עוד ממפעליו הכבירים של רבינו, היא "מהפיכת המהרה" בישראל, ובימים אלו נפתחה מגבית חירום למען בניית מקוה בשכונת "פארק יזרעאל" בעפולה, על ידי רבינו. בהשתתפות הגאון הגדול רבי מרדכי אוירבך שליט"א, ובירך רבינו בשעת מעשה את כל התורמים שיתברכו בכל הדברים בבני חיי ומזוני.

כמו כן אמר רבינו בימים אלו בכאב גדול לאחר נידון מסויים על מקוה שנעשה לא באופן הראוי, אלא מאדקע ואך, אלא ידישע ואך, נואם איז נוגע אין אדאורייתא, איז דאס אייבער גינגעדין גענווארין עפ"י רוב, צו גרויסע עמרצים... תרגום: דבר משונה כל כך, כזה ענין יסודי ביהדות, שנוגע לאיסור דאורייתא, נמסר עפ"י רוב לעמי הארץ גדולים...

[ובעסקינו בענין מקואות, אבקש את עזרת הציבור, במה שנשאלנו מכולל חשוב בא"י. מה הדין לדעת הראב"ד דפוסל בנתן סאה מים שאובין, ונטל סאה, ביותר מרובו, אם אפשר לחזור ולהכשיר את המקוה ע"י שיוסיף מי גשמים, או שנפסל לגמרי כדין כולו שאוב, ואשמח למי שימצא מקור ברור לזה.]

~ ~ ~ מספיק ללמוד ארבע עשרה שעות ביום...

בשבועות האחרונים בא לארץ ישראל מחשובי זקני ראשי הישיבות בארצות הברית מרן הגאון רבי שמואל קמניצקי שליט"א [לרגל שמחת נכדו שיחי' עם בת ידידנו הנעלה הרב יצחק הכהן שבדרון שליט"א שזוכה לברך את רבינו כבר עשרות שנים, ומקבל ברכת יישר כח מרבינו בכל פעם]. ובבואו אצל רבינו קבלו רבינו בשמחה ושוחחו הרבה בד"ת.

והראה לו רבינו דבר נפלא מה שהובא בהקדמה לספר "אולם המשפט" להגאון הצדיק רבי זונדל איישישאק זצ"ל שהיה אצלו מרן הרב מפוניבז' הגר"ש כהנמן זצ"ל בתור בחור, ואמר לו הגאון רבי זונדל זצ"ל כדי להיות תלמיד חכם גדול, לא צריך להיות מתמיד, אלא מספיק ללמוד "ארבע עשרה שעות ביום..."

אמנם רצוני להוסיף בנוגע לאברכים, שלפני כמה שנים עשה רבינו "יששכר וזבולון" עם כמה אברכים, בשביל נדיב אחד, והתנה עמם ללמוד כל יום "שתיים עשרה" שעות. וכמובן שכל האמור כאן תלוי בכל אחד לפי כוחותיו, כפי שמדבר רבינו הרבה על זה.

~ ~ ~ סוף דבר הכל נשמע...

כאשר נסתלקה לבית עולמה האשה החשובה ערת ח. ציטרען ע"ה אלפנת הרב ר' יצחק פאיר זצ"ל, שזכו להביא את רבינו ללונדון ללילה אחד! ועשה חיזוק גדול פאד. ונתארח בביתם. כשסיפרו לרבינו על הסתלקותה, הגיב "סוף דבר הכל נשמע, את האלקים ירא ואת מצותיו שמור, כי זה כל האדם".

~ ~ ~ בזכות נשים צדקניות...

בימים אלו חל היארצייט של הצדקנית מרת חנה שטיינמן ע"ה אשת חבר לבנו של רבינו הגאון רבי שרגא נ. שליט"א ראש הישיבה המעטירה "קהילות יעקב" ובתו של מרן שר התורה שליט"א. עלינו ללמוד בדרכיה ככה היתה שוקדת בפסירות על כבוד זקני הדור שליט"א, שיהי' ביתם נקי ופסודר, והרבנותה צדקה וחסד, והכל בשקט ובצניעות

נשיה בחוקיך

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ שליט"א**
גליון מס' 134 • כי תצא תשע"ו

וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם (כב, ג)
שו"ת בעניני השבת אבידה ממרו פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

כסף סמור לקופת צדקה

שאלה: מצא כסף המונח בסמוך לקופת צדקה, האם לחשוש שנפל מהקופה?
תשובה: אין לחשוש שנפל מהקופה, ודינו ככל מציאת כסף.

כספי צדקה שנשכחו

שאלה: צלחות ובהם כספי צדקה (כפי שמצוי בכספי כפרות ומחצית השקל) שלא באו לקחת, האם יכול להעביר את זה לבית הכנסת?
תשובה: חייב להעביר את הכסף ליעדו. ועיצה טובה לגבאים, שיעשו תנאי במודעה הבולטת לעין, שהכספים שנשארים במקום, יעברו לקופת בית הכנסת.

דף חדו"ת

שאלה: מצא דף שרשומים עליו חידושי תורה, האם יכול לתלות אותו על לוח המודעות של המקום בו נמצא?
תשובה: כן, דניח"ל לבעלים שיכריז בצורה זו. ופשוט שצריך לדאוג שישאר הדף בשלימות, ושלא ידביקו עליו מודעות אחרות.

מצא שיק

שאלה: מצא שיק שכתוב בו סכום וחתימה, ולא נרשם בו למוטב בלבד?
תשובה: מאחר והיום מעבירים שיק מאחד לשני, כמו כסף מזומן, אין להשיב אף לנותן סימנים, דעדיין יש את החשש שהעבירו לאחר ולא ממנו נפל. אך אם גם נותן הצ'ק וגם מקבלו אומרים שלא הוציאוהו לאחר שפיר אפשר לתת למי שמוסכם ביניהם מי הבעלים, ואם יש ויכוח בין אנשים מסויימים מי בעל הצ'ק, לא יתנו לאיש.

קיבל בדואר חפץ

שאלה: קיבל מכתב, ובו מעטפה מבוטלת למשלוח חוזר, האם חייב להחזיר תשובה, כמו"כ מה הדין אם קיבל ספר, ואינו מעוניין בו האם חייב להחזירו, ומה הדין אם קיבל לוח שנה בצירוף מעטפה לתרומה, האם חייב לתרום?
תשובה: אינו חייב להחזיר תשובה. אך אסור להשתמש במעטפה המבוטלת, ותהא מונחת עד שיבוא אליהו. וכן הדין כשמקבל ספר בדואר, ואינו מעוניין בו, אין צריך לשלם עבור הספר, או לשולחו בחזרה, אלא יהא מונח עד שיבוא אליהו. וכן אם קיבל דבר שערכו מועט, כגון לוח שנה וכדו', בצירוף מעטפה לתרומה, אינו חייב לתרום, ומותר לו להשתמש בנשלח לו.
(מתוך הספר השבת אבידה כהלכתה)

פלאפון לא כשר

שאלה: המוצא פלאפון שאינו כשר, האם צריך להחזיר לו?
תשובה: אם הוא חשוד שישתמש בו לדברים אסורים, פשיטא שאין צריך להחזיר לו. ואם לא ידוע מיהו הבעלים, אין צריך להכריז על אבידה כזו. (חוט שני)

כי יקרא קן ציפור לפניך בדרך וגו' (כב, ו)

שאלה: ביצים המונחות במרפסת שלו האם אפשר לקיים בזה שילוח הקן?

תשובה: אף שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו אם היא חצר המשתמרת, היינו דוקא באופן שזה זכות עבורו, אבל ביצי היונים אינו נחשב לזכות לקנות אותם דאף אחד אינו משתמש בהם, ואין חצרו זוכה בהם, ולכן שפיר אפשר לקיים בזה מצות שילוח הקן. (מגילת ספר)

לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' וגו' על דבר אשר לא קדמו אתכן בלחם ובמים (כג, ד-ה)

הכרת הטוב לצאצאי גוי

שאלה: ניצול שואה שהיה שם גוי שהחביא אותו במלחמה. והגוי ההוא מת. ובגלל הגוי הוא ניצל, והוא מרגיש הכרת הטוב כלפי משפחתו, האם בהכרת הטוב יש משום לא תחנם. והנה בתורה מבואר לגבי עמון ומואב על דבר אשר קידמו אתכם בלחם ובמים בגלל הטובה אשר שעשה אברהם אבינו ללוט. משמע שיש הכרת הטוב הצאצאים לצאצאים. אמנם השאלה האם מותר לזיזם מעצמו הכרת הטוב לצאצאי הגוי?

תשובה: כשאדם מכיר טובה מה שחייב משום הכרת הטוב, ולא סתם שבא לעשות טובה לגוי, אין בזה משום לא תחנם, וה"ה למשפחתו. (חוט שני)

כי תצא מחנה על איביך ונשמרת מכל דבר רע וגו', ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ, ויתד תהיה לך על אזנך והיה בשבתך חוץ וחפרתה בה ושבת וכסית את צאתך, כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויביך לפניך, והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריו (כג, י-טו)

המבואר בתורה שיש מצוה לכסות הצואה, ומשו"ה נצטוונו "ויתד תהיה לך על אזנך". ויש לעיין האם זה דין מיוחד רק במחנה מלחמה כמ"ש כי תצא מחנה אל אויביך, אלא גם כל מקום וכל אדם שהולך ברחוב שאינו מחנה מלחמה ורואה צואה שצריך לכסותו, והטעם כמ"ש והיה מחנך קדוש ופרש"י (שבת ק"נ, ד"ה והיה מחנך) וטעמא משום דישאל מהרהרין תמיד בדברי תורה, עכ"ל. ואפשר דדוקא צואה שלו נצטווה לכסות ולא של אחרים. ועיין בספר החינוך [מצוה תקס"ו] שכתב שנצטוונו כשיצאו חילותינו למלחמה שנכין וניחד מקום ידוע שיהיה שם כל איש יוצא לעשות צרכיו, ועיין ברמב"ם בהלכות מלכים (פ"ו הל' י"ד) שכתב, ואסור להפנות בתוך המחנה או על פני השדה בכל מקום, אלא מצות עשה לתקן דרך שם מיוחדת להפנות בה שנאמר ויד תהיה לך מחוץ למחנה. עוד הוסיף שם (הל' ט"ו) שכתב, וכן מצות עשה להיות יתד לכל אחד ואחד תלויה עם כלי מלחמתו, יצא באותה הדרך ויחפור בה ויפנה ויכסה, שנאמר ויתד תהיה לך על אזנך וכו', עיי"ש. לכאורה מבואר בחינוך וברמב"ם שהוא דין מיוחד ביוצאים למלחמה במחנה, וגם הרמב"ם קבע זאת בהלכות מלכים ולא בהלכות קריאת שמע ששם הביא הדינים של הרחקה מצואה משום מחנך קדוש, וגם כאן כתב הרמב"ם "יתד לכל אחד ואחד תלויה עם כלי מלחמתו". עוד הוסיף בחינוך שם, שנוהגת בזכרים ולא בנקבות, עיי"ש. וצ"ע הרי אין זה מצות עשה שהזמן גרמא ומה הפטור לנשים, ועל כרחך שהוא דין מיוחד ביוצאים למלחמה, והוא דין במחנה מלחמה, מ"מ הדינים של "מחנך קדוש" שלא לומר דברי קדושה במקום שאינו נקי ילפינו לכל מקום ולכל זמן ולכל אדם (כעין מה שכתב הרמב"ם הלכות לא תשחית בהלכות מלכים שם, ונוהג בכל מקום), וי"ל דהטעם דהתורה הזהירה "ויתד תהיה לך" על שעת המלחמה, דבסתם כשאדם הולך בביתו וברחוב הרי זה פשוט שאדם נזהר בזה, ובשעת מלחמה אדם עלול לזלזל בזה, ועוד בשעת סכנה צריך יותר זהירות. (חוט שני, והיה מחנך קדוש)

והיה מחנך קדוש (שם)

שאלה: מודעה שכתוב בראשה "והיה מחנך קדוש" האם טעונה גניזה?

תשובה: אם כותב לצחות לשון חלק מפסוק, אינו טעון גניזה משום שאין כאן "פסוק" אלא לשון חול. (גנזי הקודש)

מוצא שפתיך תשמר ועשית כאשר נדרת (כג, כד)

להשבע ולעבור על השבועה למי שחולה בעצבים

שאלה: אדם שיש לו עצבים (נריון) ורגיל להשבע ולידור נדרים, וזה כמו מחלה אצלו, והרופא המטפל בו אומר שהעצה בשבילו הוא להשבע וגם לעבור על שבועתו, וזה ילמד אותו שלא לעשות כן, האם מותר לעשות כן?

תשובה: אף שעצם הענין צריך לדון אם הוא בר דעת, או שיש בזה משום לצעורי קמכוין, וכן מוטו משמיה דהרב מבריסק זצ"ל דאין בו משום נדרים ושבועות, מ"מ אין זה עצה נכונה ללמד אותו להשבע ולעבור על השבועה ואסור לעשות כן דזה עושה ליצנות מאיסור נדרים ושבועות, ואסור לעשות כן, ויש לחפש עצות אחרות. (חוט שני)

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

268

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

בחורי ישיבה שמתאמצים ובאים ללמוד, הם מבקשי השם. בודאי שיש לפעמים קשיים, בפרט כשבאים למקום חדש, יש כאלה שקודם למדו בישיבה קטנה בקרבת מקום להורים, ועכשיו מתרחקים ועוזבים את הבית [אמנם יש טלפון ואפשר לשוחח כפי הצורך, אך לא להחזיק פלאפון הגורם לביטול תורה], ויתכן שיהיו קצת געגועים בתחילה, אבל במשך הזמן הגעגועים עוברים, וכל הקשיים שיש במקום חדש נשכחים. "ישמח לב מבקשי השם", אפילו כשיש קשיים – שמחים, כך המציאות, עסק התורה הוא זכות, וזכות התורה נותנת שמחה, אשריך בעולם הזה!

אשריך וטוב לך

ושמעתי פעם ממו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל שדיבר על מה שאמרו (אבות ו, ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, ואמר הרב דסלר כי הנה מוזכרים כאן ארבעה מיני צער וקשיים, פת במלח, ומים במשורה, ושינה על הארץ, ועוד חיים של צער, ועמל התורה הוא לכאורה קושי וצער חמישי, ועם כל זה "אשריך בעולם הזה", הייתכן!

אבל האמת היא שעמל התורה אינו צער אלא תענוג, כפי שכבר דיברנו הרבה פעמים שעמל התורה אין הכוונה להתאמץ יותר מן הכוחות, אלא ניצול הזמן ביישוב הדעת בלי מתח, עמל הוא מלשון התעמלות ופעילות, וכמו בהתעמלות הגוף שאין מתאמצים יותר מהכוחות, כך גם עמל התורה הוא ניצול הזמן לפי הכוחות, וריכוז המחשבה בדברי תורה עד כמה שאפשר, כל אחד לפי כוחו, זה עמל נעים ומעניין מאד, שאינו צער אלא תענוג, מלבד עצם קדושת התורה שמקדשת את האדם, והקדושה גם כן נותנת שמחה, ועל ידי זה מרגישים אשריך בעולם הזה.

ובאמת יש קושי גדולה בדברי התנא, מה החידוש במה שאמר וטוב לך לעולם הבא? אשריך בעולם הזה מובן החידוש, שאף על פי שיש לו כל כך הרבה צער וקשיים, עם כל זה הוא חי חיים מאושרים ושמחים גם בעולם הזה, אבל וטוב לך לעולם הבא צריך ביאור מה החידוש, וכי אדם שעמל בתורה מתוך צער וקשיים לא יזכה לעולם הבא?

ונראה שהחידוש הוא, כי הרי ידוע שכל הנאות העולם הזה מפסידות לאדם מחלקו בעולם הבא, ומשום כן רשעים מקבלים שכר המצוות בעולם הזה ומפסידים בכך את העולם הבא, וזה בא התנא לחדש כי אדם שעמל בתורה, אף על פי שיש לו אושר גדול כל כך בעולם הזה, אין זה על חשבון העולם הבא, כי התענוג של תורה הוא לא תענוג גשמי, אלא רוחני, מעין עולם הבא, ואדרבה מחמת זה יוסיפו לו עולם הבא.

דרכי ההצלחה בתורה

ובנוגע למעשה, מה הם דרכי ההצלחה בתורה, הנה בדורנו נשתבשו דרכי הלימוד, ורבים אינם יודעים כיצד מצליחים בתורה.

היצר הרע מפריע במיוחד ללימוד התורה, כמו שידוע מהחפץ חיים שהיצר הרע מניח לאדם שיעשה הרבה מצוות ומעשים טובים, רק שלא יעסוק בתורה, כי התורה היא תבלין ליצר הרע, ובלי תורה היצר הרע שולט, לכן עיקר התגברות היצר היא כנגד לימוד התורה.

הדרך להצלחה בתורה היא כמו שאמרו בגמרא (תענית ז, א) הרבה למדתי מרבתי, ומחברי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולם, וכן אמרו באבות (ו, ה) שהתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, ובהם: בשימוש חכמים, בדיבור חברים, ובפלפול התלמידים.

שימוש חכמים הוא 'מרבתי', ואמרו בלשון 'שימוש', כמו שמש המתבטל לרבו, כך צריך שתהיה התבטלות למה שהרב אומר. ודיבור חברים הוא 'מחברי', שכל אחד עוזר לשני, ולא שמתווכחים לשם ניצוח, שזה אינו דיבור אלא פירוד. ופלפול היינו דרך שאלה ותשובה, שהתלמיד שואל, והרב

מבקשי השם

שמעתי מאחד שלמד אצל מרן הגאון רבי ברוך בער זצ"ל בקמניץ, שפעם הגיעו אליו שני בחורי ישיבה מעיר אחרת, שלא היו תלמידים שלו, ולא הכיר אותם, וקיבל אותם בחביבות ואמר להם "שלום עליכם! וואס מאכט איהר מבקשי השם" – מה שלומכם מבקשי השם.

רבי ברוך בער היה מעמיק בכל דבר, וכשראה בחורי ישיבה, ראה מבקשי השם. הם לא סתם בני אדם, יש להם תואר מיוחד, לא תואר של חכמה, אלא תואר של אופי ומהות האדם – מבקשי השם.

כמו שיש בבריאה דומם צומח חי ומדבר, ויש דרגה נוספת מעל כולם: יהודי עם נשמה. גוי אין לו נשמה, רק נפש ורוח, ויהודי יש לו נשמה קדושה חלק אלוקי ממעל, וזו מהות אחרת מכל בעלי החיים שבבריאה. כך גם יש דרגה של מבקשי השם, והיא מהות אחרת משאר בני אדם.

ומהו ענין מבקשי השם? יש פסוק בתורה (שמות לג, ז) "ומשה יקח את האוהל ונטה לו מחוץ למחנה הרהק מן המחנה וקרא לו אוהל מועד והיה כל מבקש השם יצא אל אוהל מועד אשר מחוץ למחנה".

אחרי חטא העגל משה רבינו יצא חוץ למחנה ישראל, "הרהק מן המחנה" פירש רש"י מרחק אלפיים אמה, "וקרא לו אוהל מועד" אין זה המשכן שנקרא אוהל מועד, אלא האוהל של משה רבינו, שנקרא גם כן בשם אוהל מועד, מלשון בית ועד, שהיו מתוועדים שם לעסוק בתורה, "והיה כל מבקש השם" מי שרצה ללמוד תורה מפי משה רבינו, "יצא אל אוהל מועד אשר מחוץ למחנה" לקבל תורה ממנו.

מבואר שמי שטורח ומשתדל עבור תורה נקרא "מבקש השם", ואין הכוונה מבקש מלשון בקשה ותחנונים, אלא מלשון השתדלות, כמו "אם תבקשנה כספך וכמטמונים תחפשנה" (משלי ב, ד) היינו שמשתדל ומחפש למצוא כסף ומטמונים, וכן "אחת שאלתי מאת השם אותה אבקש" (תהלים כז, ד) "שאלתי" זה תפילה ו"אבקש" זו השתדלות, שאי אפשר לסמוך על התפילה לבד, וצריך גם להשתדל בעצמו לעסוק בתורה.

ומי שטורח ומשתדל עבור לימוד התורה, אפילו טרחה מועטת, ללכת חוץ למחנה אל משה רבינו, שאין זה מרחק גדול כל כך, אפילו אם עדיין לא נפגש עם משה רבינו, ולא זכה עדיין ללמוד תורה ממנו, רק הוא הולך בדרכו אליו, כבר הוא נקרא בתואר המיוחד "מבקש השם". קל וחומר בני ישיבה שכבר יושבים ליד הגמרא וכבר עוסקים בתורה, שהם נקראים מבקשי השם, ומהותם היא מהות אחרת.

וכך אמרו בגמרא סוף ברכות (סג, ב) ומשה יקח את האוהל ונטה לו מחוץ למחנה והלא דברים קל וחומר ומה ארון השם שלא היה מרוחק אלא שנים עשר מיל אמרה תורה והיה כל מבקש השם יצא אל אוהל מועד [פירש רש"י כלומר קראו הכתוב מבקש השם, והיינו כנ"ל שזה תואר מיוחד של מהות האדם] תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה על אחת כמה וכמה – שנקראים בתואר "מבקשי השם".

זוהי שמחה גדולה להיות מבקשי השם, כמו שכתוב (תהלים קה, ג; דברי הימים א טז, י) "ישמח לב מבקשי השם", אבל זה גם מחייב, להתנהג באופן המתאים לזה, להישאר בדרגת מבקשי השם, גם כשלא אוהל מועד, יש זמנים של הפסקות שצריכים לאכול ולישון, וצריכים גם בזמנים האלו להישאר עם המהות של מבקשי השם.

כתוב בחובות הלבבות (שער הכניעה פ"ט) שאדם צריך להכיר ולידע את מעלותיו "שזה יגרום לו להוסיף ולהשתדל בהם", וכך כתב המסילת שירים (פרק ג') שהרצוה לפקח על עצמו צריך שישקול את מעשיו במאזני המשקל לראות מה יש בו מן הרע למען ידחה אותו "ומה מן הטוב להתמיד בו ולהתחזק בו". מבקשי השם זוהי מדרגה ומעלה מיוחדת, ועליו להכיר את המעלה הזאת, כדי להתמיד בה ולהתחזק בה.

עונה ומסביר לו, זהו פלפול אצל הרב ושימוש אצל התלמיד. ויש סדר לדברים, קודם מרבתי, ואחר כך מחברי ומתלמידי.

והנה מרבתי יש שני חלקים: ראשית לענין ידיעות, יש הרבה ידיעות בספרי הראשונים והאחרונים, שקשה לדעת אותם בלי רב, והרב מלמד את הידיעות, וגם הבנה, מה היא סברא ישרה ומה היא סברא עקומה, לא שייך להגיע לזה מעצמו, רק באברהם אבינו מצינו שנעשו כליותיו כשתי מעיינות והיו נובעות תורה (בראשית רבה צה, ג), וזוהי סייעתא דשמיא מיוחדת לפי דרגת נשמתו של אברהם אבינו, אבל אצלנו ודאי צריכים רב לקבל הבנה ישרה, וגם לענין הידיעות כנ"ל.

שימוש חכמים הוא הדבר הראשון, לנצל את הרב ולקבל ממנו עד כמה שאפשר, בתורה ובהנהגה, **זכורני שפעם הגיע לישיבה אדם מבוגר, שהכיר את מרן הגרא"מ שך זצ"ל מעת שלמד בסלוצק אצל דודו מרן הגאון רבי איסר זלמן זצ"ל, וסיפר כי הנה הרב שך כבר נודע בגדולתו בתורה, בחכמה ובהנהגה, אך הוא זכורו כבר מצעירותו, שהיה דבוק באופן מיוחד ברבי איסר זלמן, ולא זה ידו מידו, תמיד היה הולך אחריו, ומדבר איתו, ושימש אותו בכל מה שאפשר, ובזכות זה זכה ונעשה גדול הדור.**

הזכויות להצלחה

ומחברי יותר מרבתי יש לזה הסבר טבעי, אבל הסיבה האמיתית היא בהשגחה, מחמת הזכויות, שמחברי יש בזה יותר זכויות להצלחה בתורה, כי מרבתי זה לתועלת עצמו, שהוא מוכרח ואין לו ברירה, ומבין שלא שייך להצליח בתורה בלי רב, אבל מחברי, יכול הוא לחשוב, הרי שנינו שווים בתורה, ומה יש לי ללמוד ממנו, ואף על פי כן הוא מוכן ללמוד ולקבל מהחבר, וגם עושה איתו חסד ועוזר לו, זוהי זכות גדולה יותר, שבשבילה זוכה לסייעתא דשמיא להצלחה בתורה יותר מרבתי.

ומתלמידי יותר מכולם זה גם כן בהשגחה, כיון שהוא מזכה אחרים בתורה, זוהי הזכות הגדולה ביותר, ומן השמים נותנים לו הצלחה בתורה יותר מכולם, מידה כנגד מידה עבור מה שהוא מסייע לאחרים להצלחתם בתורה. וכן פלפול התלמידים, שהתלמיד שואל, והרב עונה לו.

ולפעמים התלמיד שואל שאלה שהרב לא חשב עליה, ויכול להתבייש בזה, שאינו יודע מה לענות, ובאמת אמרו (שבת ג, ב) כי קאי רבי בהא מסכתא לא תשייליה במסכתא אחריתי דילמא לאו אדעתיה וכו', אמנם הרב מצינו אינו צריך להתבייש, ואדרבה, יאמר לתלמיד שאינו יודע, ויכול לבקש מהתלמיד עצמו שיעזור לו בהבנת הדברים. זוהי הזכות של פלפול התלמידים שבשבילה זוכה להצלחה יותר מכולם.

וכבר הזכרנו כי ענין זה שייך לא רק ברב ותלמיד, אלא גם בין התלמידים עצמם, שאחד יותר כישרוני מחברו, ואם התלמיד הכישרוני מסביר למי שחלש ממנו, הרי הוא כמו רב, והשני כמו תלמיד.

ויש כאלה שאם יציעו להם ללמוד עם מי שאינו כישרוני כל כך, יסרבו לזה, אבל האמת היא שאדרבה, לכתחילה כדאי לקחת חברותא כזה שיצטרכו להסביר לו, ועל ידי זה יזכו להצלחה של מתלמידי יותר מכולם. רק צריך להיות בעל מידות טובות עם סבלנות להסביר למי שקשה לו עד שיבין, כמו שמצינו ברבי פרידא שהסביר לתלמידו כל דבר ארבע מאות פעמים, ופעם אחת אירע שהתלמיד עדיין לא הבין, וחזר והסביר לו בסבלנות שוב ארבע מאות פעמים עד שהבין, ונתנו לו מן השמים שכר גדול על כך כדאיתא בגמרא (עירובין נד, ב).

ובאמת יש כאלה שמצד טבעם מוכרחים ללמוד עם חברותא פחות כישרוני מהם, כי אז הם מסבירים לחברותא, ועל ידי זה יש להם יישוב הדעת, וראשם צלול להבין, אבל אם ילמדו עם חברותא יותר כישרוני ויחסר להם קצת ביישוב הדעת, לא יוכלו להצליח בתורה.

חזרת השיעורים

עוד דבר חשוב לדעת, כי בשימוש חכמים לא מספיק מה ששומעים את השיעור, אלא צריכים גם אחר כך לחזור על השיעור עד שיהיה ברור היטב, מלפנים בישיבה כולם היו חוזרים על השיעורים בתחילת הסדר השני, ובשעה חמש החליפו חברותא ללמוד פרק אחר.

כל מרביצי התורה הם רק אלו שלמדו באופן כזה, עם שימוש חכמים וחזרת השיעורים, בלי שימוש חכמים לא שייך לזכות להיות מרביץ תורה. ובאמת כל הרבצת תורה היא מן השמים, וצריכים זכויות לזה, כמו שאמרו (אבות ה, יח) משה זכה וזיכה את הרבים, קודם זכה ואחר כך זיכה, והזכויות הם הדברים שהזכרנו, שימוש חכמים, ודיבוק חברים, ופלפול התלמידים – שזה שייך גם בין התלמידים עצמם כנ"ל.

לגמור המסכת

ויש עוד דבר חשוב, לגמור את המסכת שלומדים בישיבה. אם מתעכבים על סברות יותר מדי, מי יאמר שזה נכון, אבל הפשטות היא בודאי תורת אמת. וכשלומדים מסכת נדרים, הרי בכרך הגמרא עצמו מובאים הרבה ראשונים, הר"ן והרא"ש ותוספות ורש"י על הדף, והרמב"ן והריטב"א והנימוקי יוסף בסוף המסכת, וכן יש ספר שלמי נדרים, שמביא ידיעות חשובות מאד בקצרה ובפשטות, ואין צורך לעיין ביותר מזה.

אם לומדים באופן כזה, עם שמיעת השיעורים, וחזרתם בחברותא, שזהו שימוש חכמים ודיבוק חברים, ופלפול התלמידים עם מי שחלש ממנו, אזי ההצלחה בטוחה, ובעזרת השם יזכו כולם להצלחה בתורה!

חשיבות סדר המוסר

ועוד דבר חשוב מאד הוא סדר המוסר שבישיבה, כבר דיברנו פעמים רבות שסדר לימוד המוסר הוא סדר חיוני מאד, חז"ל אומרים (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, ובמשנה ברורה סימן א' מביא בשם קדמונים כי תבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל, היינו לימוד ספרי המוסר, שהם עצמם דברי תורה, שיש בהם הרבה פסוקים ומאמרי חז"ל לחיזוק האמונה והיראה, כל ענייני האמונה, שיש שכר ועונש, ויש גן עדן וגיהנום בעולם הזה ובעולם הבא, והרשעים שמקבלים עולם הזה נענשים אחר כך בגיהנום, ואילו הצדיקים לפעמים יש להם קשיים בעולם הזה, ודבר זה כדאי להם כדי שיקבלו עולם הבא מושלם, כל העניינים האלו ועוד רבים אחרים מבוארים בספרי המוסר.

ספרי המוסר נותנים לאדם אמונה לדעת כיצד ומה הם החיים המאושרים, לימוד המוסר אינו גורם עצבות, אלא להיפך, מוסר נותן שמחה, כמו אדם שיש לו בעיה רפואית, כשמגלה שיש תרופה למחלתו הוא כבר שמח, אפילו לפני שקיבל את התרופה, עצם הידיעה שיש תרופה גורמת שמחה, וכשקונה את התרופה הוא יותר שמח, וכשלוקח את התרופה הוא עוד יותר שמח, כך גם במחלות הנפש, היינו החטאים, כמו שכתוב (תהלים מא, ה) "רפאה נפשי כי חטאתי לך", וכן ירמיה ביקש "רפאני השם וארפא" (ירמיה יז, יד) וכוונתו לרפואת הנפש מן החטאים, בספרי המוסר מוצאים את התרופות לכל חוליי הנפש, וזה משמח מאד. לימוד המוסר נותן את הכוח להיות "מבקשי השם" כל היום.

כבר סיפרתי העובדא על בחור צעיר, בגיל ישיבה קטנה, שהיה אנוס לעבוד למחייתו, ולא היה יכול ללמוד בישיבה, אמנם נפשו חשקה בתורה, והיה מגיע לישיבה בסוף היום ללמוד בסדר המוסר, ושאלתי אותו למה הוא לומד דווקא מוסר ולא גמרא, ואמר לי שלימוד המוסר מחייה אותו ונותן לו כוחות לכל היום [יודע ששאלו את רבי ישראל סלנטר, מי שיש לו אפשרות ללמוד רק חצי שעה ביום, האם ללמוד מוסר או גמרא, והשיב שילמד מוסר, כי אז יגלה וימצא שיש לו עוד חצי שעה...]

והסוף היה שאחרי תקופה גלגלו מן השמים שנסתלק האנוס, וכבר היה יכול ללמוד בישיבה, והיה נראה שזה בדרך הטבע, אבל האמת היא שזה היה נס נסתר מן השמים בזכות המוסר שלמד, והמשיך ללמוד בישיבה גדולה, והיום הוא מרביץ תורה בישראל, בזכות לימוד המוסר!

זהו דבר חשוב לדעת, שהדרך להמשיך להיות מבקשי השם היא על ידי הקביעות של לימוד המוסר. רק צריכים שזה יהיה בספר שמעניין ומושך את הלב, יש בישיבה ארבעה ספרי מוסר, חובות הלבבות, מסילת ישרים, שערי תשובה ואורחות צדיקים, וכל אחד יבחר במה שיותר מעניין אותו, ולימוד זה ישפיע על כל מהותו להיות "מבקש השם".

לעילוי נשמות הרבנית הצדקנית אמה של מלכות

מרת **חנה** בת **נעמה ויקטוריה** ע"ה

אשת חבר להגה"צ רבי **משה מלכה** זצוק"ל

נלב"ע ש"ק ד' אלול תשע"ג - תנצב"ה

לעילוי נשמת

הר"ר **בנימין וייס** ז"ל

ב"ר **ברוך שלום** ז"ל

נלב"ע י' אלול תשע"ג - תנצב"ה

מוקדש בברכה לידידנו שלוחא דרבנן

הרב שמעון ישראל קלרמן הי"ו

לרגל השמחה בנישואי בנו המופלג **אורי שרגא** שיחי'

שיזכה לרוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציו!

מוקדש בברכה לידידנו הרב יום טוב יצחק זלוטניק הי"ו

לרגל השמחה במעונו בהולדת בתו שתחי' יזכה לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים!

אלול

גליון צ"ח, פ' כי תצא
יד אלול ה'תשע"ו
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

בן איש חיל

['אשרי עין ראתהו']

נכתב ע"י מו"ר שליט"א במיוחד עבור
הגליון

**"וּבְנֵיהוּ בֶן יְהוֹדָע בֶּן
אִישׁ חֵיל רַב פְּעָלִים
מִקְבָּצָאֵל"**

ליום הזכרון י"ג אלול.

בחיל ורעדה ניגשים לכתוב על
אודות אריה דבי עילאי, הוא הרב יוסף
חיים מבגדד זיע"א.

ברמת השרון, במחנה הנקרא "מעברה",
של אהלים וצריפי בדונים, פחונים,
בסמוך למושבה, שם גרו עולים חדשים
שהגיעו לא"י משנת תש"ט, תש"י וכו'.
שם ה' גר הרב אליהו חבה, אחד משבעת
גדולי רבני בגדד, שניהן כרב לעדת עולי
בבל, עד שעבר לרמת גן והיה שם אחד
מרבני העיר.

וכך סיפר הרב, שהוא זוכר משנות
ילדותו את מרנא הגה"ק הרב יוסף חיים,
והגרי"ח ה' דורש בחצר של בית הכנסת
(כמדומני זליכה) בשבתות שובה, ושבת
הגדול, ושבת "כלה" שלפני חג
השבועות. הקהל ישבו כולם על הקרקע
בחצר (מסתמא היו שם שטיחים), בערך

חמשה עשר אלף איש, והדיבור יצא מפיו
הקדוש בנעימה עריבה כמו מנגינת כינור,
בנחת ובבהירות. וכולם שמעו אותו, והיה
שקט כל כך, דומיה תהילה, מעין מעמד
הר סיני, אשרי עין ראתה.

"שכינה מדברת מגרונה"

ולהשלים את הענין, הנה שמעתי מאדם
נאמן, דבר שהיה מפורסם בעיר בגדד, כי
לאחר פטירת הגרי"ח, כיבדו הקהל את
בנו, שהיה ת"ח גדול, לדרוש בשבת
במקומו של אביו, והנה אך החל לדרוש,
צעקו מצד הקהל ואמרו 'לא שומעים, לא
שומעים!' כי הייתה חצר גדולה. ואז
הבינו כולם למפרע כי מה שכל יושבי
החצר שמעו את דרשת הגרי"ח, זה היה
שלא כדרך הטבע, כי שכינה הייתה
מדברת מתוך גרונו.

ואמר הגרי"ח זיע"א, שביקר בארץ
ישראל, והי' על קברי צדיקים, ואז
כשביקר בציון של בניהו בן יהוידע
הרגיש שנשמתו יש לה התקשרות עם
נשמת בניהו בן יהוידע, שהיה ראש
הסנהדרין בימי דוד ושלמה². ולכן נתן
לספרו שחיבר שמות ע"פ המילים של
הפסוק **"וּבְנֵיהוּ בֶן יְהוֹדָע בֶּן אִישׁ חֵיל רַב
פְּעָלִים מִקְבָּצָאֵל"**³ - כגון ספר "בניהו" על
עין יעקב, "בן איש ח"י" הלכות והקדמות
לכל פרק ע"פ חכמת הרמז וסוד, שו"ת
רב פעלים וכו'.

החפץ חיים בבגדד

הרב חבה סיפר, שהרבנים בבגדד,
בשאלות בעניני טרפות, נהגו להורות
כשיטת ה"הגה" (כלומר הרמ"א) בשלחן
ערוך ה' טריפות בכל הסעיפים שהרמ"א
אומר להחמיר.

² ברכות ג', ע"ב
³ שמואל-ב כג, כ'

⁴ שמואל-ב כג, כ'

**בס"ד, ח' אלול, לפר' כי תצא תשע"ו
'מעקה לגגך'**

רבינו, בעל החפץ חיים, באחד
מספריו, יש דוגמא למה שאמרו חז"ל,
"הכל תלוי במזל ואפילו ס"ת שבהיכל",
כגון שתי מצוות של איסור ערוה,
והעונש כרת, איסור אחותו ואיסור גדה,
לראשונה יש "מזל", והשניה אין לה,
ואכמ"ל.

ככה אפשר לומר, על שתי מצוות עשה,
מזוזה ומעקה, לראשונה יש מזל,
ולשניה אין "מזל", אע"פ שכתוב בתורה
(דברים כ"ב, ח) 'ועשית מעקה לגגך',
ויש הרבה פרטי הלכה בחז"ל וספרי
הפוסקים (רמב"ם ה' רוצח פרק י"א),
ראשונים ואחרונים, ועם כל זה, יש
רפיון בקיום מצוה זו.

וגובה מעקה עשרה טפחים, ואמר
הסטייפלר, שגם לנוהגים לפי השיעור
הקטן, הרי בעניני דאורייתא עושים לפי
טפח של 10 ס"מ, כגון מקוה וסוכה,
וא"כ גם מעקה הוא דאורייתא.

ומעשה שבא הסטייפלר לקרוא תשליך
בראש השנה, מעל גג הבנין המרכזי של
ישיבת פוניבז', הנשקף לים התיכון, ואז
הבנין עדיין לא היה גמור, וראה
שהקבלן במהלך העבודות, לא הספיק
לבנות כראוי את המעקה לגג שעוד לא
הי' בשימוש, ואעפ"כ הלך בזריזות אל
בית מרן הרב, להעיר לרב כהנמן, שלפי
דעתו במקום פומבי ומקום תורה, יש
להחמיר יותר במצוה זו.

וחשוב מאד להתחזק במצוה זו.
וכשמתעוררת שאלה יש לפנות לרב
פוסק, ולמזהיר ולנוהר, שלומים תן כמי
נהר.

לעילוי נשמת: אבנר בן רפאל, הילדה בת זראדה, עובדיה בן גורג'יה, ברטין בת רחל, בן ציון בן בנימין, שרה בת מנחם, סימה שמחה בת משה, שמעון בן ר' אברהם, שמואל דני בן נח משה, יהודה בן אליס, יעל בת משה אלפרד בייה ברטה בת בנימין, משה מוריס בן יצחק, דוד בן נסים, נעמי בת רומיה, חי בן יעקב בובה מימון, ניסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר ז"ל

(המשך השיחה מעמ' קודם)

ועוסק בדברי ליצנות והבלים, אזי מי שרואה אותו ועלול לעשות חיקוי לאותה ההתנהגות, וודאי שזו עבירה חמורה מאוד.

הגר"א מוילנא אמר שהגלות האחרונה, וזו כנראה שלנו, זו גלות בתוך הערב רב. כמו"כ יש כאן וסביבנו יותר ערבים מאשר יהודים והם ודאי יכולים להשתלט עלינו בקלות, וישנם כאלה שיש להם מזה פחד גדול.

ואספתו'

ואומר האזה"ח הקדוש, על הפסוק בפרשה (דברים כ"ב ב') "ואם לא קרוב אחיך אליך", שהפסוק מרמז ומדבר על זמן הגלות האחרון. "ולא ידעתו" שנסתם הקץ, ואין יודע מתי קץ הפלאות, וזה יסובב הרחקת הלכות מהאמונה, ונטוי רגל, כאשר עינינו תחזינה בדורות הללו, עם כל זה יצו ה' "ואספתו אל תוך ביתך" זה בית המדרש, וילמדהו (את הרחוק) ארחות חיים (לימוד תורה) וכו', כי אור תורה תצילהו, עכ"ל של אור החיים.

יעד דרוש אחיך אותו, זו לשון של חזרה בתשובה. ואמר אדם גדול אחד, שהמצווה לחזור בתשובה איננה רק על חילונים, אלא על כל אחד ואחד מאתנו, והבא ליטהר מסייעין אותו.

ימי האור

ימי אלול, הם ימי אור והתקרבות להקב"ה, והם ימי השבת אבידה, אם אדם התרחק מהקבה, עליו להחזיר את האבידה, להחזיר את עצמו בתשובה. וזוהי מצוות השבת אבידה. והמקום המסוגל ביותר לזה, זה בית המדרש.

עוד סיפר, כאשר נודע בבגדד שיצא לאור ספר "חפץ חיים" על ענייני שמירת הלשון, שלחו מכתב מבגדד אל הגאון המחבר, בו ביקשו לשלוח להם ספרים והם שלחו הכסף מחירם, וכאשר הגיעו הספרים לבגדד קבעו לימוד בחבורה בספר חפץ חיים.

לא תוכל להתעלם

[להחזיר עצמנו למוטב]

ע"פ חוברת הבחור המצויין (וכעת מרכיב תורה בדרום) הרב משה חליוה שליט"א

כתוב בפ' כי תצא "לא תראה את חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמם מהם הקם תקים עמו" (דברים כ"ב)

החפץ חיים היה אומר, שאם התורה מצוה אותנו לעזור לחברנו כשנופל לו חמורו, 'עזוב תעזוב עמו', אם על חמורו היא מצווה אותנו, קל וחומר לגבי עצמו. כשהאדם נופל מבחינה רוחנית ודאי וודאי שיש לעזור ולסייע לו.

לכל אבידת אחיך

וכן הדבר בהשבת אבידה. כתוב בפרשה "וכן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד מִמֶּנּוּ וּמִצֻּאתָהּ לֹא תוכל להִתְעַלֵּם" - אם אבד לאדם חפץ מסויים צריך להשיב לו, אז ודאי שאם הוא עצמו הולך לאיבוד, דהיינו מאבד את יהדותו, והוא בסכנת אבדון, צריך לפעול כדי להחזירו למוטב.

וכשאדם נמצא בתוך ציבור של הרבה אנשים יחד, בכל מקום שהוא יהיה, אז כאשר הוא מתנהג בדרך של חיזוק בעבודת השם וכיראת השם הוא בעצם עוזר לכל אחד ואחד. אבל אם משהו חלילה מתרשל במלאכתו מלאכת שמיים,

מתוך הס' 'בן איש חי':

והנה תמונת השופר הרומז התעוררות התשובה, הוא צד אחד רחב וצד אחד קצר, והאדם צריך לתקוע בצד הקצר, ונמצא שמקום תפיסתו בשופר מתרחב והולך לרמזו כי בעל תשובה צריך להיות מוסיף והולך בעבודת השם, ע"ד שאמרו רז"ל תלמידי חכמים כל זמן שמזקינין דעתם מתוספת עליהם.

גם עוד רמז בזה התמונה שצידו אחד קצר, וצידו אחד רחב, ותוקע בצד הקצר לרמז כי אות של התשובה היא אות ה', יש לה שני פתחים א' רחב וא' קצר, ובעל תשובה ליעול בקצר דבזה מסתייעא מלתא, וכנז' בגמרא.

או יובן נרמז בתמונה זו שהקצר למטה, והרחב למעלה, דבע"ת בדברים של מטה דהם שייכים להנאת עוה"ז יקצר ויקמץ בהם אבל דברים השייכים למעלה שהם עניינים הנפשיים יתנהג בהרחבה ורבויו: (בן איש חי שנה ראשונה פרשת נצבים)

דברי אמת

מאמרי חיזוק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים
מרן הגר"ד יפה שליט"א

גיליון מס' 5 ■ אלול - "עת רצון"

לא הגעתי לדרגה שאוכל להדריך אותך, אבל לייעץ לך אוכל, יש מי שיכול להדריך אותך, והוא גם מחכה שתפנה אליו, ואני גם יכול לגלות לך שהוא אוהב אותך!

תפקידנו בחודש אלול - ייתן כל לבו רק בעבודת ה'

כתב ה'חיי אדם': "וחייב כל אדם על כל פנים להכין את עצמו ליום שיכנס למשפט לפני ה' בראש השנה, ל' יום קודם, בתשובה ותפלה, וייתן כל לבו רק בעבודת ה'!"

ולכן ירבה בכל החודש בתשובה ותפלה וצדקה (אצל בחורים שייך לקיים מצוות חסד שהיא גדולה ממצוות הצדקה, על ידי שמסייע בלימודו לאחרים).

ומטעם זה יש נוהגין להתענות מראש חודש אלול. ואמנם אין ראוי לנהוג בתענית אלא מי שהוא אדם בריא, ויודע בודאי שהתענית אין מזיק לו, ואינו מבטל מן התורה, אבל בדורות הללו שאנו חלוי כח, יותר טוב שיאכל מעט וילמד כפליים.

תענית דיבור

ישנם גדולים שהיו מתענים באלול תענית דיבור. הגר"ש וולבה זצ"ל היה מתענה באופן שהוא מצידו לא היה פותח לדבר, אך אם אחרים פנו אליו השיב להם. לנו אולי קשה לקבל תענית דיבור מושלמת, אך בכל זאת כדאי להקפיד שהדיבורים יהיו רק בדברים חשובים, ולהימנע ככל האפשר מדיבורים מיותרים, וגם זה שייך למעלה הגדולה של תענית דיבור!

ועל כל פנים, האיסור להפסיק באמצע הלימוד לדברים בטלים - שהוא עוון מאוד חמור - הוא בכוחו של כל אחד מאתנו, ולכל הפחות ראוי באלול שנשתדל להקפיד בזה מאוד.

יוצא אם כן, שתפקידנו בחודש אלול לראות שכל רגע ינוצל לעבודת ה'. וכדברי 'החיי אדם' "ייתן כל לבו רק בעבודת ה'", שחודש אלול יהיה מנוצל כולו, ורק בעבודת ה'!

הסבא מקלם - להמליך אלוהינו קודם ראש השנה

הסבא מקלם כתב דברים מאוד חיוניים בתפקידנו בחודש אלול ונביאם כלשונם:

"והכוונה ב'תמליכוני', שהאדם צריך להמליך אותו ית' על כל אבריו וחושיו, ראיה, שמיעה, מחשבתו, וכדומה, לכבוש אותם כפקודתו, וזהו 'שתמליכוני עליכם'."

"והנה לזה צריך הכנה רבה מאוד, והלואי שנכין עצמינו באלול, ומעתה מה נואלו ח"ו המתאחרים לומר מלכויות עד ראש השנה, ואינם מכינים עצמם בבחינת מלכויות, להמליך אלוהינו על כל אבריו מקודם ראש השנה, היכול להיות שישנה טבעו בשעה אחת בראש השנה, בשעה שאומר מלכויות? היהפך רצונו מרע לטוב בשעה אחת? ונמצא אינו אומר כלל מלכויות! ור"ל היש קטרוג גדול מזה! הרי זה יותר ממה שנוזהרים לומר וידוי בראש השנה." "על כן יש לעשות גדרים קודם ראש השנה, להמליך אותו ית' על איבריו וכו', וטוב לו לומר מלכויות וזכרונות לטובה."

אדם מצד טבעו - אע"פ שהוא מאמין באמונה שלימה שיש מלך לעולם - הוא מתנהג כאילו הוא המלך, ובשביל שבאמת יוכל להמליך את ה' בראש השנה, הוא מוכרח להכנה גדולה עוד קודם, ובהתחזקות אמתית בקבלת מלכות שמים.

חיזוק ביראת שמים ע"י מאה ברכות

ביקשתי מבני הרב מרדכי שליט"א לשאול את הגרש"ז אורבאך זצ"ל במה להתחזק באלול? והשיב: "אני מתחזק במאה ברכות". מאה הברכות כשהם

חודש אלול - "עת רצון"

חשיבותו של חודש אלול אינה רק מחמת קרבתו לימים הנוראים, לימי חודש אלול יש מעלה עצמית, בגלל היותם ימי רצון.

וז"ל ה'חיי אדם' (כלל קל"ח): "ימים אלו הם ימי רצון מעת שנבחרנו לעם. שכשחטאו ישראל בעגל ונשתברו הלוחות בי"ז תמוז, עלה משה להר להתפלל, ונתרצה הקב"ה ליתן לו לוחות שניות. ואז עלה משה בראש חודש אלול, ונשתתה שם עד יום כיפור שהיה גמר כפרה."

"ולפי שהיו ימים אלו ימי רצון מאז, לכן בכל שנה ושנה מתעורר עוד הרחמים למעלה, והם ימי רצון. ואף שהתשובה טובה בכל עת, מכל מקום חודש אלול הוא מובחר ומוכן יותר שמקובל תשובתו משאר ימות השנה."

בנוסף לכך, חודש אלול מהווה הכנה לראש השנה ויום הכיפורים בהיותו סמוך להם, וההנהגה בחודש אלול קובעת מה יעלה בגורלנו בימים הנוראים, וככל שנצל יותר את האלול כך נזכה אחר כך בראש השנה ויום הכיפורים. והקב"ה הרי אוהב אותנו וחפץ בטובתנו, ומעוניין שנזכה במשפט ראש השנה ובכפרת יום הכיפורים, לפיכך הוא מעניק לנו בחסדיו המרובים ימי רחמים ורצון, כדי שנזכה בדיון של ראש השנה ויום הכיפורים.

כוחו של "עת רצון"

המשגיח מפוניבז' הגר' יחזקאל לוונשטיין זצ"ל, למד על המעלה הגדולה של "עת רצון" ממשו רבינו ע"ה, שלאחר חטא העגל כשראה משה שהוא עת רצון (עין רש"י שמות ל"ג, י"ח) ביקש את הבקשה הנספסת ביותר - "הראני נא את כבודך". ומבואר שרק לאחר שראה שהעת היא עת רצון, רק אז ביקש "הראני נא את כבודך", ולולי שהיה עת רצון לא היה מבקש, ומשום שיש דברים שניתן להשיג רק בעת רצון!

יוצא, שחודש אלול הוא "עת רצון", וניתן בו במיוחד להתקרב אל ה'. באלול אפשר להשיג מה שכרגיל אי אפשר - ומה שקשה להשיג במשך השנה באלול ניתן להשיג בקל!

זהו זמן שבמיוחד אפשר להתחיל מחדש! לקום לתפילה, לשמור סדרים וכד', כל אחד כמה שנדרש אצלו תיקון.

אלול - ימי הבראה לנפש

מסופר על הגאון רבי איצלה בלאזר זצ"ל שבתוך שיחותיו באלול היה אומר: רבש"ע מודה אני לפניך שנתתה לנו את האלול. הסבא מקלם היה מתבטא על חודש אלול "שהם ימי הבראה לנפש". המשגיח מפוניבז' זצ"ל התבטא "הימים הנחמדים". שהרי באמת בפנימיותנו רצונו האמיתי הוא לעבוד את ה', אלא שישנם כל מיני מניעות ומפריעים שאין מצליחים להתגבר עליהם, ובהגיע חודש אלול שהם ימי רצון - יש בהם סייעתא דשמיא מיוחדת, לעמוד כנגדם, להתרומם, ולעבוד את ה' כפי שאנו רוצים באמת בתוך-תוכנו.

אם כן, חודש אלול הוא מתנה חשובה עבורנו, וכדרך שאדם כל השנה מצפה ומייחל לימי ההבראה, כך צריכה להיות הציפייה לחודש אלול. ואכן מסופר על גדולי ישראל שציפו מאד לבואו של חודש אלול.

להיזהר מהמפסידים - ולהתפלל על כך

וראוי לזכור שיש יצר הרע שמעוניין שלא ננצל את הימים הקדושים הללו, ולשים לב היטב איך להיזהר ולהינצל מהמפסידים.

וככל אדם צריך לזכור תמיד, שמצד אחד יש לו נשמה קדושה המשתוקקת לחיים עליונים, אך מצד שני גם יש לו יצר הרע ויש לו גוף. וכדאי להתפלל על כך, ואפילו הרבה פעמים ביום. הרי הקב"ה הוא לא רק אדון העולם, אלא הוא גם אבינו, וחפץ בטובתנו, ומעוניין שנפנה אליו.

אחד ביקש מהגרש"ד פינקוס זצ"ל הדרכה בעבודת ה', השיב לו הרב פינקוס:

ה' אורי וישעי". מזמור זה יכול מאוד לרומם, ולהועיל לנו, אם נאמר אותו בכוונה הראויה, ונצרך לזה הכנה.
ב"לדוד ה' אורי" יש כמה עניינים חשובים: הרצון והשאפה שכל ימינו נהיה שתולים בבית ה', הבקשה שהשכל ירום על כוחות הרע המקיפים אותו - "ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי" חיזוק האמונה ובטחון בה', ועוד. וכדאי מאוד ללמוד עוד קודם את פירוש המילים, ולנצל את המזמור כראוי.

להזכיר לעצמו - אלול

ראוי שכל ימי האלול נזכור שאנחנו נמצאים בעת רצון, וכעת אנו יכולים במיוחד להתקרב אל ה'. גם לזכור שאנו עומדים לפני יום הדין אשר בו עומדים להחליט מה יהיה איתנו בשנה הבאה - והקב"ה לא מוותר סתם! ועצה טובה שאדם יזכיר לעצמו בתמידות - אלול!

כללו של דבר

כללו של דבר: לא פשוט כלל וכלל כמה סייעתא דשמיא מצפה לנו באלול, ועד כמה שאנו יכולים להשיג בחודש הרצון, ואשרינו שאנו זוכים בכך. אך מאידך, נורא מאוד גודל האחריות הרובצת עלינו בימים קדושים אלו, אשר יש להם השפעה גדולה על עתידנו בראש השנה ויום הכיפורים. וצריך זהירות יתירה שלא נהיה ח"ו כשוטה המאבד מה שנותנים לו. ואשרינו שאנו מובטחים "בדרך שאדם רוצה בה מוליכין אותו, והבא להיטהר מסייעין בידו".
(מתוך "עבודת הימים הנוראים" במשנתו של מרן המשגיח שליט"א)

שמעתי עובדה על ת"ח שנסע בחודש אלול למרחק רב, על מנת לקבל 'סמיכה' מאחד הגדולים. מובן שאותו גדול קבלו בסבר פנים יפות. אך לאחר ששמע שבא לקבל סמיכה, אמר לו אותו גדול: **"עכשיו? באלול? למי יש זמן לעסוק בכך בחודש אלול תבוא אחרי סוכות...!"**

אמנם יש מצווה לעזור ליהודי, אך הזמן לעסוק בנושא של סמיכה אינו באלול. אלול צריך להיות מנוצל כולו לעסק התורה והתשובה.

("לעבדך באמת" - אלול)

אלול - חודש התשובה

לאמי ולאחי היקרים והאהובים, שלום רב.

...בנוגע ללימוד, בחודש אלול אני מקדיש זמן רב לחזרה בתשובה, מרגיש אני בעצמי, שכל כך הרבה דברים אינם כשורה אצלי, ואי אפשר שלא להקדיש להם תשומת לב ועמל כדי לסלקם. שהרי זה בעצם כל תכליתו של האדם, לעשות את עצמו לאדם שלם, עם ההשקפות הנכונות, עם ההרגשות הטהורות, ועם המעשים האמיתיים. **כי האם יש ערך כל שהוא, לחיים הריקנים, ההבליים, שהרוב העצום חי עכשיו?**

וחודש אלול, הרי הוא חודש התשובה, בחודש זה ישנה הזדמנות שאינה חוזרת כל השנה - לחזור בתשובה! בחודש זה ישנה סייעתא דשמיא עצומה, ואם אדם מתאמץ, מיד עוזרים לו הרבה! ואיך אפשר לאבד בידיים הון יקר כל כך - ולא להתאמץ לחזור בתשובה?

...שלכם, דב

**להערות תרומות והנצחות ניתן
לסנות לטל: 052-7166490
או למייל:
d.e.66490@gmail.com**

**לעילוי נשמת
מחותנו של המשגיח
ר' משה ב"ר נתן שרון ז"ל
גלב"ע ח' סיון תשע"ו
ת.נ.צ.ב.ה**

**ניתן להשיג במחיר מסובסד
בבתי הכנסת (הפצת בלוי)**

ובמייל בחינם: 8853115@gmail.com

ספרים ט"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

הפרשה "במחיצת החפץ חיים". כי תצא גליון מס' 80

בס"ד

דיבור ומעשה

וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף וְנָתַנוּ לְאָבִי הַנֶּעֱרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל... וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנֶּעֱרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף (כב, יט-כט). נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה (ערכין טו, א).

המעליל על אשתו החדשה שעשתה עבירה, ומוציא שם רע עליה שנבעלה באיסור, עונשו מאה כסף. אבל האונס המבואר בפרשתנו וכן המפתה שמבואר דינו בפרשת משפטים (שמות כב, טז וברש"י), שעשו מעשה איסור, עונשם רק חמישים כסף [ע"פ רש"י (ערכין שם ד"ה נמצא)]. ומוסיף רבנו (שמיה"ל ח"ב פכ"ב), שיש עוד חומרא למוציא שם רע על העושה מעשה, שהאונס והמפתה אינם לוקים, והמוציא שם רע נענש גם במלקות, כנאמר (פסו' יח) "ולקחו זקני העיר ההוא את האיש ויסרו אותו". כעין זה אמרו חז"ל (ב"מ נח, ב) על אונאה, שאונאת דברים חמורה מאונאת ממון, אף שאונאת ממון היא מעשה איסור, ואונאת דברים היא בדיבור.

כשאדם מתבונן על מעשיו ועושה את חשבון נפשו, הוא בדרך כלל מתייחס רק למעשיו ולא לדיבוריו. הוא אומר לעצמו, הלא הדיבור הוא דבר שאין בו ממש, וכיצד יש בכוחו לקלקל. וממילא אין האדם מייחס חשיבות לעבירות שבדיבור. על זה אמר הנביא (עמוס ד, יג) "כי הנה יוצר הרים וברא רוח ומגיד לאדם מה שחוו", שבשעה שיעמוד האדם לדין-שמים, יראו לו מה פעלו דיבוריו ושיחותיו, וכמה קלקול גרם על ידיהם, שקלקולם גדול מקלקול המעשים.

יתר על כן, לא נאמר בפסוק 'מה דיבורו' אלא 'מה שחוו', כלומר שיחותיו. לשון דיבור נאמר על אמירת דברים רציניים, ולשון שיחה נאמר על דיבורים קלים ופשוטים, כפי שפירשו חז"ל (חגיגה ה, ב) פסוק זה 'אפילו שיחה יתירה שבין איש לאשתו מגידים לו לאדם בשעת מיתתו'. ואף דיבורים קלים בכוחם לקלקל בעולם יותר ממעשים.

כל דיבור ודיבור שמוציא האדם מפיו, נכתב למעלה. כמו שנאמר (קהלת י, כ) "כי עוף השמים יוליד את הקול ובעל כנפים יגיד דבר", וביאר רבנו שבעל כנפיים זה המלאך גבריאל, שהוא המכריז למעלה על כל המעשים הנעשים בעולם הזה. והוא זה שמביא את גס את היקולי לשמים, ושם דיבור אינו נאבד. ואין לתמוה על כך, שהרי חכמי המדע יודעים שכל דיבור היוצא מפיו של האדם אינו נעלם, והוא נשאר באוויר העולם, ולכן הדיבור על כל חלקיו [האותיות וכו'] יכול להגיע לאוזני אחרים. והמלאך גבריאל אוספו ומביאו לפני ב"ד של מעלה, ואינו נאבד כלל.

בפרשתנו (כד, ט) נצטוונו: "זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים", ורבנו (ח"ח פתיחה עשין א) העתיק את דעת הרמב"ן שזו מצוות עשה גמורה, לזכור בפה את עונשה של מרים הנביאה, שלקתה בצרעת בגלל שדיברה לשון הרע על אחיה - משה רבנו - שאהבה אותו כנפשה, וסיכנה את עצמה להצילו מים סוף. ואף דיבורה לא היה זלזול גמור, אלא שרק שהשוותה אותו לשאר הנביאים. ובכל זאת, נענשה בעונש קשה כזה. קל וחומר לכל אדם המרבה לדבר על חבריו, שעונשו יהיה גדול מאוד.

פנינים מתוך הספר הימים הנוראים "במחיצת החפץ חיים"

"אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש".

ידוע דקירבת הנפש לאלהים היא העידון הגדול מכל עידונין שיכולים להימצא. וזה שאמר דוד: "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שבתי בבית ה' כל ימי חי לחזות בנועם ה'", פירוש שזה תביאנו לחזות בנועם ה', והיא קבלת פני השכינה שהיא נועם העליון ותענוג נצחי שאין ערך אליה.

וזהו שאמרו: "לעתיד לבוא אין בו אכילה ושתייה, כי אם צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהם ונהנים מזיו השכינה", ועל זה נאמר: "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך". תורה אור פרק ז

ספרים טייל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקקים

בס"ד

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים" פרשת כי תצא

כי תצא למלחמה על אויבך.

"כי תצא למלחמה על אויבך" שהוא היצר הרע שנקרא 'אויב', אז בוודאי "ונתנו ה' אלקיך בידך ושבת שביו", רוצה לומר שכאשר תשוב בתשובה שלימה אז יתהפכו העבירות לזכויות ותוציא הגזילה שגזל ממך היצור מיד.

כי תפגע שור אויבך או חמורו תועה השב תשיבנו לאחיך.

התורה הזהירה על השבת אבידת שורו וחמורו של אחינו, כמו שאמר הכתוב "כי תפגע שור אויבך או חמורו תועה השב תשיבנו לאחיך", וכתוב עוד בפרשת תצא "לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיך", ואם התורה חסה כל כך על ממונו של ישראל, אפילו על חמורו או שיו שתעה והרחיק מן הדרך, כל שכן כמה אנו מחוייבין לרחם על נפש הישראלי שתעה מן הדרך להשיבו לדרך האמת. ובאמת בזמנינו אפילו החוטאים גמורים ברובן אינם להכעיס ח"ו רק תועים בדרך ע"י איזה פושעים שמתעים אותם, והרי הם ממש כשה אובד שאינו יודע איך לשוב אל בית בעליו, ומצוה רבה לרחם עליהם ולהורותם הדרך הנכונה, וכמו שכתוב "והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה".

וזה דומה למי שראה את חבירו טובע בנהר או שאר סכנה, שמצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו, שנאמר "לא תעמוד על דם ריעך", כדאיתא בחו"מ (סימן תל"ו). ופשוט דהוא הדין אם רואה לחבירו שנחלה במחלה עצומה ומרוב חלישת דעתו רוצה לאכול דברים הגורמים מיתתו, הרי בוודאי מחוייב בכל כוחו למנוע מזה. ואף זה כשאנו רואין אנשים שמרוב חלישת דעתם וגודל טרדותם בהבלי הזמן נשתכח מהם תורת ה' וגודל חיוב קיום מצוותיו ועיי"ז באים לעבור על דבר שנכרת נפשם מארץ החיים, בוודאי אסור לנו להתעצל מלרזם לקיים דברי ה', כדי שלא יחול עליהם חרון אף ה' ח"ו.

(אגרות ומאמרים, אגרת סה)

השמר בנגע הצרעת לשמור מאוד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלוויים וגו'.

מצות עשה לזכור מעשה מרים בפה, "השמר בנגע הצרעת לשמור מאוד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלוויים וגו'", וזכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים". ואיתא בספרי: "זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך" וגו', יכול בלבד, כשהוא אומר "השמר בנגע הצרעת לשמור מאוד ולעשות" הרי שמירת הלב אמור, הא מה אני מקיים 'זכור', שתהא שונה בפיך". ופירושה כי אצלם "השמר בנגע הצרעת" מנגע הצרעת, "לשמור מאוד" שלא תבואך, ולעשות בה "ככל אשר יורו אתכם הכהנים". ו"זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים", שתהא מזכיר זה בפיך תמיד (ומב"ן).

וכתב שם שהוא מצות עשה ממש, כמו "זכור את יום השבת לקדשו", "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים" וכו', וגם זו כמותם מצוה במצוות עשה, שנוכח העונש הגדול שעשה ה' לצדקת הנביאה, שלא דיברה אלא באחיה גמול נפשה אשר אהבתו כנפשה, ולא דיברה בפניו ש"בש, ולא בפני רבים, רק בינה לבין אחיה הקדוש בצינעה, וכל מעשיה הטובים לא הועילו. גם אתה, אם תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי, לא תינצל.

(שמירת הלשון ח"ב פרק כב)

זכור את אשר עשה ה' אלוקיך למרים.

"זכור" - היינו אם עוסק בדיבורים עם בני אדם ועלול לשכוח ולבטא דיבורים אסורים, אז המצוה לזכור מה שנעשה למדים אודות דיבוריה, ועיי"ז יימנע מלדבר דיבורים אסורים. והוא על דרך מה שאמרו חז"ל (ביצה טו, ב) על הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו", פירושו זכרוהו מאחר שבא להשכיחו, וכדפירש רש"י שם, עיי"ש.

"את אשר עשה" - היינו עונש הצרעת שמשפטו לישב בדד חוץ לשלוש מחנות, ופעמים הוא מוטל שם לעולם עד שיתרפא. ואפילו שאר טמאים אינם יושבים עמו, ובגדיו יהיו פרומים קרועים, וראשו יהיה פרוע מגודל שיער, ועל שפם יעטה כאבל, וטומאתו חמורה כטמא מת, ומי שבא לאהלו תיכף נטמא, ועוד שמשמיע לכל שהוא טמא כדי שיפרשו ממנו

(זכור למרים)

לע"נ ה"ה שלמה בן מרים. ולהצלחת דניאל בן שלמה. דן אליהו בן לאה

פניני דעת

משיחות שהשמיע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זללה"ה

דעת תורה

מעלה זו ומושרשת לדורות הבאים, כפי שמוצאים אנו במשנה ועל פי פירוש הרמב"ם על אותה משנה במסכת מכות.

תנתן לו נפשו

מכאן ממשיכים אנו ובונים בס"ד נדבך נוסף בהבנת הדברים. המשנה במכות משתמשת כלפי עושה מצוה בלשון הדורשת הבנה - "העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה שתנתן לו נפשו". מבקשים אנו להבין מהו פשר אותה לשון של ותנתן לו נפשו. בכדי לפתוח פתח להבנה נזדקק ללשון הרבינו חיי בתחילת פרשת שופטים - "כי מצד קיום המצוות תשוב הנפש טהורה לשרשה, כענין שכתוב תורת ה' תמימה". מלמד אותנו הרבינו בחיי יסוד נפלא שנבאר אותו בזה - יסוד ותכלית החיים של כל אחד מישראל הוא להיות בן עולם הבא, היינו אדם של נצח. בכדי להגיע לתכלית נרצית זו הרי שצריך האדם לנהוג על פי דרך הטוב והישר, על פי היעודים והצווים הכתובים בתורה בפרשיות של משנה תורה וכן בדברי הנביאים, ובפרט בפרקים אשר אותם אנו קוראים בשבתות אלו בהפטרות שבעה דנחמתא. הדא הוא דכתיב בפסוק תורת ד' תמימה משיבת נפש - אותו אחד העוסק בתורה, אותו אחד המקיים את אשר כתוב בתורה וזכה ל"משיבת נפש", היינו שתשוב הנפש לשרשה כפי איך שצריכה להיות, כפי המעלות אליהם היא צריכה להגיע על ידי לימוד התורה וקיום המצוות.

פרוזדור וטרקלין

עתה יכולים אנו לגשת וללמוד את אותה משנה באבות (ד' ט"ז) השגורה בפי כל - "רבי יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתכנס לטרקלין". מי אינו מכיר משנה זו, שגורה היא בפי כל בעל פה ותדיר. אולם האמת ניתנת וצריכה להאמר שכן את פירושה האמיתי של המשנה ואת משמעותה כבדת המשקל לחיינו אנו, זאת יודעים אך ורק יחידי סגולה. משמעות הדברים היא שכל ענייני העולם הזה, תענוגותיו, פיתוייו, עושר וכבוד, כל אלו אינם צריכים לעניין את האדם במאומה, אלא אך ורק באופן בו הם תורמים ומוסיפים לו ביגיעת התורה וקיום המצוות.

חיים של טובה

נמצאים אנו כעת כבר בעיצומם של

ימי האלול. מרגע לרגע מורגשת באויר יותר ויותר תחושתם וממשותם של ימי הדין המתקרבים ובאים. מרגע לרגע מחפש לו כל בן עליה וכל בר דעת דרכים להתקרב אל בוראו, לשוב לפניו בתשובה שלימה ולהגיע לימי הדין תוך שהוא זוכה לחסד ורחמים. בכדי שנזכה אכן להתכונן כנדרש וכמתבקש, מן הראוי הוא שניתן את דעתנו לאשר אנו מבקשים ומתפללים בימי הדין. בימים אלו מבקשים אנו חיים. הנה כל התפילות אותם אנו מתפללים יסודם הוא בקשת חיים, חיים של טובה, חיים של ברכה ועוד ועוד. משכך צריכים אנו לבקש ולדעת את ערך החיים של כל יהודי ויהודי, כיצד מבקש הקב"ה שנצל את אותם חיים, ועד כמה גדול הוא ערך המעשים בהשפעה לבנין החיים של כל אחד ואחד.

כל

אחד ואחד

מאיתנו מחוייב להפוך את הרוחניות לעיקר ואת השאר לטפל. איש איש לפי דרגתו צריך לעשות כל אשר לאיל ידו על מנת לרומם להחשיב וליוקר כל דבר שבקדושה

עד סוף כל הדורות

לומדים אנו במשנה בשלהי מסכת מכות (כ"ג.) - "ואמר רבי חנינא בן גמליאל, מה אם העובר עבירה אחת נוטל נפשו עליה, העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה שתנתן לו נפשו כו' ואומר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כו'. רבי שמעון בר רבי אומר רק חזק לבלתי אכול הדם כו', ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו מקבל שכר (כוונתו כיון שפורש ממנו מחמת שרוצה לקיים את רצון הבורא הרי קבלת השכר הוא על קיום רצונו יתברך), גזל ועריות שנפשו של האדם מתאוה להן ומחמדתן הפורש מהן על אחת כו"כ שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות".

עוד בטרם שניכנס וננסה לצלול לעמקותם של דברים, הרי שגם בפשוטם של דברים מסיקים אנו יסודות נשגבים ומבהילים ממש. איזה ערך כל יתואר צריך האדם לייחס וליוקר קיום מצוה אחת. כמה גדול ונחשב בעיני הבורא יתברך כל פעם ופעם שפורש האדם מדבר איסור. הן זאת נדע, כאשר פורש האדם מדבר מה אליו הוא מתאוה ולמרות זאת מוותר הוא על אותו דבר מחמת היותו דבר אסור, הרי שבעצם משבר הוא את תאוותיו ורצונות ומכפיף הוא את כל אישיותו לרצונו של הבורא יתברך כעבד לפני אדונו ממש ללא כחל ושרק. שבירת התאוות הלזו בונה את נפשו במעלה עליונה שאין כדוגמתה כי נמסרת

כסאותי, וכי כאן זהו ביתי? הרי אף אני איני מצוי במקום משכני, מצוי אני אך ורק בפרוודור בו שוהה אני דרך עראי עד כי אכנס לטרקלין".

זוהי ההרגשה וזוהי ההנהגה. אמנם יתכן ויחשוב האדם לעצמו כי הוא לכשעצמו איננו שייך בדברים הללו. אולם לא כך הדבר. כל אחד ואחד מאיתנו מחוייב להפוך את הרוחניות לעיקר ואת השאר לטפל. איש איש לפי דרגתו צריך לעשות כל אשר לאיל ידו על מנת לרומם להחשיב ולעיקר כל דבר שבקדושה ומנגד לא לייחס חשיבות יתירה לדברים אשר אינם כאלה.

אם כך נעשה הרי שהתקרבו לתכלית החיים אותם אנו מבקשים בימים נוראים - חיים של רוחניות חיים אמיתיים.

הן ידוע הוא המעשה המופלא מרבינו בעל החפץ חיים זללה"ה. באחד הימים ישב בביתו של הכהן הגדול מאחיו רב מכובד שהזדעזע למראה הדלות ששררה בביתו של החפץ חיים. כה נוראית היתה הדלות עד כי כסאות הראויים לשמם, גם הם לא היו מצויים בבית. נפנה אותו רב אל החפץ חיים ושאלו - "היכן הכסאות של כבודי". מיד החזיר לו החפץ חיים ושאל את אותו רב - "והיכן הם הכסאות שלך". כשהבעת תמיהה על פניו השיב אותו רב שהרי כעת מצוי הוא בדרכים וברור הוא שלא יטול עמו את כסאותיו שנותרו בביתו אשר במדינה אחרת. ענה לו החפץ חיים מיניה וביה - "אם כך הם פני הדברים הרי שאנני מבין כלל ועיקר את שאלת כבודי. שאלת היכן

למען דעת

מעניינו של גליון מביאים אנו בזה מספר עובדות שנשמעו מפי רבינו ואודותיו
אודות הייחס הראוי לכל ענייני העולם הזה

אחד שהיה מאושפז שם, ואותו רוסי ביקש שיביאו לו תפילין, לאחר שזה עשרות בשנים שעדיין לא זכה להניח. סוף דבר הלה נפטר לבית עולמו בטרם הספיקו להביא לו את התפילין... הוא לא זכה לקנות עולמו בהנחת תפילין בסוף ימיו, כמו שדיברנו שגם בשביל "לקנות עולמו בשעה אחת" - צריך לכך זכות.

אם זה נצרך, אז גם באלול...

אחד מגדולי תלמידי מרן זללה"ה התייעץ עמו אודות הרחבת דירתו הצפופה בילדים בלעה"ר. התלמיד אמר למרן שממש אין לו פינה בבית שיכול ללמוד. על כך ענה לו מרן שאדרבה הרי הזמן שהנך לומד בבית הוא בלילה כדאי הוא שתלמד בחדר שהם ישנים. המשיך וסיפר לו מרן בהתפעלות איך שלפני שנים נכנס באחת הלילות לביתו של הגאון רבי שמחה קסלר זצ"ל ומצא אותו יושב ולומד ליד שולחן באמצע החדר שהוא מוקף במיטות ילדיו הרכים שישנו, וזה החינוך הגדול שהילדים רואים איך שהאבא שוקד על תלמודו. הבין התלמיד שא"כ אין סיבה להרחבת הדירה.

לאחר זמן מה בא שוב למרן להתייעץ על ענין אחר, היה זה בער"ח אלול. משנכנס שאלו מרן מעצמו מה בנוגע להרחבת הדירה, וענה שהבין ממרן שאין סיבה לבנות. ענה לו מרן שאכן מהטעם שביקש לעצמו מקום ללמוד זה לא סיבה להרחיב הדירה, אבל לצורך הילדים שנמצאים בצפיפות גדולה ראוי שיבנה (כי הלחץ של הילדים יכול לפגוע בהתפתחות האישיות שלהם). אמר התלמיד למרן שכעת מתחיל אלול א"כ לאחר תקופה זו יראה להתחיל להתעסק בזה. הגיב לו מרן באמרו אם אין צורך בזה, אם כן גם כל השנה אין להתעסק בזה כי זה מותרות, ואם הדבר הוא הכרח א"כ גם באלול יש להתעסק בזה.

הנעליים של הגר"ש שקופ

בזמן שגרתי בוולאז'ין, היו רואים ממדרגות הבית שלנו את כל הנכנסים לישיבה, וסיפרו שכאשר למד שם הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל, היו רואים שנעלו קרועות והוצרך היה לקשור את הסוליה עם חוט, כדי שלא תיפול. וכך היה לומד...

קמצוץ טבק

יש "משל" נורא ממרן ה"חפץ חיים" זצ"ל אודות עיירה קטנה, שלא היו בה רופאים ובתי חולים. באותה עיירה היה אדם חולה במחלת - נפש שהיה מסתובב בשווקים וברחובות. באחד הימים נעלם החולה, ולאחר חצי שנה פגשוהו שוב. משנשאל סיפר אותה אדם הלוקה בנפשו שהלך לעיר רחוקה להביא קמצוץ טבק...

הנמשל הוא שהאדם יורד לעוה"ז בשביל להשיג ולזכות בחיי נצח, ועובר הוא דרך ארוכה ולבסוף עלול לחזור רק עם קמצוץ טבק... נורא נוראות.

יש קונה עולמו בשעה אחת ויש שלא זוכה...

במדינת אפריקה, הגיע פעם משולח אחד, ודרש שם ובמהלך הדרשה ישב שם אדם ובכה. לאחר הדרשה ניגש אליו אותו אדם, הודה לו ואמר: "טעיתי בחיים!" הלה היה אחד מעשירי המדינה, וסיפר שבתו התקלקלה רח"ל. "טעיתי בחיים" הוא אמר, אך מה יכול היה לעשות, הוא הגיע להכרה זו מאוחר כשלא היה כבר בידו לתקן, ואם היה שייך לתקן הרי היה זה בגדר "יש קונה עולמו בשעה אחת".

מעשה היה באחד שעלה מרוסיה, ולא ידע כלום מיהדות. כשנחלה, פגש, בבית חולים בו שהה, ת"ח

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

אלול(1)תשע"ו

.....

גליון מס' 135

דברי מוסר והתעוררות

כשבא ראש השנה לובשים לבנים ושומחין שידועין שהקב"ה יעשה לנו נס

הרא"ש בסוף מסכת ראש השנה מביא את דברי הירושלמי, אמר רבי סימון כתיב כי מי גוי גדול [כמו הכלל ישראל], רבי חנניא ורבי יהושע, חד אמר איזו אומה כאומה זו שידועת אופיו של אלוקיה, בנוהג שבעולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתכסה שחורים ומגדל זקנו ואינו חותך ציפרניו לפי שאינו יודע איך דינו יוצא, אבל ישראל אינו כן, כשבא ראש השנה שהוא יום הדין של כל אחד ואחד, לובשים לבנים ומתעטפין לבנים ומגלחים זקנם וחותרין ציפרניהם ואוכלין ושומחין בראש השנה לפי שידועין שהקב"ה עושה להם נסים, ומטה את דינם לכף זכות וקורע להם גזר דינם, עכ"ד הירושלמי. [פשוט הלשון שהקב"ה עושה להם נסים צריכים לדעת, כי מה שייך לעניני הדין והמשפט ענינים של נסים, הרי שייך רק ענינים של תשובה וחרטה, אבל עכ"פ צריכים תמיד לקבל את מאמר חז"ל כפשוטו], עכ"פ רואים שצריכים להגיע לנסים. ולא כל אחד יכול לזכות לנסים.

המקור של הירושלמי זה הפסוקים בנחמיה שעזרא הסופר אסף את הכלל ישראל בא' בתשרי – יום ראש השנה, וקרא להם את התורה, המצב של הכלל ישראל היה ירוד ממש היה שכחת התורה, לכן עזרא הסופר קרא את התורה לפניהם, וכששמעו עד כמה זה הציוויים של התורה, כמה זה הרצון של הקב"ה, התחילו כולם לבכות. וכתוב בפסוק [נחמיה פ"ח] ויאמר אל העם היום קדוש הוא לה', אל תתאבלו ואל תבכו אלא לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים, - התענגו לכבוד היום טוב. ושלחו מנות לאין נכון לו, - מי שלא יכול לקיים את העונג יו"ט צריכים להשתתף לשלוח לו מנות, מידות טובות של בין אדם לחבירו. כי קדוש היום לאדונינו, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם. נמצא שדברי הירושלמי על השמחה בראש השנה זה מה שעזרא הסופר ונחמיה אמרו להכלל ישראל.

פלא מה השמחה בר"ה, הרי משפטיך תהום רבה

ולכאורה צריכים להבין, הרי הגמ' אומרת בערכין ח' ב' על הפסוק צדקתך כהררי אל, א"ר יהודה אלמלא צדקתך כהררי אל, מי יוכל לעמוד לפני משפטיך תהום רבה, רבה אמר צדקתך כהררי אל מפני שמשפטיך תהום רבה. וכיון שהקב"ה הוא רחום וחונן לכן צדקתו הוא כהררים כדי שיוכלו להתקיים במשפט.

ומבאר הגמ' במאי קא מיפליג בדו"א בריה דר' חנינא, דאתמר ר"א אומר כובש את המשפט, ופירש"י - הקב"ה כובש ומסתיר עוונות תחת מחילת כסא הכבוד, וכאן צריכים שוב להדגיש ולומר שהגם שלא יכולים להסביר ולתפוס את הענינים של דרכי שמים במשפט, כי הרי משפט זה אמת, וחזרתו של הקב"ה אמת, אמנם בכל זאת יש מדה בהנהגת הבורא יתברך במשפט שכובש ומסתיר עוונות תחת מחילת כסא הכבוד. ורואים שאין עצה אחרת לזכות את הכלל ישראל ואת היחיד, רק בהנהגה הזאת שכובש ומסתיר עוונות תחת מחילת כסא כבוד.

ומבואר בפרקי דר' אליעזר שבתחילת הבריאה חתר הקב"ה מתחת כסא הכבוד וברא את ענין התשובה. כי בדרך הרגילה לא יכול להיות ענין של תשובה, ורק ברוב חסדי הקב"ה המרחם ורוצה בטובתו של כל אחד, שח"ו לא יהא עבר ובטל מן העולם, לכך חתר חתירה וברא את המעלה והאפשרות של תשובה. וכאן בגמרא לומדים עוד יותר – שיש מושג של כובש ומסתיר עוונות תחת מחילת כסא הכבוד. רבי יוסי בריה דר' חנינא אומר נושא עון, ופירש"י - נושא ומגביה כף העוונות למעלה כדי שיכריעו הזכויות. עכ"פ אנחנו רואים את חומר מעשי האדם, עד שהקב"ה צריך לחפש הנהגה מיוחדת עם הכלל ישראל.

אבות העולם קדושים וטהורים דקדק עמם הקב"ה במשפט בלא ויתור

יש עוד גמרא בערכין י"ז תניא רבי אליעזר הגדול אומר [נורא נוראות!] אלמלא בא הקב"ה את אברהם יצחק ויעקב, [האבות הקדושים!] בדין אין יכולים לעמוד מפני התוכחה, ובעל מסילת ישרים בפרק ד' כתב הערה לכל ההמון על שכר ועונש, כי מי יעמוד ליום הדין ומי יצדק לפני בוראו באשר השקפתו מדקדקת על כל דבר קטן כגדול. אין ויתור! מגיד לאדם מה שיחו. ומפרט איך דקדק עם האבות הק' והביא את הגמרא על הפסוק וסיביו נשערה מאד - מלמד שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה, אברהם אבינו הוא אברהם האהוב לקונו [וכי אפשר לתאר מה זה אהוב לקונו? אברהם אוהבי! אהוב לקונו!] לא פלט מן הדין מפני דברים קלים שלא דקדק בהם. על מה שאמר במה אדע אמר לו הקב"ה חייך ידוע תדע כי גר יהיה זרעך אע"פ שמסתמא השאלה היתה באיזה זכויות, אבל על הביטוי 'במה אדע' כבר היה תביעה, ידוע תדע - כל הגלויות! אפשר לתפוס את עומק הדין עד כמה שזה מגיע על דיוק המעשים ועל דקדוק הדיבור?!

על שכרת ברית עם אבימלך ולא שאל מקודם מהקב"ה, ללא ציוויו של מקום, אמר לו הקב"ה חייך שאני משהה משמחת בניך שבע דורות, וכהנה וכהנה.

ואם כן איך מיישבים שלא יהיה סתירה בין המאמר של הירושלמי ובין הפסוקים של עזרא הסופר, לכו לאכול משמנים וכהנה. הלא פלא הוא!!!

השמחה היא על הדין והמשפט שבכך נוכל להסיר כל המחיצות ולהידבק בו ית' בתכלית הדביקות

היסוד הוא, ודאי שזה יום טוב, בזה גופא יש לשמוח שהקב"ה רוצה לקרב אותנו, הדין והמשפט זה דרך איך שהכלל ישראל יכול להתקרב לבורא עולם, העומק הדין הוא נורא נוראות, חומר המעשים הוא נורא, וכל דבר דק שבדקות הוא כבר מבדיל בינו לבין הקב"ה, והתכלית של הכלל ישראל שיהיו דבוקים בהקב"ה, ואתם הדבקים בה' אלוקיכם עד כדי כך כמו שאמר ירמיהו הנביא בשם הקב"ה שמדביק את כלל ישראל אליו כאשר ידביק איש האזור למתניו, [כדי לסבר את האוזן], וממילא כל משהו שחסר בשלימות הדביקות זה הפרדה, הוא מפריד מהתכלית, ולכן חומר המעשים ועומק הדין הוא נורא נוראות, ובכל זאת זה יום טוב ושמחה, מה הטעם? הטעם הוא כי קרוב אליך הדבר בפיק ובלבבך לעשותו, ופירש הרמב"ן שהמכוון הוא על מצוות התשובה, בפיק זה וידוי, בלבבך זה חרטה, ה"בפיק ובלבבך" זה כולל את כל ההתקרבות של כל אחד ואחד להקב"ה. ואע"פ שראש השנה זה לא יום של תשובה, כי אסור לומר וידוים, אבל הגמ' אומרת שהקב"ה גילה לנו שיש מהלך איך לזכות בדין, (ר"ה דף ט"ז). אמרו לפני בראשית מלכות זכרונות ושופרות, מלכות כדי שתמליכוני עליכם, היסוד הוא להמליך את הקב"ה שהוא מלך העולם, כדי שתמליכוני עליכם. יכולים ח"ו להמליך על כל העולם כולו ועל עצמו לשכוח - שתמליכוני עליכם! זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה בשופר.

מלכויות – על כל העולם בכלל ועל כלל ישראל בפרט

מה זה מלכויות? יחוד הקב"ה. הדעת תבונות [סי' ל"ד] כשמדבר על ענין זה אומר פסוקים מפורשים מבלי שיצטרכו לפרש אותם, "אבל יחודו אדרבא זה מתגלה ומתברר לנו בירור גמור ונמשך לנו מזה שלא די שהוא מתברר לנו אלא שחייבים אנחנו להשיב אל ליבנו הידיעה הזאת, לתקוע אותה בלבבנו בשוב גמור בלי שום פקפוק כלל. כנאמר וידעת היום והשבות אל לבבך - ראשית כל צריך להיות ידיעה, ידיעה הפירוש להכיר, והשבות אל לבבך זה יראה, כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, וזהו נקרא גילוי יחודו הגמור. אמרו לפני מלכויות, זה לא אמירה, אלא לימוד גדול מאד שצריכים להכין את עצמו לפני התפילה לדעת מה אני מתפלל ומה אני אומר. אם חז"ל הקד' אומרים שהקב"ה אומר לכלל ישראל אמרו לפני מלכויות שזהו קבלת עול מלכות שמים, א"כ זה צריך להיות באופן של הכרה ברורה כי אפס בלעדי אני ה' ואין עוד.

זה עבודתנו ביום ראש השנה לבוא לידי הידיעה הברורה של מלכות שמים, של מלכות העולם, אלקי ישראל וגואלו, הקירבה! היחס! זה התכלית של הבריאה, כי כל הבריאה כולה זה רק בשביל הנצח של הכלל ישראל, לא רק עולם הנשמות אלא העתיד לבוא.

נדמה לי שהעצה היא פשוט ללמוד את נוסח התפילה של מלכויות, הפתיחה שהשליח ציבור מתחיל זה נורא נוראות, ויאתיו כל לעבדך - עבדות, המלכויות צריך לחייב עבדות של הכלל ישראל, [שהש"ץ אומר את זה הציבור נח, ובאמת אין כאן מנוחה, הלא כל ביטוי שם מעורר להכיר במלכות שמים על כל הבריאה!] מבקשי פניך! ויכירו כח מלכותך! ויעטרוך נזר תפארה, זה ראש השנה, ויצהלו איים במלך! שכל הבריאה כולה תהיה בדרגה של שמחה! ויקבלו עול מלכותך עליהם. נורא כל ביטוי וכל מלה. וכן אח"כ כשממשיך השליח ציבור לבקש, הורם מה שיאמרו, הבינם מה שידברו, השיבם מה שישאלו, ידעם איך יפארו, כמו שעומדים ואומרים – טאטע!, אנחנו לא יודעים מה לעשות ואיך לעשות. באור פניך יהלכון. זה מלכויות.

זכרונות גם חשים את הקירבה הגדולה של ישראל להקב"ה

והמצב של זכרונות זהו ג"כ איום נורא, מה כתוב בזכרונות? "זה היום תחילת מעשיך" יום ראש השנה הוא יום חידוש הבריאה, אתה זוכר מעשי עולם ופוקד כל יצורי קדם, אין שכחה לפני כסא כבודך ואין נסתר מנגד עיניך גם כל היצור לא נכחד ממך, הכל גלוי וידוע לפניך ה' אלקינו צופה ומביט עד סוף כל הדורות, זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון. כשמתבוננים בזה אני חושב שזה גופא צריך לתת חלק של שמחה שזה יום טוב. עומדים במצב של קירבה שזה היום תחילת מעשיך, ומי מסובב את כל הענינים של יום הדין? הכלל ישראל! המעשים של הכלל ישראל! ומה הקב"ה רוצה מאיתנו? שנהיה קרובים אליו, שהתכלית של העתיד לבוא יהיה בידינו בשלימות - זה לא שמחה?!

וזהו מה שאמר ר' יצחק, כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה, ופירש"י רש - שישראל עושין עצמן רשין לפני המקום לדבר תחנונים ותפילה כמו שנאמר תחנונים ידבר רש, כי מלכויות מחייב את האדם להיות נכנע, להיות עבד, ע"י שמדבר רש מגיעים לידי השגה של מלכויות שהכל זה רק מהקב"ה, כל החיים, על כל נשימה ונשימה תהלל קה, כל נשימה ונשימה צריכים להרגיש שאני מקבל מהקב"ה, מה שרבינו יונה אומר - להכירו וליראה מלפניו, הליראה מלפניו לא יכול להיות מבלי להכירו, לכן אומר ר' יצחק כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה שנאמר מראשית השנה - מרשית.

לזכות להיות עבד הממליך, הדרך היא על ידי תורה

ובמה? בשופר! הפסוקים שאומרים בשופרות הם הפסוקים של מתן תורה, הדרך לזכות למלכויות וזכרונות הוא בשופר ז"א בלימוד התורה, כי בלי תורה ח"ו לא משיגים שום מעלה, להשיג

ההנהגה שלו על דרך של מידות טובות "בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך" ע"ז זוכה שהקב"ה ג"כ ינהיג אתו באותה המדה. ועוד אומרת הגמ' על המשך הפסוק 'לשארית נחלתו', אמר ר' אחא בר חנינא אליה וקוץ בה, לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו, אלא למי שמשלים עצמו כשירים - ענוה, אם עושה עצמו כשירים כמו שאינו כלום ע"ז זוכה שינהיגו עמו ג"כ במדה זו.

יחיד בציבור של ישיבה מכפיל את זכויותיו לאלפים ורבבות, שמזכה הרבים ברוח של התמדה

אני רוצה לסיים דברי בדברי האור יהל, (פ' כי תבא). - "להוי ידוע כי כל בחור יחיד בישיבה אינו יחיד כלל אלא חלק אחד בתוך כמה מאות תלמידי חכמים כן ירבו, שיושבים ועוסקים בתורה. והיה אם הוא לומד בין כותלי הישיבה ושוקד לשמור הסדרים כראוי הרי הוא מזכה את עצמו ואת הרבים אתו - בתלמוד תורה - בדור שמרפין עצמן מדברי תורה, והוא הוא כלומר כל יחיד ויחיד מכפיל שכרו לאלפים ולרבבות עד לאין שיעור", שומעים איזה רכוש יש לכל אחד ואחד שנמצא בתוך ציבור של הישיבה ויושב ולומד?! כל יחיד ויחיד מכפיל שכרו לאלפים ורבבות לאין שיעור, ולא זו בלבד אלא כיון שזוכה באור כתר תורה נפלא כזה הרי הוא מתעלה ומעלה את הרבים איתו ושוב זוכה וחוזר ומזכה בזיכוי זה עצמו, ונמצא מאיר לעצמו - ממנו להרבים ומהרבים אליו, עד כדי כך הוא זוכה לאין שיעור! שהקב"ה יזכה אותנו שנוכל להתקרב ולהמליכו בתכלית היחוד ושנזכה לגאולה השלימה.

נשיחת רבינו בהיכל ישיבת 'בית מדרש עליון' ערב ראש השנה תשס"ב. נערך מכתבי הרה"ג ר' ישראל כהן שליט"א

יראה מוכרח להיות על ידי תורה, כמו שהגמ' אומרת לא ברא הקב"ה את עולמו אלא כדי שיראו מלפניו, א"כ יוצא שיסוד היסודות הוא יראה. ועוד אחז"ל אין לו להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת שמים בלבד. ממילא יוצא שכל ענין המלכויות צריך לצאת מזה יראת שמים, ויראת שמים לא יכול להיות בלי תורה, אם אין חכמה אין יראה, בברייתא דר' פנחס בן יאיר תורה מביאה לידי וכו' עד רוח הקודש ותחיית המתים, ההתחלה זה תורה, והמדה הראשונה שזוכים על ידי לימוד התורה זה זהירות, לחיות עפ"י חשבון והתבוננות שכל פעולה ופעולה וכל תנועה ותנועה צריך להיות ע"י זהירות, לסובב את הראש בלי מחשבה האם צריכים לסובב זה חסרון בזהירות.

הנהגת שמים עם האדם כפי שנוהג עם זולתו

עוד נקודה אפשר להוסיף הגמרא מביאה (ר"ה י"ז) רבא אמר כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון למי שעובר על פשע, רב הונא בריה דר' יהושע חלש, על רב פפא לשיולי ביה [ביקור חולים] חזייה דחליש ליה עלמא, סמוך לפטירתו, אמר להו צביתו ליה זוודתא, לסוף איתפח - לבסוף הוא התרפא, רב פפא החזיק אותו שהוא כבר הולך למות ולבסוף הוא נתרפא, איכסיף רב פפא למיחזייה, אמר ליה מאי חזיית, אמר ליה אין הכי הוה - המצב היה כמו שרב פפא אמר שצריכים לצביתו ליה זוודתא, ואמר הקב"ה הואיל ולא מוקים במיליה ז"א שהוא היה לו המעלה הגדולה של מעביר על מידותיו, מידות טובות, כשם שהוא מעביר על מידותיו אמר הקב"ה לא תקומו בהדיה, שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע. הקב"ה משלם מדה כנגד מדה. ב"ה כשזוכים למידות טובות וכל

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

תשוקה וצפייה לקראת המלך

מידי בוקר עם שחר, משפקה את עיניו, ניכר היה ברבינו כי הוא דרוך: הנה הנה נכונה לו שיחה-תפילה עם בורא העולם - "כאשר ידבר איש אל רעהו". (לשון מוסילת ישרים פרק יט, שהיה מרגלא בפיו של רבינו), מעיניו ומחשבותיו נתונות היו בשיחה המעודדת, ואליה נשא את נפשו. מעשיו והכנותיו באותם רגעים היו בזרירות גדולה, מתוך "תשוקה וצפייה תמידית... מתי יגיע עת התפילה שבה עומד ושוטח את בקשותיו לפני מי שהכל בידו ומידו...". וגם בערב ימיו, כשהליכתו היתה איטית וצעדיו כבדים עליו מחלישות גופו, הפליא עיני כל רואיו בהנהגתו בבוקר לפני התפילה, כשהיה מתכוון ומהלך בבית במהירות וזרירות בכוחות עלומים.

והיה זה לפלא אף בעיני בני ביתו, שהתפעמו מכך בכל פעם מחדש.

לא אחת סיים את הכנותיו כעשר דקות ויותר לפני שבאו לקחתו ברכב אל הישיבה, אך כל זה לא הביאו להאט בקצב הכנותיו, מרוב צפייה וחרדה לקראת התפילה. ובאותם דקות עד לבוא הנהג ישב על מקומו כשכולו דרוך - "יושב בכבוד ראש, מייחל... כמו שהוא יוצא לקראת המלך".

באחת משיחותיו על יקרת הזמן עורר רבינו: "אין רגע בהיים שאי אפשר לקיים בו איזו מצוה" - ואז הוסיף כמגלה מרחשי לבו: "עצם התשוקה לחכות ולצפות שיגיע כבר הזמן של מצות קריאת שמע - גם זו מצוה".

בכל דרכיך דעהו

אמר רבינו: התפילה היא חלק בלתי נפרד מהאדם - בכל שעה ורגע משעות היממה. התפילה אינה מיועדת רק לאותם פרקי זמן המיוחדים לשעת התפילה - שחרית מנחה וערבית.

כי על האדם להודות לקב"ה על הטובה שעושה עמו, גם אם אינו מרגיש לכאורה את עזרת השם לאיזה מאורע מיוחד, אלא עצם זה שאורחות חייו מתנהלים בצורה ישרה וטובה מבלי פגע וייסורים, כבר הם מחייבים הודאה ותפילה.

הוסיף ואמר: "על האדם להתפלל ולבקש מהקב"ה גם כשאינו יודע על צרה העתידה לבוא עליו. אלא צריך תמיד ממש, בלי הפסק, לבקש מאת הקב"ה על העתיד ולתת הודאה על העבר ועל ההווה".

כיון שכך, סיכם רבינו ואמר: "העבודה לזה, אינה מתחילה בשעת התפילה, אלא כל מהלך החיים צריך להיות מתוך התבוננות ומתוך מחשבה של אמונה - אמונה בהקב"ה ובהשגחתו הפרטית".

וסיפר משמו של "זקן אחד" מפתח תקוה, שסיפר לו על אחד מיקירי ושפירי ירושלים, אשר היה מנהגו בכל יום בסוף תפילת שמונה עשרה, להוסיף תפילה פרטית של בקשה מפורטת מאת הקב"ה, שיצליחו בכל פרט ופרט ממה שהוא עומד לעשות היום. והיה הולך ומונה כל דבר קטן וגדול שבדעתו לעשות באותו יום - וכגון: אני צריך ללכת היום למכולת לקנות דברי מאכל, רבנו של עולם, אנא הצליח דרכי שאמצא את המצטרך לי, ושיהיה מן המובחר, ולא ירמה אותי המוכר, ואף אני לא אכשל בהנאה" - ועוד ועוד כהנה וכיוצא בזה.

ואמר רבינו: "אלו חיים של שם שמים שגור על פיו, ולכל זה מגיעים אם כל החיים מיוסדים על ההכרה הברורה בהשגחה פרטית, כי אמונה ותפילה קשורים זה בזה. המאמין - שם שמים שגור על פיו, ובכל מצב הוא מלחש תפילה ובקשה".

ובאחד ממוכתביו שרטט: "תפילה היא לא רק קיום של מוצה אחת, אלא זה מוקף את כל עיקר עבודתנו לבורא עולם - חלק השבח של מוקם, שהם נטעות בלבנו כל עיקר יסוד האמונה והתכלית, שכל הנהגת החיים והמאורעות בכלל ובפרט של כל יחיד ויחיד. על ידי התפילה יש להגיע לאיזה בחינה של 'צדיק באמונתו יחיה' שזה שורש הכל".

נכדו שליט"א שמע פעם מפיו: היו תקופות של צרה ומצוקה במשפחה, ובאותם ימים הייתה לי ממש 'ציפיה רבה לשעת התפילה, כי מתוך התלאה היתה לי את היכולת להרגיש כבן קטן המתרפק על אביו ואין לו כל דאגה לעצמו, כבן המטיל את כל תקוותיו ומשאלותיו בידי אביו ו"כגמול עלי אימו".

הוראות והדרכות

לחזק את ענין התפילה

מדברים ומחפשים אחר עצות כיצד לעלות על הדרך ולהגיע לתשובה. היו גדולים יחידים שהיו מקבלים עליהם "קבלות", וחושבני שמה שאנחנו צריכים לקבל - לחזק את העניין של תפילה. לקבל להתפלל בכוונת הלב. האם שמנו פעם לב לחשוב ולהתבונן כיצד התפללנו...

מספרים על אחד מגדולי בעלי המוסר שאמר פעם אחת בתוגה ובצער לידידיו: היום היה לי בלבול הדעת בזמן התפילה! הוא הצטער על כך, ואכן הכירו על פניו הבעת צער שלא התפלל כמו שצריך באותו יום. צריך לתת שימת לב איזו ברכה נאמרה בכוונה ובאיזו ברכה לא היתה כוונה, ולאחר מכן לחשוב עצות כיצד לחזק את הריכוז ואת המחשבה. זוהי העבודה שלנו במשך חודש אלול, מלבד מה שצריך לחפש ולתפוס מעשים טובים - כמו שהמשיג מ'פוניבז' זצ"ל היה אומר שבימים אלו צריכים לחטוף מצוות כפי האפשר - אבל עיקר כובד המשקל צריך להשים על ה"תפילה", להתרגל להתפלל כמו שצריך. (כתבי תלמידים).

שאלה: מה לעשות בכדי להתרכז בתפילה.

תשובה: להתפלל מתוך הסידור מילה במילה, ויניח אצבעו בתוך הסידור על התיבות שמתפלל.

שאלה: האבא אומר כי סבור הוא שיקשה לו ביוהכ"פ ללא סיוע של בנו, שעוזר לו בתפילה, האם עדיף תפילה בישיבה ביוכ"פ או שמא ללכת להתפלל אצל האבא כדי לסייע לו. [המדובר היה לנסוע עם האב לאומן להתפלל ביוכ"פ בקרב הקהילה אליה השתייך האב].

תשובה: תתפלל בישיבה, והקב"ה כבר יעזור לאבא ולא יצטרך ממך עזרה.

שאלה: בן ישיבה הנזקק ליסוע לסדר בצבא את מעמדו כבן ישיבה, ויאלץ להפסיד או תפילה בישיבה או את השיעור, הי עדיף? תשובה: להפסיד את השיעור עדיף מאשר להפסיד תפילה בישיבה.

שאלה מבחור הגר בחו"ל: יכול אני להתפלל בביהכ"ס של יראי ה', ומאידך עלתה אפשרות להתפלל בביהכ"ס אחר במחיצת פחות יר"ש אבל נראה שזה יוסיף למתפללים שבחורי ישיבה מתפללים עמם.

תשובה: אם העניין לא יגרע לך מהירא"ש, כדאי להתפלל שם, אבל אם ח"ו העניין יגרע לך מהירא"ש - אזי תתפלל במנין של יראי ה'. ולמעשה הורה רבינו שאכן יתפלל במנין של יראי ה', באומרו: מי הוא שיכול לקבוע בעצמו שהדבר לא יפריע לו.

יהיה ניתן בס"ד להשיג הגליין בבית מן זללה"ה.

להערות והארות אפשר להתקשר לטל: 036180849 או בפלאפון 0504114770 [להשאיר הודעה בתא קולי] או דרך

פקס 036186624

נפש גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרוב זצוק"ל
גליון 110 כי תצא תשע"ז
shneiderav1@gmail.com 0527697944 או בדוא"ל

דבר המערכת

בחודש אלול סדר המוסר בישיבות וכוללים זוכה לעדנה. כל אחד מרגיש שבלי סדר זה עדיין לא נכנס לאלול. המאמר הראשון **מבוסס** מוריד לפסים מעשיים ממש את מה שנתבאר במאמר "סוד לימוד המוסר" [עלון 57] שזכה להסכמתו של רבינו זצ"ל. בעבר התפרסם חכה לתגובות נלהבות על כן מובא כאן שנית לתועלת הציבור [...כפי רוב פרסום הדברים כך העלמם מצוי מאוד והשכחה רבה... מסילת ישרים].

המאמר השני עוסק במצות הבחירה אותה מנסים להגביה בימים אלו.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

והלב המתלזה לקריאת הספרי מוסר. ולכן הדברים שיאמרו כאן הם הצעה לקוי מחשבה שיש לתפוס. אבל זאת עלינו לדעת שהמחשבה נעה בלי הפסק ולכן הדברים למעשה פחות מסודרים רק שאם יודעים את הכיוונים יכולים להוליך חזרה את המחשבה לכיוון הרצוי.

הסיבה לכך שקשה ל"תפוס" את המחשבה במחשבות מוסריות משום שהנפש הבהמית ["האוויל"] מתנגדת לשמוע הדברים. כי הם לא נעימים לה. האדם ניצב כמחנך ילד [את עצמו] עם בעיות קשב וריכוז. ולכן עליו להכין את עצמו מראש לכך שזה לא קל. יש עליות וירידות. וצריך תחבולות להחזיר הריכוז כפי שיתבאר בהמשך יותר.

ליקר סדר המוסר

ההכנה הראשונה היא ליקר בליבו עד מאוד את הסדר הזה ועד כמה שייקר אותו כך תרבה השפעתו. יש כאן מכרה זהב שאת פירותיו נקצור בתפילת מעריב שתבוא אח"כ. כי עד כמה שנצליח לחרוש את הלב כך תתראה התוצאה בתפילה שהיא "עבודת הלב".

כשלוקחים את הספר מוסר מהמדף ניגשים לקיים חובת האדם בעולמו להשיב את כל הידיעות ללב בעזרת חדירה איטית אך עקבית לתוכו. ההכנה השניה היא לקבוע בליבנו שלא באנו לצבור ידיעות חדשות אלא לחנך את עצמנו.

שנוי המבט על המציאות

לימוד המוסר שיסד הגרי"ס ז"ל היא עצה נפלאה להחדיר ידיעות השוכנות בשכלו של האדם לתוך לבו. וליתר דיוק לשנות את המבט על המציאות. תחת להשקיף על העולם מצד כח המדמה [היינו חושי האדם], להשקיף כפי האמת לאמיתה כפי שמצטיירת בשכל. מאבק איתנים ניטש באדם "מי בראש", מי יקבע צורת חיי האדם. האם הכח השכלי או החלק הבהמי. הסבא במקלם נימים נוראים מאמר להחכים את האוויל עמ' ס"ן הגדיר זאת שהנפש היא כאוויל ואין רבוי החכמה משפיע עליה כלל ורק בדבור פשוט, בחזרה ובניגון הדברים נחקקים בנפש וז"ל עיקר עבודת האדם להתחכם ללמד חכמה את האוויל כי הוא צריך לתחכם מאוד מאוד באשר הוא בער מכל וכל והוא אינו מבין כי הוא אויל. ולהסביר לו דבר מה נצרך גודל הסברה וכמה פעמים ואז כולי האי ואולי. וזו עבודת האדם כל ימי חייו להחכים את האוויל עיי"ש כל דבריו. וממילא יכול האדם לשמוע הרבה דרשות ועדיין לא חי כלל מה ששמע באזניו. והוא משום שלא דיברו כלל למי שמרגיש.

העצה שגילו לנו חכמי המוסר היא לימוד המוסר.

השער פתוח

לימוד המוסר נראה כפעולה מאוד פשוטה. אבל זו טעות גדולה. הרבה התחכמות, מחשבה ודמיון יש להשקיע בלימוד הקצר הזה כדי שיביא להשפעה שהרי מבקשים אנו לחולל בעזרתו שנוי אדיר בכל תפיסת עולמנו. שכל הידיעות שאנו כל כך מיקרים ומרוממים יהפכו לחלק מאורחות חיינו. נדמה שאין לך בן תורה שלא חפץ בכך באמת. השער פתוח לרווחה. רק צריך להכנס דרכו.

מאבק עם הנפש הבהמית

הכלל הראשון בלימוד המוסר הוא שאין בזה כללים ונציע רק מה שהוכח למעשה עפ"י הדרכות ידועות. וכמובן שלא כל העיתים שוות וצריך האדם להיות ערני למצב הנפש עד היכן יכול.

הנסיון להדריך כיצד צריך להראות סדר מוסר חי הוא קשה ביותר כי עיקרו הוא עבודת המחשבה

כמה כללים בסיסיים.

א- הכלל החשוב ביותר לא ללמוד מוסר "על השני" [היינו לזהות מה שקורא אצל אחרים] אלא על עצמו. ואף שנראה פשוט אך דורש אומץ ומוכנות להכנס לנקודות לא נעימות אך מאידך מי שפניו מועדות לכך כבר נכנס בשער הראשי של עבודת המוסר "ליסר עצמו" ויפיק ודאי תועלת. הדרך להגיע לכך לדעת שרבינו יונה או הרמח"ל מדברים אליו בפשוטו. לא לגדולים ממני בעלי דרגות, ולא לפושעים או פוקרים אלא כביכול ניצב מולך ואומר לך לבדך את הדברים. ומה שהם נאמרים גם לכל אחד ואחד לא מגרע מאומה מכך שנאמרים אליך דווקא.

ב- לקחת קטע ש"מדבר" אליי [מתוך היכרות של ספרי מוסר, או מתוך התקלות בקטע בסדר בקיאות] ולחזור עליו במתינות כפי שיתבאר. אין זה הזמן לרכוש בקיאות וידיעות מוסריות.

ג- להיות מרוכז מאוד בדברים, כאשר הדברים אינם מיועדים לשכל אלא כאילו מדבר לילד קטן שלא יודע כלום. וממילא נדרשת גישה פשוטה וציורית יותר לדבריהם.

ד- צריך מאוד לשים לב שה"ניגון" שרגילים להשמיע בסדר מוסר לא יהיה מטרה בפני עצמה אלא נובע מהשתפכות הנפש ופעמים לעורר הנפש אבל לא לחפש להנעים לסובבים בקולו הערב. שהרי לימוד המוסר הוא חוויה אישית. כבר אמר המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין ז"ל ששניים יכולים ללמוד מוסר זה לצד זה עשרים שנה. זה משתנה וזה לא זו. כי "זה למד מוסר וזה ניגן מוסר".

דוגמא לסדר מוסר

כעת נתלוה לסדר מוסר. לדוגמא לימוד תחילת השערי תשובה תוך שימת דגש כיצד להוליד המחשבה.

"מן הטובות אשר היטיב ה' יתברך עם ברואי כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפר". תחילה יש לקרוא הקטע במתינות ובעיון רב מה אומר כאן הרבינו יונה. עד שנמצאת כל מחשבת הלומד בתוך המאמר הנ"ל. ואחרי שהעמיק מה אומר להפנים שהדברים מכוונים אליו. לא מדובר לחדש חידושים רק להתבונן היטב בדברים. אין מטרה ההעמקה להדפיס חידושים על "שערי תשובה" אלא כאשר מתעמק בדבר תורה זוכה ללבות את האור הרוחני הנמצא בו [כדכתב הרמח"ל בתחילת מאמרו דרך עץ חיים עיי"ש].

כל הבנה שרוכש כאן אינה ידיעה בעלמא אלא מבט חדש על העולם. להרכיב משקפי ראייה אשר בעדם רואה עולם ברור. עולם של אמת. יש כאן טובה שהכין ה' לברואיו. זהו הצעד הראשון למי שניגש לתשובה. ה' חפץ באדם והכין עבורו טובה.

ומה הטובה. "כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם". רבינו יונה מדבר אליו. והוא אומר לי שירדתי על ידי פחת מעשיי. מאוד נקל לאדם לדמיין נקודה זו אם אמיתי הוא. ואין כלל חשש שיכנס לעצבות שהרי עד כמה שיבין פחת מעשיו יבין הטובה הגדולה שהיטיב עמו ה' יתברך להכין לו דרך ואדרבה יקום מסדר המוסר בהשתוקקות עצומה לעשות תשובה אמיתית כי מבין מצבו ולאן יכול להגיע.

ולכן כשחוזר על המילים "לעלות מתוך פחת מעשיהם". יראה את עצמו למשל בבור [משם יכול לעלות] של עוונות [כל אחד כפי הדמיון ומה שעובד על הרגש שלו]. "ומתוך פח פשעיהם" כל הפשעים שנכשל בהם.

מיסודי עבודת המוסר שלא לשקר את עצמו. להסכים בליבו שפשע בכך ובכך. ולהרגיש נוראות פשיעה זו. מצד חסרון הכרת הטוב. מצד הטפשות לנהור אחרי תאוות ליבו וכו'. אפשר לצרף דברי רמב"ם אמש היה זה משוקץ וכו'. ואחרי שעשה תשובה אהוב.

זוהי תמונת העולם האמיתית. מסלול מכשולים בו מועד האדם ומצד שני אפשרות בכל שלב להתרומם מעל הכשלון ולהתקרב לקב"ה.

לדמיין את המסלול הזה שמוכן לפניו. לעלות מבור חשוך ומלא טחב, מוקף באנשים זולים וריקים ולהכנס לתוך פלטרין של מלך ולהיות שם יושב ראשונה במלכות. שהרי המלך מוחל הכל למי שיעשה התשובה. מחכה שנעלה אליו שהרי הכין הדרך הזו למרות שמובילה מתוך מצב של חטא. להרגיש שאני בידיים אוהבות. המצפות לרפאות אותי מחליי הנפש.

כח הדמיון מאוד נחוץ כאן ובעיקר לצייר "את עצמו" - עליו מדברים. כי הרי רוצים שהנפש תקלוט הדברים.

הנפש מתפעלת מציורים בהירים. ומסרים קליטים וחיים. ולכן יכולים להכניס פירוש זה של המציאות לתוך החיים. להתמקד בכשלון פלוני ולזהות שאין כאן יותר מאשר קרש קפיצה לחזור אליו ית'. "כי הכין להם הדרך". לבחון מצבים שנראים חסרי תקווה ולהפנים שגם בהם יש דרך מוכנה כבר. וכך לרוץ הנה והנה במסלול חייו להביט עליהם במבט חדש. מבט של אמת. כמה

תקוה שואב אדם מכך. טל תחיה על רגעי חיים שנראים כחסרי פתרון.

שמוש נכון בכח הניגון

נחזור לענין הניגון. זוהי תחבולה נפלאה להחדיר הדברים פנימה כי כן היא סגולתו. וגם כאן צריך להיות בעירנות תמידית שלא להסחף אחר עצם הניגון השובה לב ולפספס השפעתו. כידוע שיכולים זמרים לנגן ברגש רב פסוקים ומילים מעוררות ולהיות רחוקים מהם מאוד כי מרוכזים רק ברובד החיצוני של אמנות הניגון אף אם מפעילים קול מרגש וסוחף [כמה בעלי מנגנים יכולים לשיר ברגש "אשריכים תלמידי חכמים וכו'"] והפלא שאחרי ההופעה לא רצים מיד לבית מדרש להצטרף לאותם ששרו עליהם בכזו התרגשות שאשריכם].

ולכן לזכור שהניגון נועד להחדיר הרעיון לנפש. המדידה שאכן זה פועל כאשר משמעות המילים מורגשת יותר בזכות הניגון ביתר עוצמה והניגון נעשה טפל ולא שמרוכו בניגון והמילים טפלות. לא לעבור לקטע נוסף כל עוד שמתפעל מקטע מסוים [אחרי שכמובן השקיע בו מחשבה ועיון]. ואפשר אף כמה ימים להיות באותו קטע. כאמור אין כאן סדר בקיאות.

אפשר גם לדלג לקטעים אחרים שגם "מדברים אליי". אם נכשל באיזה ענין מסוים. או שתוך כדי לימוד נזכר בעוון מסוים ויש קטע שמדבר על זה. מאוד חשוב לא להיות מקובע אלא לחוש את זרם המחשבה ולנתב אותה לכיוון מתוך ידיעה שהמחשבה כל הזמן עוברת מענין לענין. אין להתיאש מכך אלא במתינות לחזור לתלם הרצוי.

התנודות נובעות מהנפש הבהמית שהיא ממש כדוגמת ילד קטן שכל הזמן קופץ מענין לענין. והדעת מוליכה אותו בחכמה רבה חזרה לשמוע את הדברים שלא נעימים לשמוע.

כאשר משיג רגש בדברים ידע ברורות שהנפש "קלטה את המסר" כי היא בעלת הרגש. חקיקה זו בנפש מחוללת פלאות ממש. אף שהיא חקיקה בודדת ואולי נדירה. אבל כך הדרך לחדור פנימה בסבלנות, בעדינות ובריכוז גדול.

רבוי החקיקות יוצר רושם שאח"כ מהדהד בשעת מעשה. האדם נהיה אדם אחר.

לא רחוקה היא בפך ובלבבך לעשותו. תן לחכם ויוסף לקח. ישים אותנו הבורא ית' מעובדי ה' השמחים ומבקשים פניו תמיד.

נוה התלאות - אדם לעמל יולד

כשהיינו צעירים היינו צריכים להתמודד על כל מצבי החיים, ולדעת שאין לאדם שום זכות שדווקא רצונו יקבע הכל ושרצונו של האדם מוכרח להתקיים. אדם לעמל יולד !! [א.ה. זכורני שפעם אחת אמר רבינו שבצעירותו כולם ידעו שבלי להתאמץ לא משיגים כלום, ככה זה היה גם אצל הגויים, לא היתה גישה אחרת שאפשר להשיג דברים בלא מאמץ].

העולם שלנו זה לא עולם של מיטה עם שושנים. זה עולם של תלאות, כך מגדיר רבינו תם את עולמנו "נוה התלאות". העולם הזה הוא רק מקום ניסיון, והאדם נמצא בתוך קלחת של נסיונות. יותר מזה אין לו מצב בעולמו. בכל הנסיונות שעוברים עליו זה התלאות שהוא צריך להלחם בזה, ולעבוד כפי רצונו ית' את הנסיון באופן הטוב. אדם שיגיד לעצמו שאני אהפוך את הקושי כרצוני, לא יחזיק מעמד, בנסיון הראשון הוא ישבר !!

כשבעולם זה, עולם של תלאות אדם מכין את עצמו להתמודד, אין לעבור את התלאות, הוא לא מתפעל גם כשתהיה לו נפילה, מפני שבתלאות יכולות להיות נפילות. אבל צריכים ללכת הלאה. לא עומדים באמצע הדרך בשביל שפעם אחת נפלת. מתחזקים וממשיכים הלאה. הית' עוזר במשך הזמן שמה שהיה מקודם נפילה יהיה מתוקן.

זהו הציר של החיים !!! כשמתחיל את היום ויודע לכתחילה שהיום לא ילך כרצוני ואעפ"כ יעשה מה שצריך, זו התחלה להרגיש שאני משועבד למשהוא אחר. דיבורנו יועילו קצת באופן כללי להרוס את הפינוק שבנפש.

באור פניך יהלכון - מצוות הבחירה [קונטרס מאמרי חורש השביעי]

מצוות הבחירה - כיוון הרצון

הַאֲרָמָה אֲשֶׁר אֵתָּה עֹבֵר אֶת הַיָּרְדֵּן לְבֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: וְעִי"ש ברש"י שב' הדרכים "טוב ורע", לא הוגדרו כעשית מצוות או להיפך אלא הוגדרו "לאהבה" מצד א' ומצד שני "ואם יפנה לבבך ולא תשמע", ומבחירה זאת נובעת עשיית המצוות היינו ללכת בדרכיו כו' ופרי דרך זו "חיים וברכה וכל טוב". ובהיפך אם יבחר בדרך של "אם יפנה לבבך ולא תשמע" התוצאה ונדרחת כו', ופרי כי אבד תאבדון כו'.

בסוף פ' ניצבים נמצאים הפסוקים העוסקים במצוות הבחירה רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֵת הַטּוֹב וְאֵת הַמָּוֶת וְאֵת הָרָע: אֲשֶׁר אֲנִי מַצְנֵן הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו וּלְשַׁמֵּר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחַיִּית וְרַבִּית וּבִרְכָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֵתָּה בֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: וְאִם יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמַע וְנִדְחַת וְהִשְׁתַּחֲוִית לָאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעִבַּדְתָּם: הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם בִּי אֲבָד תֵּאבְדוּן לֹא תֵאָרִיכּוּ יָמִים עַל

ויש להבין מדוע הגדרת מצות הבחירה היא בחלק עבודת הלבבות "לאהבה" או "אם יפנה לבבכם". ולא בעצם קיום המצוות או עבירות.

רצונינו לעשות רצונך

אמרו ז"ל (ברכות יז) רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד מלכיות. היינו שגם אם נכשלים אין זו ראייה שבוחרים בדרך אחרת, אלא שהיה מכשול הנובע מחמת המעכבים. יוצא שהאדם והחטא הם ב' דברים נפרדים. וע"ז אמר הנביא "שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעוניך", היינו שהחטא הוא רק מכשול ואינו נפילה בעצם. ונדייק שחז"ל נקטו הלשון "רצונינו" כי הרצון הוא הכח היותר עמוק וקרוב לעצמיות האדם [נרמז לדבר אם יש את נפשכם ובתרגום רצונכם]. ביאורו כי באמת שאיפת האדם היא לעשות רצוננו של מקום, אלא שאין אדם צדיק כו'. לכן רואים את האדם והחטא כדברים נפרדים, וכבר יכול להפריד לגמרי מן החטא, וכלשון המקראות "כבסי מרעה לבך" וכד', "יכפר עליכם לטהר אתכם", וכן כיפור הוא לשון נקיון, כי נקיון הוא רק כשהכתם הוא על הבגד, ולא שהוא חלק מעצם הבגד. אבל אם עצם השאיפה של האדם היא לחטוא ח"ו או א"א להפריד החטא ממנו ולנקותו, עד שיעמיק וימצא בעצמו נקודה עמוקה שבה מסתתר רצוננו לעשות רצוננו של מקום.

אחר כל זאת נבין מדוע בפרשת הבחירה המדידה היא "לאהבה" או "אם יפנה לבבך", ואף שלא עשה עדיין שום מצוה ולא עבר עדיין עבירה ח"ו, כי אכן מבחן האדם הוא לברר היכן נמצא ה"רצוננו", מה שאיפתו, האם לדרך טוב או להיפך ח"ו. "אהבה" היא ההגדרה של שאיפת הטוב, כי דבר שאוהבים שואפים להשיג, ו"יפנה לבבך" זו שאיפה לרע. זוהי סוגית הבחירה בין הטוב לרע בעצם.

האדם אחר החטא

שלמה המלך בקהלת הגדיר את מהות אדה"ר לפני החטא, אשר עשה האלקים את האדם ישר, וכמ"ש הרמב"ם נצבים שלא היתה בו נטיה לרע כלל. אבל אחרי החטא נהיה "יודע טו"ר" והרגיש הכשלון ונחבא תוך עץ הגן. אמר לו הקב"ה אִיכָּה ופִּירְשִׁי לפתוח עמו בדברים, אבל חז"ל הוסיפו בזה ששאלו הקב"ה היכן אתה אתמול היית לרעתי היום לרעתי של נחש, המן העץ אשר צויתך כו'. והשיב אדה"ר אכלתי, פשוטו של דבר שהודה על חטאו, אבל גם כאן הוסיפו חז"ל מילה, שאמר "אכלתי ואוכל עוד", ופי' המפרשים שהיה זה וידוי, שמעתה ירדתי למצב של הרע וממילא אוכל עוד, כיון שירד לדעתו של נחש ויש לו מעתה סוג אחר של חיים, שיש בו גם שאיפה לרע אף אם לא יעשה הרע בפועל, וזה נקרא בלשון המקרא "יודע טוב ורע", ולכן נקרא "ואוכל עוד" שבדרך כלל אדם עושה מה שבדעתו, ומעתה הרע נמצא בדעתו.

האפשרות אחרי חטא אדה"ר לשוב לישרות

והנה אנו עומדים בר"ה אחר החטא ההוא, ובתוספת כל הכשלונות שהתווספו במשך הדורות, א"כ איך אנו אומרים זה היום תחלת מעשיך זכרון פו' שהוא זכרון לאדה"ר לפני החטא, מעשי ידיו של הבורא, אתמהא.

התשובה שלכן באה אמירת המלכויות בר"ה. במלכויות האדם המקבל מרות שהרי הוא מתכוון לקיים כל מה שיצטווה, ואם יאמר העבד כל מה שתצוני אקיים מלבד דבר אחד, כבר כתב רבינו יונה שאין זה קבלת עול כלל, וכבר פרק עול אדוניו מעליו, וכל מה שיקיים מעתה הוא בלי עול, ובלי עול אי"ו קבלת מלכות. כפי שיעור קבלת העול מלכות כך עומד במצב של "לעשות רצונך אלקי חפצתי", ואז מסתכלים

אחרת על כל עונותיו כי נתגלה ה"רצוננו לעשות רצונך" והעונות נגרמו רק מן השאור שבעיסה, והם רק בבחינת כתם, וכתם אפשר לכבסו.

בקבלת עול - מתיצב על דרך טוב

קבלת מלכות שמים היא להעמיד את האדם במצב של בוחר בטוב, כי המקבל על עצמו מלכויות שואף לעשות רצוננו ית', וזו האפשרות שלנו גם אחרי החטא לשוב למצב הדומה מעט למצבו של אדה"ר לפני החטא, אלא שאז לא היה בו כלל חפץ לחטוא כמ"ש הרמב"ם, וכדיון אחר החטא כבר יש בו החפץ לחטא. אך מ"מ עדיין נשאר כאן הרצון שקודם לחטא והוא לעשות רצוננו ית' וזוהי לרצון זה בקבלת עומ"ש, כיון שנהיה כמוכרח למלכות שמים ולא לחטא. זו עיקר עבודת הקבלת מלכות שמים, לבנות את ההפרדה בין האדם לה'דעתו של נחש' המעורב בו. אפשרות זו נמסרת לכלל ישראל כל ר"ה [א.ה בדברי רבינו זצ"ל מבואר היטב שלא שייך לבטל לגמרי את הנטיה לרע שהרי אנו כבר אחרי חטא אדה"ר והרע מעורב באדם. והוא אור גדול לאלו שרפו ידיהם מחמת שאלה זו בגישתם לעבודת התשובה]. זו עצם סוגית הבחירה שניתן לאדם כנ"ל, להעמיד עצמו על דרך טוב, ע"י ההפרדה מה'דעתו של נחש'.

זהו גם ענין ספרי חיים והיפוכן שנפתחים בכל ר"ה, שהוא יום ברוא אדם שהיה הנברא הראשון שניתנה לו הבחירה, וצריך הוא. להעמיד עצמו על בחירה בחיים, ועל זה הוא הדיון של ר"ה, האם עומד על דרך טוב או להיפך, ומה היא שאיפתו הפנימית חוץ מן העיכובים המעכבים בעדו [א.ה מקור דברי רבינו הוא המאירי בחיבור התשובה שלו], וקבלת מלכותו ית' היא העמדת הבחירה בטוב ביום הברא. וזוהי יובן גם מה שנתבאר במקום אחר שיהיה"כ הוא המשך הר"ה, שבו נטהרים לגמרי מן החטא, שנאמר בו "לטהר אתכם". כי מדת הרחמים שופעת ועולה מר"ה עד יוה"כ, כיון שהחטא נפרד מן האדם מתחיל להתנקות ממנו וביה"כ הוא גמר הנקיון וטהרה גמורה, ובמשך ימי התשובה בונה האדם התנגדות לכל העיכובים המעכבים את האדם מה"רצוננו לעשות רצון קונו", ועד כמה שמבין שכל המניעות הם רק עיכובים חיצוניים, כך יכול לעמוד יותר בתוקף להתנגד להם, וזהו "שב בינתיים" בימים שבין כסא לעשור.

וזהו כל ענין החרטה שהיא ההתנגדות לעבירה, ולפי עומק החרטה כן הוא עומק התנגדותו למעשה שעשה, וסוף הענין שיעזרו משמים ויטהרוהו ביה"כ, כי יעזור ה' לשבים אשר אין יד טבעם משגת (לשון רבינו יונה).

על הפסוק [תהלים פ"ט ט"ז] אֲשֶׁרִי הָעָם יוֹדְעֵי תְרוּעָה ה' בְּאוֹר־פְּנֵיךְ יְהִלְכוּן כתב רש"י יודעי תרועה - שיודעין לרצות את בוראם בראש השנה בתרועה שמסדרים עליה מלכויות זכרונות ושופרות: כוונת רש"י שזהו הציור של "יודעי תרועה", שהרי באדה"ר נכנס הרע בדעתו ובר"ה אנו בונים אדם ישר כפי שהיה לפני שנכנס בו הרע, זה נקרא "יודעי תרועה", כי ע"י השופר היא ההמלכה. וכמה שמכניסים ידיעה - שזה המיוחד באדם - בתרועה כל אחד לפי ערכו, כך הוא יונק מהסוגיא הכללית שכל כלל ישראל עוסק בר"ה שהיא בנין קומת אדם חוכה להנהגת י"ג מדה"ר כנ"ל, וכלליות ישראל בכל שנה זוכים להנהגה זו. כ ע"י תקיעת השופר נפתח באדם עומק "רצוננו" לדעתו של מקום, ואף שיש בו אפשרות לרע כיון שהרע עדיין מעורב בו, מ"מ חפצו ורצוננו לעשות רצון קונו. ואז באור פניך יהלכון, דאדם ישר דינו ג"כ בישרות.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל - פרשת כי תצא תשע"ז -

בשלו אינו מחזיר

לא תראה את שור אחיד או את שני נדחים והתעלמת מהם השב
תשיבם לאחיד (כ"ב א')

הנה איתא בקרא 'והתעלמת מהם', וילפינן בגמרא בבא מציעא
(ל' א') דפעמים שאתה מתעלם, כגון זקן ואינה לפי כבודו. ואמרין
בגמרא (שם ל' ב') באדם מכובד, דהכל תלוי היאך עושה בשל עצמו,
דאם לעצמו היה מתבזה כדי לקחתו, אס כן גם לאחרים חייב.

והנה בגמרא (שם) איירי בסוג כלים, דאם אין דרכו ליטול כלים אלו
בידו, ואם היה נאבד ממנו לא היה לוקחם בידו, פטור בשל חבירו.
ולכאורה יש לנו לילך לא רק לפי סוג האבידה, אלא גם לפי גודל
השווי, דאם הוא סכום יקר שהוא לעצמו היה עושה כן, הכי נמי
לאחרים חייב.

וכן ראיתי מבואר בפרי יצחק (ח"א סי' נ"ו ד"ה שוב מצאתי) בשם רבינו
יונה (סנהדרין י"ח ב ד"ה מעיד) דתליא בגודל הסכום.

מעתה יש לדון מהו אם האבידה יקר רק לאחרים, כגון תמונה של
סבא של המאבד, ואיהו עצמו בתמונה של סבו היה מבזה עצמו.

וצדדי הספק, מי אמרין דחייב להשיבו, דהרי אס המוצא היה כמו
המאבד היה גם טורח להחזירו, או דילמא אינו חייב, דבדהשתא
משערינן, והרי בחפץ המסויים הזה לא היה טורח בשלו, דהרי אינו
מבזה עצמו עבור קרובו של אחר.

ונראה כהצד הראשון דיתחייב להשיבו. אך לאידך גיסא יש לדון
דלכאורה חזינן לא כך, דהנה אס המאבד עני והמוצא עשיר, אמרין
דהעשיר פטור מלהשיב אבידת העני, (כמו שנתבאר בחו"מ סי' רס"ג סעי'
'א'), אע"פ שאם היה עני היה מוותר על כבודו, אלא דאזלינן בתר
המוצא, ואם כן בתמונה של קרובו נמי.

ואולי אפשר לחלק. וד' יאיר עיני בתורת הקדושה.

אחד יקר ובאחד יצטער מאד

יש לעיין במוצא ב' אבדות, מחברת עם חידושי תורה שיקרה
מאוד לבעליה, וגם בקבוק יין של אדם אחר, ויכול להרים רק אחד
מהם,

והנה מחיר היין יותר ממחיר המחברת, [דאם יזיקו המחברת
ישלמו פחות מאשר אם יזיקו היין], ואם כן בזה יש לומר דהיין
קודם בהשבה.

אך יודע שבעל המחברת יצטער מאד, ואם כן בזה יש לומר כהא
דמבואר בסוגיא בבבא קמא (קט"ז ב') בזה בא בחביתו של יין וזה
בא בכדו של דבש, נסדקה חבית של דבש, [והרי דבש שוה יותר
מיין], ושפך זה את יינו והציל את הדבש לתוכו, ואמר אציל את
שלך ואתה נותן לי דמי שלי, חייב ליתן לו.

והכי נמי נימא דחזיר לבעל המחברת, ובעל המחברת ישלם לבעל
היין מחיר היין ויותר מעט, שבוה ודאי היה מסכים. ועיין.

להשיב על ידי שליח

הנה כתב בפנים יפות לבאר פשוטו דקרא, דהנה דרשינן בגמרא
בבא מציעא (ל' א') מקרא 'והתעלמת מהם', פעמים שאתה מתעלם
מהם, כגון בזקן ואינה לפי כבודו.

ב' אבדות ביחד

הנה אמרינן בגמרא בבא מציעא (ל' ב') כל שבשלו מחזיר בשל חבירו נמי מחזיר, והיינו דאמדינן דעתיה אילו האבידה היה שלו, אם היה מחזירו לעצמו, כך חייב להחזיר של חברו, אבל אם לא היה טורח להשיבו אפילו היה שלו, כך בשל חבירו אינו חייב להחזיר. וכך קיימא לן בשולחן ערוך (חו"מ סי' רס"ג סע' א').

ויש לעיין מהו כשהיו ב' אבדות מונחים ביחד, אחת יקרה ואחת זולה, ובשביל היקרה היה טורח בשלו, ולזולה לא היה טורח, ולמעשה לא טרח כלל, ואחר כך היקרה נלקח כבר, האם מחייבין ליה לחזור השתא רק בשביל הזולה.

וצדדי הספק, מי אמרינן שהרי אין לו פטור על הזולה שהרי היה חייב לילך ולטרוח משום היקרה, או דילמא אמרינן דדיינינן כל חדא וחדא באפי נפשיה, והרי הזולה אינו חייב להשיב.

א. לכאורה אינו חייב

לכאורה אינו חייב, דאטו כשהיה צריך לילך למקום האבידה בגלל תפילה בציבור ובכל זאת התפלל ביחידות מי מחייבין ליה לחזור לאבידה, בפשוטו לא מחייבין, ואם כן הכי נמי בנידון דידן.

וכן בכגון שומר שכר על פקדון אחד ושומר חנם על פקדון אחר, ונגנבו שניהם, לא נימא מדלא שמר הפקדון שהוא שומר שכר מגניבה, יתחייב גם על הפקדון שהוא שומר חנם.

ב. הצד לחיוב

אך לאידך גיסא, הרי אם יהא ארנק ובו כסף, ועל הארנק לא היה הולך ועל הכסף כן, ולא הלך, ואחר כך הכסף נלקח, האם יהא פטור מלחזור על הארנק דלא היה חייב עליו מתחילה.

וכן אם היה סכום גדול שהיה חוזר, ולא חזר, ועכשיו נשאר סכום קטן האם לא יחזור. וצריך תלמוד.

ג. חיוב תיקון

וכל הדברים הנ"ל הם לאחר ההנחה שהחיוב תיקון אינו כגדרי העשה הראשון, אלא אע"פ שמתחילה היה פטור באופנים מסויימים מלקיים המצוה, מכל מקום עכשיו שפשע ולא קיים, החיוב לתקנו הוא בכל גווני.

כגון אם ראה אבידה ולא לקחה, ועכשיו יורד גשם חזק, חייב ללכת בגשם להחזירו משום החיוב תיקון, אע"פ שבאבידה שלו לא היה הולך בגשם להחזיר אבידתו.

וכן לענין מצות סוכה, כשהיה יכול לאכול בסוכה ולא אכל, ועכשיו יורד גשם בחוץ, [ולא בסוכה], יתחייב לילך לסוכתו גם בגשם.

וכן לענין מצות כיבוד אב, שאם האב צוה לבנו השקיני מים, ולא היה עולה לבן כסף, והבן לא השקחו, ועכשיו ההשקאה יעלה לבן כסף ופטור מפאת דהוה משל בן, בכל זאת יתחייב.

וכן בכל מצוות עשה שהיה יכול לעשותה בפחות מחומש, ולא קיימו, ועכשיו יעלה יותר מחומש, יתחייב גם ביותר מחומש.

אך יותר נראה שהחיוב תיקון הוה כגדרי העשה הראשון, וכל שפטור ממנו פטור מלתקנו, ואם כן כל הספיקות דלעיל ליתנייהו.

[והעירוני, שאם נתכוין לא להגביה האבידה עבר על לאו דלא תוכל להתעלם, ואם כן אף אם ילך לאחר כך אינו מתקן האי לאו. ולא ברירא לן].

בלאו הכי מבזה עצמו

הנה יש לדון בחקירה דומה להנ"ל, דהנה בהא דאמרינן דינא דוהתעלמת בהשבת אבידה, דפטור רק אם בשלו אינו עושה, כתב בפרי יצחק (שם ד"ה והנראה) דכל זה דוקא בכבוד הבריות קל, אבל בכבוד הבריות חמור, כגון ללכת ערום, יהא פטור, מפאת דבזה הפטור אינו מפאת והתעלמת, אלא מפאת הא דבמקום כבוד הבריות פטור בשב ואל תעשה, ובזה פטור בכל גווני.

ויש להשתפק מהו אם נמצא בבית באופן שהוא גנאי בשבילו לצאת, והנה נודע לו שיש איזה עסק שיכול להרויח הרבה, ויש גם אבידה, והם בשני מקומות אחרים, מי אמרינן דיהא פטור מהשבת אבידה, דהרי אינו חייב לבזות עצמו, או דילמא נימא דחייב, דהא בלאו הכי הוה מזולזל, אם כן עכשיו חייב גם להביא את האבידה. אך אם כן הא ישאר בביתו. וצריך תלמוד.

לאפרושי מאיסורא

הנה יש לעיין בהא דזקן ואינו לפי כבודו פטור מהשבת אבידה, דהתינח בגווני דאם הוא לא ירים האבידה, אדם אחר ירים וחזירו, או שאף אחד לא ירים ותלך האבידה לאיבוד, אבל כאשר ידעינן שאם הוא לא ירים, ירים אחר ויקחנה לעצמו, אם כן נימא דחייב להרים לא רק מפאת השבת אבידה, אלא מפאת לאפרושי מאיסורא דגזל. והפוסקים לא חילקו בזה.

אלא לכאורה יש לדון דבאמת גם לענין לאפרושי מאיסורא יש פטור של זקן ואינו לפי כבודו.

א. האם פטור לאפרושי מאיסורא

אך יש לעיין בזה, דהנה תוספות בבבא מציעא (ל' ב ד"ה אלא) ביארו דהא דבעינן קרא לזקן ואינה לפי כבודו דפטור מהשבת אבידה, ולא ילפינן מהא דנפטר מקרבן פסח וממילה משום מת מצוה, דהתם במת מצוה הוה כבוד הבריות חמור, שהמת מוטל בבזיון פן יסריח או יאכלוהו כלבים, משא"כ הכא הוה רק כבוד הבריות קל.

[ועיין בפרי יצחק (חו"מ סי' נ"ב ד"ה ואף) הביא בשם מהר"ם מרוטנבורג האחרון (חו"מ סי' ב') דהוכיח מתוספות בזבחים (ט"ז א' ד"ה מיושב) דסבירא להו דלתלמיד חכם להעיד בעמידה לפני בית דין הוה כבוד הבריות חמור].

ולאידך גיסא כתבו תוספות, דמפטור דזקן ואינה לפי כבודו ליכא למילף פטור לכל התורה, דהכא הוה כבוד הבריות קל, ומהני רק לפטור מממון ולא מאיסור.

ואם כן בנידון דידן דהוה כבוד הבריות קל, אם כן לענין לאפרושי מאיסורא דהוה ענין של איסור, מנא לן שיהא פטור, ובאמת חזינן דחייב בתוכחה עד שיכנו עד שיקללנו (ערכין ט"ז ב').

ב. לחלק בין ממון לאיסור

אלא יש לומר עוד, דלא כל לאפרושי מאיסורא חשיב איסור, אלא יהא תליא מאיזה איסור צריך להפרישו, מממון או מאיסור, דאם הנידון לאפרושי מאיסורא של ממון מהני בזה כבוד הבריות קל, ואם לאפרושי מאיסורא של איסור, יצטרכו כבוד הבריות חמור.

ובאמת הדבר הנ"ל מבואר בגמרא שבועות (ל' ב') דלענין להעיד עדות כאשר הוה נגד כבוד הבריות, [כגון דזילא ביה מילתא למיזל לבי דיינא דזוטר מיניה לאסהודי קמיה], מפלגינן בין ממון ובין איסור, ואמרינן דבממון אינו חייב להעיד, אע"פ שיש כאן לאפרושי מאיסורא שלא יגנוב מחבירו.

ואם כן בנידון דידן דדיינינן להפריש מאיסורא דגזל, נימא דאיכא פטור בכבוד הבריות קל, וזקן ואינה לפי כבודו פטור להשיב אבידה אף כשאחר רוצה לגונבו.

וכן כתבו תוספות (שם ד"ה אבל) להדיא, דדינא דזקן ואינו לפי כבודו, אף כאשר יש אחר שרוצה ליטול.

[ועיין שם בתוספות שדנו דבאיסור חייבים להעיד אף בכבוד הבריות חמור, וטעמא דמילתא, דיהא כאן איסור בקום ועשה אם לא יעיד. אך מכל מקום בממון, פטור אע"פ שיעשה השני איסור בקום ועשה, דמ"מ בממון מקילין].

ג. יעבור על מוקצה

אך יש לעיין בזקן ואינו לפי כבודו, והולך סמוך לשבת, ורואה אבידה שהיא מוקצה, ואם הוא לא יקחנה יקחנה אחרים בשבת, וחוף מאיסור גזל יעבור על איסור מוקצה, דזה כבר מילי דאיסורא, ואם כן בזה נימא דחייב להשיב האבידה, דהיאך נקל מפאת כבוד הבריות, חדא, לחד תירוץ בתוספות (שם) הוה קום ועשה ולא שרינן אפילו בכבוד הבריות חמור, ותו, דכאן בכבוד הבריות קל לא שרינן איסורא כלל.

ד. להפריש מאיסור דרבנן

אך יש לעיין, דהא באיסורים דרבנן שרינן בכבוד הבריות ואפילו בכבוד הבריות קל, ואם כן אולי לענין החיוב לאפרושי מאיסורא היכא דהוה איסור דרבנן יש להקל. ואם כן לענין איסור דרבנן דמוקצה יש להקל שאינו חייב להפרישו.

אך במקום דהוה רשות הרבים דאורייתא ואם לא יקח עכשיו בערב שבת יעבור השני על איסור הוצאה ברשות הרבים דאורייתא, בזה ליכא האי קולא.

אך עיין בחזון איש (סוף עירובין) שהעלה דבערים שלנו אף כשאין עירוב אין רשות הרבים דאורייתא מחמת עומד מרובה.

עדי קיום ביבוס

יְבֹמָה יָבֵא עָלֶיךָ וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיְבֹמָה (כ"ה ה')

הנה אייתי במנחת חינוך (מצוה תקצ"ח) דבמשנה למלך (פ"ב הל' יבוס ה"י) נסתפק האם ביבוס בעינן עדי קיום, דכמו המקדש בלא עדים אינו כלום, הכי נמי ביבוס בלא עדים, או דילמא אפשר דביבוס אין צריך עדים עדים, דהרי גזירת הכתוב הוא דילפינן דקנה היבמה מכל מקום, בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון (יבמות נ"ד א').

ומביא במנחת חינוך מהרי"א? (הובא בשל"ס סוף פרק י"ג דיבמות אות ד') דצריך עדים. וכן הביא משער המלך (פ"ב הל' יבוס ה"ד) שהכריע גם כן דצריך עדים. [וע' ברמ"א (אה"ע סי' קס"ו סעי' ב'), ובבית שמואל (שם סק"ב)].

והנה שומרת יבם [אשה שנפלה ליבוס], אסורה לכל העולם חוץ מהיבם. ואם זינתה, אמרינן בגמרא סוטה (כ"ד ב') דמקנין לשומרת יבם ואם נסתרה שותה מי סוטה. [אם ליכא קרא למעטן].

ומקשינן בגמרא (שם וביבמות נ"ח א') היאך אפשר להשקות שומרת יבם, הא כדי להשקות בעינן קדמה שכיבת הבעל, והיינו דקדמה ביאת בעל ורק אחר כך זינתה לבעל, והרי הכא אם קדמה ביאתו של היבם הרי קנאה וכבר לא הוה שומרת יבם, אלא הוה אשתו מעליא.

הנה חזינן מהגמרא דאם היבם בא על שומרת יבם אם כן ודאי קנאה והוה כאשתו.

והקשו רבנן בתראי [הגרע"א (קמא סי' צ"ד) בית מאיר (אה"ע סי' קס"ו סק"ב)] דכיון דליבוס בעינן עדי קיום, אם כן נוקי לה שקדמה ביאתו, ובכל זאת לא היה יבוס, דנימא דאיירי דהיבם בא על היבמה בלא עדים, נמצא דאע"פ דבא עליה מכל מקום לא קנאה לענין יבוס ואינה כאשתו.

וכתבו לתרץ, דכמו דבעינן עדים לעיקר היבוס, בעינן גם כן עדים שקדמה שכיבת בעל לבעל, דאי לאו הכי מנא לן דקדמה ביאתו, נמצא דאם לא היו עדים על הביאה, אם כן אין כאן עדים שקדמה שכיבת הבעל לבעל ולא יוכל להשקותה, ולאידך גיסא אם יש עדים הא קנאה ואינה שומרת יבם.

חזינן מדבריהם דאם איכא עדים על הביאה, וידעינן שקדמה שכיבת בעל לבעל, אם כן ממילא איכא נמי עדים לעיקר היבוס. ותיקשי דלכאורה משכחת לן בכמה גווני דאיכא עדים על הביאה ויכול להשקותה, אבל אכתי ליכא עדים לענין שיהא יבוס.

א. עדות מיוחדת

לכאורה משכחת לן בעדות מיוחדת, כגון שקדמה שכיבת היבם בשני זמנים, וכל עד מעיד על זמן אחר, דלענין לברר אם היה השקאה מהני עדות מיוחדת, משא"כ לענין שהיבם יקנה אותה לא מהני, דהרי דמי לקידושין דלא מהני עדות מיוחדת.

אך כתב הגרע"א (קמא סי' צ"ד) דאינו כן, דהשקאה הוי כדיני נפשות דלא מהני בה עדות מיוחדת, שהרי על ידי זה תשתה ותמות.

וקשה דהא ענין המיתה על ידי ההשקאה הוא בידי שמים, וכלפי שמיא גליא מהו האמת, דהרי אם באמת קדמה אמאי לא תמות, ואם לא קדמה לא תמות, והנידון קמן רק אם שרי להשקותה, ואמאי לא תועיל עדות מיוחדת. וכן הקשה אחד מגדולי הדור שליט"א.

ובעיקר הדין יש להעיר, דהרי כתב במנחת חינוך (מצוה תקצ"ט) דיש לומר דגם ביבוס מהני עדות מיוחדת, והיינו אם נימא דהא דלא מהני עדות מיוחדת בקידושין הוה מכיון דאם יודע תחילה רק מעד אחד לא כיון לקידושין, אבל לענין יבוס לא בעינן שידעו היבם ויבמה מהעדים, ואם כן מהני גם עדות מיוחדת.

ולפי זה יש לעיין אם היה עד אחד דבא עליה בבוקר ועד אחד דבא אחד מערב, אימת יקננה. ויש לומר דסגי לן דיש עכשיו עדים, ואם כן תהא קנויה רק מבערב. ולפי זה העד הראשון שמעיד בבוקר מעיד שהיתה כאן ביאה שאם תצטרף אליה בערב עוד ביאה יקננה בערב.

והאחרונים תמהו על הר"ן (גיטין ל"ה ב' בדפי הרי"ף) שכתב דהנידון בקידושין בעדות מיוחדת דבקר וערב תלי אם אישות דמי לדיני נפשות. וקשה היאך יהי דאימת יקננה. ועיין בחזון איש (אה"ע נשים סי' י"ח).

ב. תחילתו בפסול

ואכתי קשיא דמשכחת לן בעדים שהיו בשעת ראייה קרובים זה לזה ואחר כך נתרחקו, נמצא דבשעת ראיית היבוס היו פסולים, ואם כן לא היה עדי קיום כשרים בשעת היבוס ולא חל היבוס, אמנם איכא בירור

דהיה ביאה וקדמה שכיבת הבעל, דהרי עכשיו בשעת הגדתם כבר נתרחקו, והרי כל אחד בפני עצמו כשר ואין כאן תחילתו בפסול. [דיש לומר דלא מקרי תחילתו בפסול, שהרי בעת ראייה היה ביד כל אחד לילך לבית דין ולהעיד והיה דינו כעד אחד, אלא דבהעידו יחד לא היו נחשבים כשנים, אבל מכל מקום כל אחד בפני עצמו שם עד אחד עליו].

אלא הכרח מזה הגרע"א (קמא סי' צ"ד, בבא בתרא קכ"ח א') דגם בהיה קרובים מתחילה חשיבא תחילתו בפסול.

[וחזינן מהגרע"א דעדות דאחר כך לא תעשה יבוס למפרע. ויש לעיין בהא דדנו קמאי (ע' תוספות קידושין מ"ג ב' ד"ה וכן) בהן הן עדין, דהוי נוגעים, ואם יפטרם יאמנו, והיאך יחולו הקידושין למפרע].

ג. נוגעים עדותם

אכתי קשיא דמשכחת לן שהיו נוגעים בעת ראיתם, כגון שעל ידי היבוס שתהא אשתו יהא להעדים רווח ממון, [כגון שהיו בעלי חוב של היבם, ואם יחול היבוס, יזכה היבם בפירות נכסי מלוג ויהא להם מאיפה לגבות], ואחר כך בשעת הגדת העדות נסתלקה נגיעתם, [כגון שהחוב נפרע], נמצא דאע"פ דבשעת ראיתם לא היו כשרים לעדות, ולא היה עדי קיום על היבוס, מכל מקום אחר כך יכולים להעיד, דהרי בפסול נוגע לא אמרינן תחילתו בפסול. [כמו שכתב השיטה בשם הראב"ד בבא בתרא מ"ג א'].
ואפילו כד אמרינן דבנוגע אמרינן דתחילתו בפסול, מכל מקום אף בלא נסתלקה נגיעתם, לענין הבירור דקדמה שכיבת הבעל נימא פלגינן, דהרי בנוגע אמרינן פלגינן, אך היבוס לא חל מפאת דהעדי קיום היו נוגעים שיהא יבוס.

ד. אחד מהם קרוב או פסול

תו משכחת לן בהיה אחד מהם קרוב או פסול, דלענין היבוס דבעינן עדי קיום, לא חייל אף בלא העיד הפסול, לדעת ריטב"א בקידושין (מ"ג א') המובא בתשובות הגרע"א (תנינא סי' נ"ו).

אבל לענין קדמה דהוה בירור, בעינן שיעיד הפסול, וכל שהעד הפסול אינו מעיד, יהיו הכשירים נאמנים.

ה. קידש את אחותה

תו משכחת לן דאחר כך קידש היבם את אחות היבמה, והעדים הם קרובים לאחותה, נמצא דעל היבוס לא יהיו נאמנים דבזה מעידים שקדושי אחותה לא חיילו, ולענין זה הם קרובים, אבל על הקדמה נאמנים, דלענין זה אינם קרובים כלל.

אך יש לומר בזה עדות שבטלה מקצתה לענין היבוס בטלה כולה.

תו מאי שייך לומר שמשקה אותה כשזינתה שומרת יבם, הא ממה נפשך אינה שומרת יבם. אך תליא בהא דהארכנו במקום אחר אם אמרינן פלגינן בתרתי דסתרי, והבאנו מתשובות רשב"ץ (חי'ג סי' רי"ז) דאמרינן.

ו. אומרים העדים דאנחנו קרובים

עוד משכחת לן, שבאים עדים ואומרים שראו הביאה אבל היו קרובים, דיבוס ליכא דהפה שאסר הוא הפה שהתיר, והרי הם אומרים דלא היו כשרים לעדי קיום, משא"כ לענין לברר אם קדמה, נאמנים דאי בעי שתקי מזה שהם קרובים, ודו"ק.

ז. אם לא קנאה לא חשיב קדמה

העולה מן האמור, דמשכחת לן כמה גווני דתהא עדות על קדמה ולא תהא עדות על היבוס, ואם כן הדרא קושיית האחרונים לדוכתא.

אמנם כבר הקשה כן בתשובות הרשב"א (חי"ד סי' שכ"ח) וכתב דלא רק דאם ליכא עדים ליבוס ליכא עדים שקדמה, אלא אף אם לא קנאה ליבוס לא חשיבא קדמה, דכדי שיהא קדמה בעינן ביאה דאישות.

ונפקא מינה לדינא במי שבא על פנויה שלא לשם קידושין ואחר כך נשאה לאשה, לא יוכל להשקותה דלא חשיבא קדמה.

לא יצא בצבא

כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בְצֵבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר נָקִי יְהִיָּה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשִׁמְחָה אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח (כ"ד ה')

הנה איתא בקרא דאיכא לא תעשה דבשנה הראשונה אחרי הנישואין לא יצא בצבא. וכתב במנחת חינוך (מצוה תקפ"ב) דבפשוטו אם עבר על הלאו לוקה, דהרי עשה מעשה.

אך תמה אמאי לא הזכירו הרמב"ם והחינוך דאיכא מלקות, וכן לא מנאו הרמב"ם (פי"ט מהל' סנהדרין) בכלל הלוקים.

ולפי זה הנשבע שלא ילך על מנת להשתקע לא ילקה וכהנ"ל, אך הנשבע שלא ילך ושישהה מכח זה ג' שנים ילקה, דבזה האיסור הוא מה שהולך ונשאר כך ג' שנים.

והנה לפי זה אתי שפיר כל מה שהערנו לענין הך דלא יצא בצבא, אך הדברים נראים מחודשים טובא ולא אדע, ובאמת המנחת חינוך בפרשת שופטים (מצוה ת"ק) בהך דמצרים כתב דאכתי קשיא אמאי אינו לוקה בהך דמצרים. [ועי' מה שכתבנו בזה בפרשת שופטים תשע"ד].

לא תחבול בגד אלמנה

וְלֹא תַחבֹּל בְּגֵד אֶלְמָנָה (כ"ד י"ז)

הנה ילפינן מהאי קרא שאלמנה בין שהיא עניה בין שהיא עשירה, אין ממשכנין אותה שלא בשעת הלואה. וכך קיימא לן בשולחן ערוך (חו"מ סי' צ"ז סעי' י"ד).

ודעת הש"ך (שם סק"א) דדוקא אלמנה ולא גרושה, דטעמא דקרא היינו שלא לצער האלמנה שלבה שבור ודואג, ואם כן האי טעמא לא שייך בגרושה. וכך כתב בתומים (שם סק"ח).

והנה בניסת שנית בטל ממנה דין אלמנה, דעכשיו לבה שלם. אלא יש לדון מהו אם תתגרש אחר כך, מי נימא דאסור למשכנה, דהרי חזרה לאלמנותה, או דילמא נימא דמותר למשכנה, דהרי כבר בטלה ממנה דין אלמנה. ולענ"ד הקלושה נראה כהצד הראשון דכבר בטלה ממנה דין אלמנה. [והנה קטנה נתקדשה בקידושי מיאון ומת בעלה, בפשוטו אין כאן לאו דאורייתא של אלמנה].

עניי שבת

[הנה ברמב"ן ור"ן בבבא מציעא (שם) פירשו הא דאמרינן בגמרא דלא אמרינן עשה דוחה לא תעשה מכיון דלא דחינן איסורא מקמי ממונא, דלא עדיפא מהבעלים שהיו צריכים לוותר. אך י"ל דאינו ענין למידון דידן, דכאן סוף סוף יש מצוה, ועיין]. נמצא דלענין הנידון אם לומר לנכרי לקחת מוקצה עבור השבת אבידה, [במקום שאין הפסד, מדין כלי שמלאכתו לאיסור חזינן לאיסור, ומדין כהן בבית הקברות דבעינן עשה דוחה לא תעשה חזינן להיתר.

ד. חילוק בין ב' סוגי אבידות

ומדי דברי עם אחד מגדולי הדור שליט"א, דן לחלק בין אבידה שנאבדה מכח שימוש הבית בהיותה ברשותו ושכחה, דבזה לא התירו איסורי שבת ולא יהא מותר שבות דשבות, וכן לא יהא מותר לצורך גופו בכלי שמלאכתו לאיסור,

ובין היכא דהיתה אבידה כדרכה כדרך הילוכו ברשות הרבים או ברשות אחרת, דבזה יש להתיר שבות דשבות דאמירה לעכו"ם, וכן יש להתיר בכלי שמלאכתו לאיסור דחשיב צורך גופה, ורק בזה מסתפק המשנה ברורה (שם) להתיר מוקצה בהשבת אבידה.

וחילוקו דבזה חכמים לא התירו דהוה דרך שימושי הבית משא"כ באבידה כדרכו. [ולא קאמר לחלק בין היכא דאיסור שבת מונע מהבעלים את לקיחת החפץ דבזה לא התירו איסור שבת, ובין היכא דהוה אבידה מטעמא אחרינא].

והנה לפי זה לא תיקשי על המשנה ברורה אמאי לא פשט דאסור מוקצה משום השבת אבידה, מהא דאסרינן אפילו בכלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל למי שאינו בעליו אע"פ דהוי השבת אבידה, דבאבידה כדרכה באמת יש להתיר. אמנם החילוק מחודש טובא.

ה. לטלטל בכרמלית ופחות מד' אמות

הנה כעין נידונים הנ"ל יש לדון בדבר שאינו מוקצה אבל מצאו בכרמלית, דאינו אלא טלטול מדרבנן, האם התירו לטלטלו כדי להשיב אבידה לבעלים.

וכן יש לדון דנתיר לו גם פחות פחות מד' אמות ברשות הרבים, מפאת דהוה דבר מצוה להשיב אבידה, והרי מבואר במשנה ברורה (סי' רס"ו סי"ק י"ז) דלדבר מצוה שרינן פחות מד' אמות.

אך ראיתי במשנה ברורה (שם) דפסיקא ליה דאינו כן. והנה מדבריו יש למילף לענין שבות דשבות דגם כן לא התירו.

ובאמת לא הבנתי אמאי במוקצה באבידה, פשטה לאיסור רק מהך דשופר (סי' תקפ"ו שם) דאסרינן מוקצה לדבר מצוה, ובפחות פחות מד' אמות פשיטא ליה לאיסור, והרי בזה שרינן לדבר מצוה וכהנ"ל.

א. לאו לחזור למצרים

הנה כתיב בקרא ו'ה' אָמַר לָכֶם לֹא תִסְפוּן לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד', (דברים י"ז ט"ז), והיינו לא תעשה שלא יחזור למצרים. וכתב הרמב"ם (פי"ה מהל' מלכים ה"ח) דאין לוקין על לאו זה מכיון דאין בו מעשה, דעצם הא שבא למצרים שרי והאיסור רק להשתקע, נמצא שבעת הכניסה מותר הוא, ואם יחשוב לישב ולהשתקע שם אין בו מעשה.

ואם כן נימא דהכי נמי האיסור לילך לצבא היינו רק אם שוהה שם, נמצא דהוה לאו שאין בו מעשה.

ב. חזינן לא כך

אבל הא חזינן דהמחמץ בפסח וכן המחמץ קרבן מנחה לוקה (מנחות י"ז ב'), דהוה מעשה מה שמניח השאור.

ותיקשי הרי החימוץ היינו רק כשהשאור שוהה בעיסה, וזה הוה בלא מעשה, אלא על כרחך חזינן דמצרפינן מעשה קמא, ואם כן הכי נמי לענין לחזור למצרים.

ג. אגלי טל

אלא על כרחך טעמא דאינו לוקה על לאו דמצרים, כמו דביאר באגלי טל (מלאכת קוצר סי"ק ס"א אות ז') וכך הביא שם מתשובות צמח צדק (אה"ע סי' צ"ג אות ד'), ועולה מדבריו, דחשיב מעשה רק באופן שעיקר האיסור יש בו מעשה, כגון כלאים שעל ידי מעשה לובש הבגד, [ומחמץ שעל ידי מעשה מכניס השאור], ואם כן גם באופן שמתחייב רק מחמת השהייה דאחר כך, מכל מקום אמרינן דהעבירה דהשתא על ידי מעשה הלבישה דקודם, משא"כ בכגון השתקעות במצרים, דאע"פ דבא על ידי מעשה, מכל מקום בשעת כניסה למצרים לעולם אינו חייב, אם כן ליכא להחשיב הכניסה למעשה דההשתקעות.

השבת אבדה במוקצה

הנה המוצא בשבת אבידה שהוא מוקצה, אסור לו לקחתו כדי להשיבו לבעליו, ולא אמרינן דמצות השבת אבידה דוחה איסור מוקצה, כמבואר בתשובות חתם סופר (או"ח סי' פ"ב). ועיין במשנה ברורה (ביאור הלכה סוף סי' רס"ו) שםסתפק בזה. [אמנם כתב לעיין בסי' תקפ"ו, ושם בס"ק פ"ח הביא מסקנת הפוסקים דלא שרינן לתקוע בשופר ממוקצה]. והשתא יש לעיין אם יצטרך לומר לנכרי לקחתו מדין שבות דשבות במקום מצוה. וכדחזינן באיכא שופר או לולב על עץ, דאע"ג דלדידיה אסור להורידו מהעץ, מכל מקום שרי לומר לנכרי מדין שבות דשבות במקום מצוה. ויש לדון בזה בכמה אנפי:

א. לכאורה שפיר יעשה כך

לכאורה נימא דיעשה כך, ונהי דהבעלים עצמו לא יכולים, [כשאין הפסד גדול], דלגבי עצמו אין מצוה דהשבת אבידה, אבל לגבי אחר יש מצוה, ואם כן שפיר יאמר המוצא לנכרי מדין שבות דשבות במקום מצוה.

ב. כלי שמלאכתו לאיסור

אך יש סתירה בזה, דהנה לחד גיסא יש להוכיח שאסור, דהרי בכלי שמלאכתו לאיסור, שרינן רק לצורך גופו ולצורך מקומו, אבל לא מחמה לצל, והיינו כדי שלא יתקלקל הכלי מהשמש או כדי שלא יגבש.

ותיקשי, יאמר לאחר שיקח, והרי להשני הוה צורך גופו של השבת אבידה, וכמו בכלי שמלאכתו לאיסור דשרינן להשתמש בו על מנת להביא לולב הנמצא במקום גבוה שאי אפשר להגיע אליו רק על ידי הכלי, דחשיב צורך גופו, ואם כן הכי נמי בנידון דידן, עצם ההשבה הוה צורך גופו.

ונצטרך לומר דכיון דלבעלים היה אסור, אם כן גם אחרים לא עדיפא מהבעלים. ואם נימא הכי, אם כן הוא הדין אין להתיר לומר לנכרי מדין שבות דשבות במקום מצוה, דהרי לבעלים היה אסור.

ג. לכהן היה שרי לעבור על איסור

אך לאידך גיסא יש להוכיח שמותר, דהנה חזינן בגמרא בבא מציעא (ל' א') דדיינינן אם איכא דין עשה דוחה לא תעשה לענין השבת אבידה, שכהן יוכל ליכנס לבית הקברות כדי לקחת האבידה להשיבו לבעליו, אע"פ שלבעלים היה אסור לעבור על איסור כדי לקחתו.

ואולי נימא דדינא דעשה דוחה לא תעשה שאני, דיש כאן כח דחיה, משא"כ בכלי שמלאכתו לאיסור לא מכח דחיה אתינן. ולפי זה בשבות דשבות במקום מצוה יש לדון לאסור. וצריך עיון.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון
סוקולוב 17 א' דירה 7 ב"ב,
0737263949 טל 035703949
L5703949@gmail.com

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת כי תצא

מוצא שפתיך תשמור - בשבועה שהשביע שאול את העם שלא לאכול לחם

"מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלוךך נדבה אשר דברת בפיך". (פרק כ"ג פסוק כ"ד).

ולכאורה יש להבין הלא רש"י מפרש ששבועתו של שאול שלא לאכול לחם, לא היתה רק על לחם, אלא גם על כל המאכלים, משום שכל מיני מאכל קרוי לחם, שהשם לחם הוא שם כולל לכל המאכלים. וא"כ קשה איך העם טענו שהשבועה לא היתה אלא על לחם ולא על דבש, הלא לחם הוא שם כולל לכל המאכלים, וממילא גם דבש שמוגדר בתור מאכל כלול בשבועה שלא לאכול, ואיזה טענה היא זו "וכי לחם אכל, הלא דבש אכל", הרי כאן המשמעות של לחם הוא שם כולל להכל. וביותר שהרי כל העם לא טעמו מהדבש, כולם הבינו את המשמעות האמיתית של השבועה, שההגדרה של לחם נאמרה בתור שם כולל לכל מיני מאכל, וממילא מדוע לגבי יונתן טענו שאצלו משמעות השבועה היא אחרת והכוונה היא דווקא ללחם ולא לדבש.

כוורת דבורים הרי היא כקרקע

ונראה לומר דהנה במשנה בסוף עוקצין (פ"ג מ"י), נחלקו רבי אליעזר וחכמים לגבי כוורת דבורים שמונחת על הקרקע, אם היא מוגדרת כקרקע ונקנית בכסף ושטר וחזקה כקרקע, וכן יש בה כל דיני קרקע. או שאינה כקרקע, ודרכי הקנין שלה הוא כמטלטלין, וכל דיניה כדין מטלטלין. ואיתא במשנה, "כוורת דבורים, רבי אליעזר אומר, הרי היא כקרקע, וכוותבין עליה פרוזבול, ואינה מקבלת טומאה במקומה, והרודה ממנה בשבת חייב חטאת. וחכמים אומרים, אינה כקרקע, ואין כותבים עליה פרוזבול, ומקבלת טומאה במקומה, והרודה ממנה בשבת פטור". מבואר במשנה שאחד מהנפ"מ אם כוורת היא כקרקע או שאינה כקרקע, הוא לגבי הדבש שבתוכה, שאם הכוונה מוגדרת כקרקע, הדבש שבתוכה הוא מחובר לקרקע, וממילא בשבת יהיה אסור להוציא ממנה את הדבש שזה נחשב כתולש וכעוקר דבר מגידולו. אבל אם אינה כקרקע גם הדבש נחשב כתולש, ומותר בשבת להוציא את הדבש מתוכה. וטעמו של רבי אליעזר שסובר שהכוורת דינה כקרקע, מובא בגמרא בשבת (דף צ"ה א') שלומד את זה מהפסוק שכתוב אצל יונתן "ויטבול אותה ביערת הדבש", ואיתא בגמרא "וכי מה ענין יער אצל דבש, אלא לומר לך מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת, אף חלות דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת".

ובגמרא בבבא בתרא (דף פ' א') כתוב עוד חידוש שלדעת רבי אליעזר כיון שהדבש שבכוורת דינו כמחובר לקרקע, א"כ לגבי טומאת אוכל ומשקה אין הדבש נטמא כל זמן שהוא מונח ומחובר בכוורת, שהחיבור לקרקע מפקיע ממנו שם אוכל ומשקה. וממילא לשיטת רבי אליעזר ההגדרה של דבש בתור אוכל ומשקה חלה עליו רק לאחר שנתלש מהכוורת, אבל כל זמן שהוא מונח שם כיון שהוא מוגדר כמחובר לקרקע, ע"כ לא חל שם אוכל ומשקה, וע"כ אינו מקבל טומאה.

והלא דבש אכל

ומעתה לפי זה, לדעת רבי אליעזר מוכן מאוד טענת העם שפדו את יונתן מהעונש על זה שעבר על השבועה ואכל מהדבש, וטענו "וכי לחם אכל, והלא דבש אכל". וי"ל שהם טענו שהשבועה ששאול נשבע שלא לאכול לחם וכפרש"י שכל מיני מאכל קרוי לחם, השבועה הזו הייתה דווקא על דבר שהוא מוגדר בשם אוכל, שהמשמעות של לחם היא מאכל שמוגדר בשם אוכל, אבל יונתן לא אכל אוכל שמוגדר בשם אוכל, שהרי הוא אכל מהדבש שהיה מחובר לקרקע שהדבש הזה היה מונח ביערת הדבש, שמבואר בגמרא בשבת שהכוונה לומר שהדבש הזה היה מחובר לקרקע, ודבש שמחובר לקרקע אין על זה שם אוכל וממילא על כזה דבר לא חלה השבועה ומותר לאוכלו.

הנה בנדרים ושבועות שאדם חייב לקיים את מוצא שפתיו, זה לא רק באופן שנשבע בעצמו, אלא גם במושבע מפי אחרים יש כזה חלות נדר ושבועה, והרי הוא מחוייב לקיים ולשמור על השבועה הזו כאילו שהוא נשבע בעצמו.

ארור האיש אשר יאכל לחם

הנה בשעה ששאול המלך נלחם עם פלשתים, כתוב בפסוק (שמואל א', פרק י"ד פסוק כ"ד) "ויאול שאול את העם לאמור, ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב ונקמתי מאויבי, ולא טעם כל העם לחם". והיינו שכאשר שאול ראה שישאל מנצחים במלחמה, רצה לזרז את העם שלא ירפו אלא ילחמו בכל כחם וינקמו מפלשתים את נקמת העם. וחשש שאם יותר להם לאכול אוכל זה יגרום להתרשלות במלחמה, ולכן השביע את כל העם "ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב", וכך היה בטוח שכולם ישקיעו את כל כוחם במלחמה ולא יפנו באמצע לדברים אחרים. ובגדר השבועה שלא יאכלו לחם, פרש"י "ארור האיש אשר יאכל לחם, כל מאכל במשמע, כמו נשחיתה עץ בלחמו". מבואר בדבריו שמה ששאול השביע שלא יאכלו לחם, השבועה לא היתה דווקא על לחם, אלא על כל מיני מאכל. ההגדרה של לחם אינה על המאכל המסויים הקרוי לחם, אלא משמעותו מאכל. וממילא כל המאכלות נכללו בשבועה הזו, ונאסרו העם לאכול כל מיני מאכל עד הערב שייסיומו את המלחמה.

וישלח את קצה המטה

והנה בהמשך הפסוקים כתוב, "ויונתן לא שמע בהשביע אביו את העם וישלח את קצה המטה אשר בידו ויטבול אותה ביערת הדבש, וישב ידו אל פיו ותאורנה עיניו". והנה עיקר דברי הפסוק הוא לומר שיונתן לא שמע את השבועה הזו, שבשעה ששאול השביע אותה, יונתן לא היה יחד עם כל העם, ולכן מחוסר ידיעה עבר על השבועה וטעם מהדבש שהיה מונח ביערת הדבש.

ולכאורה יש לעיין לשם מה הפסוק הוצרך לפרט ולומר באיזה צורה יונתן טעם מהדבש, וכתב שזה היה על ידי שטבל את קצה המטה ביערת הדבש, איזה נפקא מיניה יש לנו בידיעה הזו איך טעם מהדבש, הרי עיקר הסיפור הוא שיונתן עבר על השבועה וטעם מהדבש וא"כ לכאורה כל האריכות של הסיפור איך בדיוק לקח את הדבש מיותרת ואין בו שום צורך, ומדוע הפסוק הוצרך לכתוב כל זאת.

ויפדו העם את יונתן

וליישב הדברים נראה להקדים ביאור בכל הענין של אכילת יונתן מהדבש, דהנה בהמשך כתוב ששאול גזר עונש מות על יונתן כיון שעבר על השבועה, אבל העם פדה את יונתן ולא מת, ולשון הפסוק (פסוק מ"ה) הוא "ויאמר העם אל שאול היותן ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל, חלילה חי ה' אם יפול משערת ראשו ארצה וגו', ויפדו העם את יונתן ולא מת".

ובמדרש שמואל (פרשה י"ז) כתוב מה העם טענו לשאול שמכח זה פדו את יונתן מהמוות, וכתב "אמר רבי יוחנן, וכי לחם אכל, והלא לא לחם אכל אלא דבש אכל". שהעם טענו שיונתן לא עבר על השבועה, כי השבועה של שאול היתה שלא לאכול לחם, ויונתן באמת לא אכל לחם, ומה שאכל מהדבש על זה שאול לא השביע, וממילא אין שום סיבה להורגו. ובטענה הזו פדו את יונתן, שאי אפשר לדונו כמי שעבר על השבועה, ובכך הצילו אותו מעונש מוות.

בו שם משקה, ועכשיו אנו רוצים להחיל עליו שם משקה ממילא צריך שהוא יהיה ראוי לשתייה בצורה היותר טובה. וכיון שהוא זב על כלי מאוס שבסתמא אינו ראוי לשתייה באופן זה, הרי זה מעכב את הדבש הזה שלא יוכל בסתמא לחול עליו שם משקה. ורק אם חשב על זה בפרוש שמייחדו לשתייה גם באופן זה, יכול לחול עליו שם משקה.

ונראה לומר שדבר זה שכאשר הדבש זב על כלי מאוס וחושב עליו למשקה חל עליו שם משקה, כל זה דווקא באופן שחושב לשותותו בדרך שתייה, שמחשיב את הדבש הזה בצורתו כמשקה גמור ככל המשקין. אבל אם בעצם אינו מחשיב את הדבש הזה כמשקה כלל וכלל, ואדרבא הדבש הזה כיון שהוא זב על כלי מאוס הוא מאוס בעיניו ואינו מוגדר אצלו כמשקה, אלא שעתה הוא נמצא במצב שאין לו מה לשותות ולולי אכילת הדבש הזה כצורתו הוא יכול להגיע לידי סכנת נפשות, ולכן הוא טועם מהדבש הזה בגדר טעימה בלבד להשיב ולהחיות את נפשו, נראה לומר שדבר זה אינו נחשב כמי שמחשיב את הדבש למשקה, ואפילו אם בפועל הוא טועם מזה אין זה מוגדר כמחשבה שמגדירה את הדבש הזה למשקה.

קצה המטה ביערת הדבש

ומעתה יש ליישב את דברי העם שפדו את יונתן ואמרו "וכי לחם אכל והלא דבש אכל", דהנה כאשר יונתן לקח מהדבש כתוב בפסוק "וישלח את קצה המטה אשר בידו ויטבול אותה ביערת הדבש", הפסוק מדגיש שיונתן לקח את הדבש "בקצה המטה" שלקח את הדבש בחלק התחתון של המטה היכן שהמטה נוגע בארץ, ולכאורה לשם מה הפסוק הוצרך להדגיש את הענין הזה שלקח את הדבש בקצה מטהו, איזה נפקא מיניה יש לנו בענין זה לדעת איך בדיוק הוא לקח את הדבש.

וי"ל שהפסוק מדגיש בדווקא את הענין של קצה המטה, דהנה קצה המטה הוא החלק שמונח על הארץ ומטבע הדברים הוא בדרך כלל מלוכלך בעפר וטיט. וא"כ כאשר הוא לוקח את הדבש מתוך "יערת הדבש" דהיינו ממקום שהוא מחובר לקרקע, שבמצב הזה אין בו שם משקה, והוא לוקח את הדבש "בקצה המטה" שהוא כלי מאוס, כיון שהדבש נעשה מיד מאוס לא חל בו שם משקה.

וינתן לא חשב על הדבש מחשבה לעשותו למשקה, אלא כל מה שהוא לקח את הדבש היה רק כדי לטעום טעימה בעלמא כדי להצילו מסכנת נפשות, שהוא הגיע למצב של פיקוח נפש עד שחשכו עיניו מהרעב שהיה שרוי בו, ולקח את הדבש לטעום ולהחיות את נפשו כמו שכתוב בפסוק שמיד לאחר שאכל מהדבש "ותאורנה עיניו". ובאופן כזה כיון שאינו מחשיב את הדבש למשקה, הרי הטעימה הזו אינה סיבה להגדירו כמשקה. ומעתה אחרי שאין הדבש הזה מוגדר כמשקה, טענו העם "וכי לחם אכל הלא דבש אכל", שכיון שיונתן לא אכל אוכל שיש עליו שם אוכל, ממילא השבועה של שאול שנשבע שלא יאכלו אוכל לא כלל את הדבש הזה. וזוהי טענה ניצחת שבכת זה באמת הצילו את יונתן מעונש מיתה, ועל זה נאמר "ויפדו העם את יונתן ולא מת.

ומכל זה יוצא שכל דברי הפסוקים מדויקים היטב. יונתן לקח את הדבש מתוך "יערת הדבש" שהיה מחובר לקרקע ולא היה בו שם אוכל ומשקה. והלקיחה היתה "בקצה המטה" שהוא כלי מאוס, וזה סיבה שאע"פ שהדבש נתלש עתה מהקרקע, בכל זאת לא יחול עליו שם משקה כיון שהוא מאוס. והמחשבה שלקח את זה כדי לטעום ג"כ אינה מחשיבה אותו למשקה, כיון שזה לא היה מתוך מטרה לעשותו למשקה אלא רק לטעום טעימה בעלמא כדי להצילו מפיקוח נפש, כמו שכתוב בפסוק שכשאכל "תאורנה עיניו" שלפני כן היה במצב של פיקוח נפש. וא"כ באמת הדבש הזה לא היה מוגדר כאוכל ומשקה, ועל כן טענו העם בצדק "וכי לחם אכל והלא דבש אכל", שלא אכל אוכל שמוגדר כמאכל ומשקה, אלא אכל דבש במצב כזה שאינו מוגדר כמאכל ומשקה, ולכן לא עבר בזה על השבועה ובכח זה "ויפדו העם את יונתן ולא מת.

ולכן כאשר יונתן לקח את הדבש ואכלו, הפסוק הדגיש את ענין "יערת הדבש", כדי לומר שהדבש הזה לא היה מוגדר כאוכל, אלא היה לו גדר של יער - כלומר גדר של דבר שהוא מחובר לקרקע שאינו בו שם אוכל ומשקה. וממילא הטענה של העם "וכי לחם אכל והלא דבש אכל", לא היה כפשוטו שהשבועה חלה דווקא על לחם ולא על שאר מיני מאכל, משום זה לא נחשב לטענה שבוודאי השבועה כשם שהיא חלה על לחם כך היא חלה על כל מיני מאכל, שכל מיני מאכל קרוי לחם. אלא שטענו שלא אכל אוכל שמוגדר כמאכל, שכיון שהדבש היה מחובר לקרקע אין בו שם אוכל, ולא חלה השבועה. ועל הטענות הללו נאמר "ויפדו העם את יונתן ולא מת", שטענת העם התקבלה והצילו את יונתן מעונש מוות.

חלות דבש מאימתי מטמאות משום משקה

אמנם עדיין קשה, דהנה במשנה בסוף עוקצין (פרק ג' משנה י"א) תנן, "חלות דבש מאימתי מטמאות משום משקה, בית שמאי אומרים משיחרחר (משיביא עשן ויעשן להברית הדבורים), לשון לחרחר ריב שנראה כאילו רוצה לחרחר ריב עם הדבורים, רע"ב), בית הלל אומרים משיסוק (כשרוצים לדרות דבש מן הכוורות חותכים בסכין ומוציאין חלות חלות, וזהו ריסוקן, רע"ב)".

מבואר במשנה שאם חתך את הדבש והוציאו מהכוורת, לכולי עלמא הוא כבר מוגדר כמשקה וחל בו טומאת משקין. שהרי בית הלל מחמירים יותר מבית שמאי, ואם ריסק את הדבש דהיינו שחתכו בסכין והוציאו מהכוורת שלבית הלל זה מוגדר כמשקה כל שכן שלבית שמאי זה כבר נחשב כמשקה. ומעתה כאשר יונתן לקח את מטהו והטבילו ביערת הדבש, ועל ידי זה הוציא את הדבש מתוך הכוורת זה נחשב כריסקן וחל על הדבש הזה לכולי עלמא תורת משקה. וממילא כאשר יונתן טעם את הדבש הזה נחשב הדבר כעובר על השבועה, שאכל עכשיו דבר שכבר אינו כקרקע ויש בדבש הזה שם משקה, והרי זה נכלל בשבועה של שאול שהשביע שלא לאכול שום דבר.

ושוב קשה מה טענו העם לשאול "וכי לחם אכל והלא דבש אכל", ונתבאר שטענו שהדבש הזה כיון שהיה מחובר לקרקע לא היה בו שם אוכל ולא חלה עליו השבועה. אמנם לפי המבואר במשנה קשה שאי אפשר לומר כך, משום שאחרי שיונתן הוציא את הדבש במטהו כבר יש על זה שם משקה, וחל על זה השבועה שאסור לאוכלו.

דבש שזב על כלי מאוס

ונראה לומר דהנה בגמרא בבבא בתרא (דף פ' ב') מבואר, דלדעת רבי אליעזר שהדבש שבכוורת נחשב מחובר לקרקע ואינו מוגדר לא כאוכל ולא כמשקה, זהו דווקא כל זמן שהדבש בכוורת, אבל אם הדבש זב מתוך הכוורת כבר אין לו דין קרקע. שכל ההלכה הזו שהדבש הוא מחובר לקרקע, זהו דווקא כשהדבש בתוך הכוורת, אבל אם זב מתוכו החוצה אינו כקרקע ומיד חל על זה שם אוכל או משקה.

אבל מובא בגמרא שרב זביד אומר, שאם הדבש כשיוצא מהכוורת זב על כלי מאוס לא חל בזה שם משקה עד שיחשב עליו להדיא לשם משקה, אבל בסתמא אין חל בו שם משקה.

והביאור בזה שסתם דבש הוא משקה שהרי דבש הוא אחד משבעה משקין, אלא שרבי אליעזר סובר שכאשר הדבש בתוך הכוורת כיון שהוא מחובר לקרקע ממילא זה מפקיע ממנו שם משקה. אבל ברגע שהדבש זב החוצה כיון שנפקע ממנו החיבור לקרקע, ע"כ צריך להיות שבסתמא אפילו שאין שום מחשבה שמייחדת אותו לאוכל ומשקה, יחול עליו שם משקה, כיון שזה משקה בעצם.

אבל אומר רב זביד, שכל זה דווקא שהדבש יוצא וזב באופן כזה שהוא ראוי לאכילה ושתייה, אבל אם הוא זב על כלי מאוס שבסתמא אינו ראוי לאכילה ושתייה זה סיבה שיעכב שלא יחול עליו שם משקה. שכאשר יש לנו משקה (והוא הדין אוכל) שאין בו שם משקה, ואנו רוצים בסתמא להחשיבו כמשקה צריך להיות שהוא יהיה ראוי לשתייה באופן היותר טוב. ולכן הדבש הזה שזב החוצה על כלי מאוס, כיון שעד עתה לא היה

ביומו תתן שכרו - אם מותר לשלם לפני סיום העבודה

"ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש". (פרק כ"ד פסוק ט"ו).

ונה במצוות "ביומו תתן שכרו" נאמרו שני פסוקים, אחד בפרשה "ביומו תתן שכרו", והשני בפרשת קדושים (ויקרא, פרק י"ט פסוק י"ג) "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר".

שכירות אינה משתלמת אלא בסוף".

מבואר בזה שכיון שבשכירות ההלכה היא ששכירות אינה משתלמת אלא בסוף, שהחוב של תשלומי השכירות חל רק לאחר סיום השכירות, ממילא המצווה של תשלומי שכר שכיר חלה על הבעל הבית רק לאחר שהשוכר סיים את עבודתו. ולכן פועל שעבד כל הלילה חיוב התשלומים חל רק ביום שלאחריו, ועל היום הזה נאמר "ביומו תתן שכרו", שהמצווה לשלם באותו יום דווקא לפני השקיעה. ופועל שעבד כל היום חיוב התשלומים חל רק בלילה שלאחר היום, ועל זה נאמר "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר", שיש מצווה לשלם באותו לילה.

ואם השכיר היה שכיר שעות, כשסיים את שכירותו מתחייב הבעל הבית לשלם, ובאותו יום שסיים יש את המצווה "ביומו תתן שכרו" שחייב לשלם לו בזמן הזה את תשלומי השכירות. וממילא אם סיים ביום חייב לשלם באותו יום, ואם סיים בלילה חייב לשלם באותו לילה.

שכירות אינה משתלמת אלא בסוף

לכאורה יש לדון ולומר שאם "שכירות אינה משתלמת אלא בסוף", א"כ אם הבעל הבית משלם לפועל את תשלום השכירות לפני גמר השכירות, אינו מקיים את המצווה של "ביומו תתן שכרו" (והוא הדין כלילה אינו מקיים למצווה של "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר").

משום שכיון שהמצווה הזו של ביומו תתן שכרו חלה רק לאחר סיום השכירות, ממילא אם משלם לו לפני סיום השכירות הרי הוא משלם לפני שחלה עליו המצווה, ואינו מקיים בזה את המצווה.

וכאשר הפועל יסיים את השכירות שאז הוא זמן תשלום השכירות, המצווה של תשלומי שכר שכיר לא תחול על בעל הבית, שמאחר שכבר פרע לפועל את חובו עוד לפני סיום השכירות ממילא עכשיו לא חל עליו שום חיוב. ויוצא מזה שבזה שבעל הבית הזדרז ושילם לפועל

את חובו לפני סוף השכירות הוא מפסיד, משום שהוא גורם בזה שכאשר הפועל יסיים את השכירות לא תחול עליו מצוות תשלומי שכר שכיר, ונמצא שהפסיד בזה את קיום המצווה.

אלא שיש להסתפק האם יש איסור לבעל הבית לשלם לפני הזמן, דהנה בפשוטו לפי מה שנתבאר שכאשר הוא משלם לפני הזמן הרי הוא מפסיד את המצווה, ו"ל שבעצם הדבר אין בזה איסור, אלא רק הפסד מצווה ותו לא. שהבעל הבית גורם שיפסיד את המצווה, שבזמן שהמצווה צריכה לחול עליו אין לה על מה לחול, כיון שכבר פרע את החוב מקודם, אבל לא עשה בזה שום מעשה איסור בידים. וממילא צריך לומר שאין איסור לבעל הבית לשלם לפני הזמן.

ויראת מאלוקיך

אמנם יש לדון שיתכן שיהיה בזה איסור, דהנה בגמרא בקידושין (דף ל"ב ב') מובא הפסוק "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלוקיך אני ה'", והגמרא דורשת מזה את ההלכות של חיוב קימה בפני תלמיד חכם, ואיתא שם "יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו, תלמוד לומר תקום ויראת, דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלוקיך".

ובהמשך (דף ל"ג א') הגמרא מבארת, "יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו, אטו ברשיעי עסקינן? אלא יכול יעצים עיניו מקמי דלימטיה זמן חיובא, דכי מטא זמן חיובא הא לא חזי ליה דקאים מקמיה, תלמוד לומר תקום ויראת". וביאור דברי הגמרא הוא, שחיוב קימה בפני ת"ח

נאמר דווקא בתוך ארבע אמות, שכאשר הת"ח הגיע לתוך ד' אמות של האדם שיושב כאן יש עליו מצווה לעמוד בפניו ולהדרו, אבל ת"ח שעובר ועדיין לא נכנס לד' אמות אין מצווה לקום מפניו. ומעתה היה צד לומר שכאשר אדם רואה את הת"ח ממרחק, שאז עדיין לא התחייב

במצוות קימה, יהיה מותר לו לעצום את עיניו, וכך כאשר יגיע זמן חיוב המצווה שהת"ח עובר בד' אמותיו הוא יהיה פטור ממצוות קימה, כיון שאינו יודע שהת"ח עובר לידו. (שחיוב קימה הוא דווקא כשידוע לו שהת"ח עובר לידו, ואם עיניו עצומות ואינו יודע שהת"ח עובר עכשיו לידו לא שייך לחייבו במצוות קימה, שלא שייך מצווה כשאינו יודע שצריך לקום. וכנראה מדובר באופן שאינו יודע לשער את הרגע

המדויק בו הת"ח יעבור לידו, וממילא כשעוצם את עיניו באמת לא יודע שעכשיו הת"ח עובר לידו).

ועל זה הגמרא מביאה את הפסוק "תקום ויראת, דבר המסור ללב", שבאמת מצד מצוות קימה אם עיניו עצומות ואינו יודע שהת"ח עובר עכשיו לידו, אי אפשר לחייבו לקום, שהרי באמת אינו יודע. אבל הוא עובר בזה על "ויראת מאלוקיך", שבזה נאמר שאסור לאדם להפקיע את עצמו ממצוות התורה, וכאן שעוצם את עיניו כדי להפקיע את עצמו

מהמצווה הרי הוא עובר בזה על "ויראת מאלוקיך". נאמר שמי שצריך מבואר בזה שבהלכה של "ויראת מאלוקיך",

להתחייב באיזה מצווה, אסור לו לעשות תחבולות לפני שיתחייב במצווה הזו כדי להפקיע ממנו את החיוב.

וב"ביאור הלכה" בהלכות נשיאת כפיים (סימן קכ"ח סעיף ב', ד"ה או אם) כתב, לגבי ברכת כהנים שהשו"ע כותב שאם כהן נמצא בבית הכנסת בחזרת הש"ץ, ואמר לו לעלות לדוכן לברך ברכת כהנים ואינו עולה, הרי הוא מבטל מצוות עשה. וכתב הביאור הלכה, שאם הכהן יצא מבית הכנסת לאחר שאמר לו לעלות, יתכן לומר שכיון שבשעת ברכת כהנים לא היה בבית הכנסת ממילא אינו עובר בעשה, שהפקיע את עצמו מחיוב המצווה לפני שהתחייב בה, שהחיוב לברך ברכת כהנים הוא לאחר ברכת מודים ובשעה הזו לא היה בבית הכנסת במקום החיוב. (ועיין בבה"ל שמאריך לדון בזה מאימתי חל החיוב על הכהן לברך). אבל כתב הבה"ל אפילו אם נאמר שאינו עובר בעשה, כיון שהתחכם ויצא לחוץ לפני שהגיע הזמן שהתחייב במצווה, אבל הוא עובר משום "ויראת מאלוקיך", שמהפסק הזה אנו לומדים לכל מצוות התורה שמי שמתחכם ועושה תחבולות לפני שמתחייב במצווה כדי שלא יתחייב בה, הרי הוא עובר על "ויראת מאלוקיך".

ומעתה לפי זה י"ל לגבי מצוות "ביומו תתן שכרו", שחיוב המצווה חל על הבעל הבית לאחר שהפועל מסיים את עבודתו, הרי אם הבעל הבית יתן לפועל את שכרו לפני סיום העבודה, כיון שהוא גורם בזה שיופקע ממנו חיוב המצווה של "ביומו תתן שכרו", הרי זה אסור משום "ויראת מאלוקיך". שבפסוק "ויראת מאלוקיך", נאמר שמי שעומד להתחייב באיזו מצווה אסור לו לעשות מעשים שיגרמו שלא יתחייב בה, וממילא גם כאן בתשלומי שכר שכיר, כיון שלפי המצב צריך להיות שבגמר העבודה יחול על הבעל הבית מצווה של "ביומו תתן שכרו", א"כ יהיה אסור לו לעשות מעשים שיגרמו שלא יחול עליו המצווה. ולכן יהיה אסור לבעל הבית לשלם לפועל את שכרו לפני גמר עבודתו, כיון שבזה הוא גורם שלא יתחייב במצווה של "ביומו תתן שכרו".

מבטל עשה ע"י תחבולות

ונראה לחלק שאין זה דומה להלכה של "ויראת מאלוקיך" שנאמרה לגבי מצוות קימה לת"ח ולגבי ברכת כהנים, ומה שהבעל הבית משלם לפועל לפני שמסיים את עבודתו אינו נחשב כמפקיע את עצמו מחיוב המצווה. וי"ל שההלכה של "ויראת מאלוקיך" נאמרה דווקא במקום שבשורש הדבר יש על האדם חיוב לקיים עכשיו את המצווה, וגם לאחר שגרם בתחבולותיו שלא יתחייב במצווה, הרי בעצם הדבר הוא מוגדר במידה מסויימת כמבטל מצוות עשה, אלא שבפועל אי אפשר לחייבו משום ביטול עשה כיון שגרם שלא התחייב במצווה. אבל במקום שעושה מעשה שעוקר ממנו את כל שורש המצווה, ומעמידו במצב שכל חלות המצווה הזו לא שייכת אליו כלל וכלל, בזה אי אפשר להגדירו כמבטל מצוות עשה, ובוודאי שאין בזה "ויראת מאלוקיך" ומותר לו לכתחילה לעשות כן.

וביאור הדבר דהנה במצוות קימה מפני ת"ח, כאשר האדם עוצם את עיניו ואינו רואה שהת"ח עובר לפניו, הרי לפי המצב שהאדם הזה נמצא בו הוא לכאורה מוגדר כמבטל מצוות עשה, שמבטל עכשיו בידים מצוות כבוד ת"ח. אלא שהוא בתחבולות עצם את עיניו, וגרם שלא יתחייב במצווה. אבל גם לאחר שבפועל לא התחייב במצווה, הרי במידה מסויימת הוא מוגדר כמבטל מצוות עשה, שבתחבולות ביטל את העשה של כבוד ת"ח. ולכן נאמר בזה "ויראת מאלוקיך", שאסור לו לגרום כזה מצב שעל ידי תחבולותיו הוא מבטל בידים מצוות עשה שראוי לו לקיימה עכשיו.

וכן לגבי ברכת כהנים, כהן שנמצא בבית הכנסת ואמר לו לעלות לדוכן, הוא מחוייב במצוות עשה שכאשר יגיע זמן ברכת כהנים לעלות ולברך את העם, וכאשר הכהן מתחכם ויוצא מבית הכנסת הרי הוא עושה תחבולה שמפקיע ממנו את חיוב קיום המצווה. אבל בשורש הדבר הוא מוגדר עכשיו כמבטל מצוות עשה, שהוא עומד במצב שהתחייב לברך ברכת כהנים, אלא שבפועל אינו מחוייב לקיימה מחמת זה שיצא מבית הכנסת. א"כ ההפקעה שעשה הוא רק מקיום המצווה, שלפני שהגיע זמן חיוב המצווה הפקיע את עצמו מהחיוב לקיימה. אבל בשורש הדבר הרי הוא עומד במצב שביטל את הברכה והמצווה של ברכת כהנים.

אבל בתשלומי שכר שכיר, שורש ועיקר המצווה הוא לא לעכב את שכר הפועל שהתחייב לשלם לו, וכמו שנאמר בפסוק "ביומו תתן שכרו וגו' כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו וגו'". ופרש"י, "ואליו הוא נושא את נפשו, אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות, עלה בכבש ונתלה באילן". ומבואר בזה שכל עיקר שורש המצווה נאמר לתועלת העני

שמצפה לשכרו, ועל זה נאמר שמצווה על בעל הבית שימהר וישלם לו את שכרו בזמנו ולא יעכבנו. ולפי זה אם משלם לפועל את שכרו לפני שסיים את עבודתו, הוא לא עושה מעשה של ביטול עשה או מעשה של הפקעה מקיום המצווה, אלא להפך הוא משלם לפועל בצורה כזו שאין רגע אחד של עיכוב בתשלום שכרו. וכל חיוב המצווה מתחדש דווקא כאשר מתחייב לשלם לפועל שלא יעכב לו את התשלום, אבל כשעושה מעשה שאינו מתחייב לשלם לו כלל, שהחוב כבר נפרע לפועל עוד לפני זמן החיוב, אין בזה שום מעשה של התחכמות כדי להפטר מהמצווה. ממילא אי אפשר להחשיבו כמבטל מצוות עשה בשום צד, וע"כ אין זה שייך להלכה של "יראת מאלוקים", כיון שאינו גורם בזה לביטול מצווה עשה.

מותר לשלם לפני סיום העבודה

ובאמת לפי זה יש מקום לדון שגם כאשר משלם לפועל את תשלום שכרו לפני סיום העבודה, שמקיים בזה את העשה של "ביומו תתן שכרו", ואפילו שעדיין לא חל עליו חיוב התשלום, מ"מ כיון שבמעשה הזה הוא עושה שהתשלום של הפועל לא יתאחר כאשר יגיע זמנו, הרי זה מעשה של קיום המצווה. שכל המצווה היא שלא יתאחר זמן התשלום של הפועל, וכיון שבזה הוא עושה שלא יתאחר זמן התשלום, בוודאי שגם זה מוגדר כקיום מצוות "ביומו תתן שכרו". וממילא כאשר הפועל מסיים את המלאכה, ושכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואז חל חיוב התשלום על הבעל הבית, הרי במה שהוא שילם לו מקודם הוא

מקיים עכשיו את המצווה שלא לאחר תשלומו של הפועל. ובאמת הגר"נ קרליץ שליט"א, נקט בפשיטות שאפשר לכתחילה לשלם לפועל את החוב לפני סיום העבודה, ואין בזה שום חשש של איסור.

ויש שטענו שכשמשלם לפועל את שכרו לפני סיום העבודה, הפועל מקבל את הכסף בתור הלואה עד סיום העבודה, ואז כשמסיים וחל החיוב על הבעל הבית לשלם את שכרו, ההלואה מתהפכת להיות תשלום בעבור השכירות. שהרי כל זמן שהפועל לא סיים את המלאכה, כיון ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף א"כ עדיין לא חל החיוב כלפי הבעל הבית, ממילא מוכרח שמה שנותן לו את הכסף הוא בתור הלואה עד סיום השכירות, ואז הכסף נהפך לפירעון השכירות.

ולפי זה אפילו אם נאמר שיש איזה חשש איסור או הפסד מצווה כאשר משלם לפועל את שכרו לפני הזמן, כל זה דווקא כשמשלם לו מיד את הכסף בתור פירעון השכירות. אבל אם אנו אומרים שבסתמא הפועל אינו מקבל את הכסף בתור תשלום השכירות אלא בתור הלואה, בוודאי שאין בזה צד איסור. משום שכאשר יגיע זמן התשלום שאז חלה המצווה על הבעל הבית לשלם, ההלואה תתהפך אז לפירעון השכירות, ובאופן זה בוודאי שהבעל הבית מקיים בזה את המצווה, שבשעת החיוב חל החיוב לשלם לפועל, ומקיים את חובו במה שהופך את ההלואה לפירעון השכירות. ויש שמדקדקים כאשר נוסעים במונית וכדומה, והנהג מבקש כבר את הכסף לפני סיום הנסיעה, לומר לו שנותנים לו את הכסף בתור הלואה עד סיום הנסיעה.

הרב הגאון רבי חזקיהו יוסף קרלנשטיין זצ"ל – נלב"ע כ' באלול תש"ח

משום שבטבעו היה איש קמצן, שלא כמו אשתו שהיתה נדיבת לב. כשיצאו פגשו בחוץ את האשה כשהיא מגיעה לביתה, כשראתה אותם שנמחה לקראתם והכינה מיד שבטח קיבלו מבעלה סכום זעום, וביקשה מהם לחזור לבית שתכבדם בכבוד הראוי, וכמוכן גם תוסיף להם על התרומה. אבל הרב מפוניבז' הבין מיד את המתרחש וסירב, הוא חשש שמא בעלה יקפיד עליה שהיא מוסיפה להם על התרומה שנתן, ועלולים לבוא לידי ריב ומדון, ולא הסכים בשום אופן לעלות בחזרה לבית. ר' יוסף התפעל מאוד מפקחותו של הרב מפוניבז' שכהרף עין תפס את תכונותיהם, ומשום כן סירב לעלות בחזרה לביתם.

מנהגי הטהרה

ר' יוסף נפטר בגיל ס"ה, והוא היה הנפטר הראשון שנקבר בבית העלמין "זכרון מאיר" בבני ברק, וכשעשו את הטהרה נכנס החזון איש לחדר טהרה ועל פיו נהגו את כל מנהגי הטהרה, והוא הכריע לחברה קדישא מה לעשות ומה לא לעשות, וכל מנהגי הח"ק בבני ברק עד היום הזה הם על פי הוראות החזון איש שהורה בזאת הטהרה. (למעשה היה אדם אחד שנקבר קודם בבית העלמין, אלא שהוא היה בחור שנהג על קידוש ה', ושם כידוע לא עושים טהרה). יש לציין שבשעת הטהרה היה נוכח שם גם חתנו של ר' יוסף, הגרא"י רוטשטיין זצ"ל, וכאשר החזון איש נפטר שלחו לקרוא לו להיות בטהרה של החזון איש בעצמו, בכדי שיעשו בדיקת כמו ששמע מפיו של החזון איש ללא שום שינוי.

החזון איש נשאר בבית העלמין עד לאחר הקבורה, ולאחר מכן הוא לקח את מקלו, הצביע על חלקה הסמוכה למקומו של ר' יוסף, והביע את רצונו שזו תהיה לעצמו, כדי להיות בקרבת מקומו של ר' יוסף.

לאחר זמן פרצה שריפה באחד מבתי הכנסיות בבני ברק ונשרף ספר התורה. ובאו לשאול את החזון איש היכן לקבור את ספר התורה. השיב להם החזון איש, "כתוב בגמרא ספר תורה שבלה גונזין אותה אצל תלמיד חכם, שקוברים את ספר התורה ליד תלמיד חכם. אם אתם מחפשים תלמיד חכם? הנה יש לכם את ר' יוסף קרלנשטיין, תקברו את זה לידו". ואכן כך עשו.

את נוסח מצבתו של ר' יוסף ניסח החזון איש, וכה נחקק עליה,

פ"נ, איש מורם מעם בר אורין ובר אבוהן ירא אלוקים באמת ובתמים, צדיק חונן ונותן עושה ומעשה, זוכה ומוכה, כספו פזר ונתן והיה מן הראשונים לכל דבר טוב ומועיל, לא חשך כל עמל להקים בתי תלמוד תורה לתשב"ר בכל מקום שידו מגעת, רחים ומוקיר רבנן ותלמידיהון מחזיק תורה בכל אונן והונן

ה"ה מוה"ר חזקיהו יוסף בן הרב הגאון מוה"ר דוב צבי קרלנשטיין זצ"ל

אשר שבק חיים לכל חי ביום כ' באלול תש"ח

קנה שם טוב קנה לעצמו, קנה לו דברי תורה ומצווה ומעשים טובים קנה לו חיי העולם הבא

תנצב"ה ויעמוד לקץ הימין

הרב הגאון רבי חזקיהו יוסף קרלנשטיין זצ"ל, נחותנו של הגה"צ רבי אברהם יצחק רוטשטיין זצ"ל (חננו של הגר"פ שרייבר, הגר"צ פלמן, והגר"ח"ש ליכוביץ זצ"ל) וזקנו של הגה"צ רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל ועוד, בנו של הגאון רבי דוב צבי קרלנשטיין זצ"ל מדיני הבד"ץ של העדה החרדית שעלה לארץ לבקשת מן הגר"ח זוננפלד זצ"ל שביקשו לעלות כדי לכהן כדיין בבית הדין.

ר' יוסף קרלנשטיין היה מהאנשים הקרובים ביותר למן החזון איש זצ"ל, לא היה זו דבר וחצי דבר בלא להתיעץ עם החזון איש, אשר כל דבריו היו נר לרגליו ולא נטה מהם ימין ושמאל. ובהרבה דברים היה יד ימינו של החזון איש לקיים את רצונו ודבריו.

בבחרתו למד בלומא, שם התעלה והיה מהאריות שבחבורה. וכאשר אביו עלה לארץ עלה עימו. בתחילה חי חיי עוני וקיים את התורה מעוני, ובסוף זכה שתתקיים בו ברכת ה' וראה ברכה בעסקיו. אבל עם כל זה תורתו היתה עיקר ומלאכתו עראי, את עיקר יומו העביר בתורה ובעבודת ה'. וכאשר אביו נפטר (בשנת תר"צ) ביקשו ממנו בעדה החרדית לבוא ולמלא את מקום אביו, אבל הוא בענוותנותו סירב, וביקש להמשיך לשקוד על התורה בלא לקבל על עצמו את כתר הרבנות והדיינות.

לא להפסיק במלאכה

כאשר מן הרב מפוניבז', הגר"ש כהנמן זצ"ל, יסד את הישיבה, סייע לו רבות בתרומות למען הישיבה, והשפיע על הרבה גבירים שיתרמו סכומים הגונים לישיבה.

פעמים רבות היו החזון איש והרב מפוניבז' נוסעים לביתו של ר' יוסף בתל אביב, ויחד עימו יצאו לטובב בביתם של נדיבים בתל אביב להתירימם לישיבה. ר' יוסף שהכיר את אנשי תל אביב ידע להדריכם למי ללכת ומתי ללכת, וכאשר הגיעו יחד עימו השפעתו הועילה מאוד לקבל סכומים גדולים. הרב מפוניבז' היה הולך שלוב ידיים עם החזון איש, וכשהגיעו לביתו של ר' יוסף היו עומדים בפתח ושואלים "ר' יוסף נמצא?", והוא היה מזדרז לצאת לקראתם ולעשות את רצונם.

פעם אחת הגיעו שניהם כאמצע הבוקר למפעל שהיה בבעלותו, וכשנכנסו שאלו את הפועלים "ר' יוסף נמצא?". ר' יוסף בדיוק שהיה אז בביתו, ואחד מהפועלים שהכיר את שני הגאונים הללו, השיב להם שכרגע אינו נמצא כאן אלא הוא בביתו, ואמר להם שהוא ילך מחר לקרוא לו שיבוא הנה. אבל החזון איש והרב מפוניבז' חששו על זמנו של הפועל שיתבטל ממלאכתו אשר הוא שכיר בה, לא הסכימו בשום אופן שילך לקרוא לו, אלא הם בעצמם הלכו לאט לאט בשבילי העפר שהיו אז במקום ההוא, עד שהגיעו לביתו.

מלבד זאת הרב מפוניבז' היה מוסיף ובא עוד פעמים רבות לבדו אל ר' יוסף כדי ללכת עימו לעוד נדיבים ולהתיעץ בעניני הישיבה. והיה מקפיד לנסוע לתל אביב באוטובוס ולא במונית, כדי לא לבזבז את כספי הישיבה בעבור המוניות. היתה משפחה מעשירי ת"א שבכל פעם שבאו להתירימם לישיבה, היתה האשה פותחת את דלתות ביתה ותורמת להם סכומים הגונים. פעם אחת האשה לא היתה בבית, והאיש פתח להם ונתן להם סכום זעום מאוד.